

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ МУКАЧІВСЬКОГО МІСЬКВИКОНКОМУ
ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ТА
ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В
УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

ВИПУСК 1

**Мукачево
24 листопада 2015 року**

УДК 378:[373.31.13+373.21.13]

ББК 74.489

А43

*Рекомендовано до друку
Вченою радою педагогічного факультету
Мукачівського державного університету
(протокол № 4 від «30» листопада 2015 р.)*

Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах інтеграції освітнього простору: матеріали науково-методичного семінару, 24 листопада 2015 р., Мукачево. Вип.1. / Ред.кол. : В.І.Кобаль (гол.ред.) та ін. – Мукачево : Вид-во МДУ, 2015. - 138 с.

У виданні представлено матеріали доповідей учасників науково-методичного семінару «Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах інтеграції освітнього простору». Перший випуск присвячений актуальним проблемам у сфері дошкільної освіти: формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку та впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес ДНЗ.

Видання розраховане на науковців, педагогів, викладачів, аспірантів, вихователів, методистів дошкільних навчальних закладів та студентів, які займаються науково-дослідною роботою.

Редакційна колегія:

Кобаль В.І. – к.пед.н., доцент (голова)

Атрощенко Т.О. - к.пед.н., доцент

Добош О.М. – к.пед.н., доцент

Пинзеник О.М. - к.пед.н., доцент

ЗМІСТ

<i>ПЕРЕДМОВА</i>	5
<i>I. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ</i>	
1.1. Євроінтеграційні процеси в системі вищої освіти України та проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти.....	10
1.2. Окремі аспекти особливостей підготовки педагогів у сучасному університеті: практична підготовка на ступені «магістр»; наступність дошкільної та початкової освіти.....	14
1.3. Організація навчально-виховної роботи в дошкільних закладах міста Мукачева в умовах підвищення якості освіти.....	20
<i>II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ</i>	
2.1. Підготовка майбутнього вихователя до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.....	24
2.2. Проблеми формування фонетичної компетенції та зв'язного мовлення дошкільників в умовах сучасного дошкільного закладу.....	34
2.3. Комп'ютерні технології й інтерактивні методи навчання як засіб формування навичок мовленнєвої взаємодії дошкільників	43
2.4. Використання елементів ТРВЗ для формування лексичної компетентності дітей старшого дошкільного віку.....	56
2.5. Реалізація принципу індивідуального підходу у процесі роботи з розвитку мовлення дошкільників у різновіковій групі.....	65
2.6. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з особливими потребами.....	76
2.7. Вплив образотворчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності дошкільників.....	79

2.8. Використання психотерапевтичної метафори в корекційно-розвивальній роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку.....	84
2.9. Розвиток емпатійності дітей дошкільного віку.....	88
<i>III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ</i>	
3.1. Оздоровча педагогіка у системі дошкільної освіти.....	93
3.2. Впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес ДНЗ міста Мукачева.....	96
3.3. Підготовка майбутніх вихователів до впровадження сучасних технологій фізичного розвитку та оздоровлення і забезпечення емоційного здоров'я дитини дошкільного віку	104
3.4. Використання оздоровчих технологій терапевтичного спрямування в роботі з дітьми дошкільного віку.....	116
3.5. Технології зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку.....	125
3.6. Забезпечення рухової активності дитини дошкільного віку впродовж дня.....	131
Відомості про авторів.....	135

ПЕРЕДМОВА

Входження України до європейського простору вищої освіти є одним із важливих чинників у вирішенні суперечності між рівнем традиційної підготовки фахівця до професійної діяльності та вимогами демократичного, цивілізаційного, соціально-орієнтованого суспільства. Враховуючи необхідність розв'язання нових соціально-педагогічних завдань вищої школи, визначається потреба в удосконаленні процесу професійно-педагогічної підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу, вчителя початкових класів, що сприяє соціальному замовленню суспільства на виховання самодостатньої особистості, здатної діяти на основі усвідомленої позиції.

Відповідно до Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, оновлення підготовки педагогічних працівників повинно будувати на основі національних надбань світового значення та усталених європейських традицій, яке б забезпечувало формування фахівців, здатних здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, що спрямована на розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх потреб, а також її потребу бути конкурентоспроможним на ринку праці.

На етапі модернізації національної вищої педагогічної школи, актуальними питаннями стають: підвищення якості підготовки майбутнього педагога, єдність в системах підготовки інших країн, учасниць Болонського процесу. Найважливішим в підвищенні якості навчання й виховання студентської молоді, що обрала шлях до оволодіння професією педагога, є формування особистісної відповідальності за якість навчання, за підготовку до майбутньої педагогічної діяльності.

У світлі модернізації підготовки майбутнього педагога, особистісної зацікавленості студента результатами навчання особливої уваги вимагає оновлення його практичної підготовки, удосконалення її програм, методів і форм.

Орієнтація на розвиток студента як особистості й активного суб'єкта професійної діяльності потребує змін в системному коригуванні всієї моделі професійної підготовки, які відповідають ідеї особистісно-орієнтованої освіти. Перехід до особистісно-орієнтованої підготовки майбутнього вихователя та вчителя змінює вимоги до викладача, який не тільки повинен передати студенту знання предмету, але й досвід особистої самоорганізації у навчанні.

Особистісно-орієнтована модель підготовки повинна забезпечити можливість самоосвіти, саморозвитку, самоактуалізації студента в процесі оволодіння професійними компетенціями. Це дозволить реалізувати вимоги освітніх стандартів нового покоління в умовах інтеграції освітнього простору.

Багатогранність проблеми підготовки майбутнього вихователя ДНЗ та вчителя початкових класів у світлі модернізації вищої педагогічної освіти України спонукали нас до організації роботи науково-методичного семінару **«Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах інтеграції освітнього простору»**, діяльність якого буде спрямована на обговорення теоретичних та практичних проблем підготовки фахівців у сфері дошкільної та початкової освіти у тісній співпраці із працівниками дошкільних навчальних закладів, загальноосвітніх шкіл області, органами управління у сфері освіти та методичними службами відділів (управлінь) освіти, закладами, що здійснюють перепідготовку, підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Перше засідання присвячене актуальним проблемам сьогодення у сфері дошкільної освіти:

- **формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку;**
- **впровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховний процес ДНЗ.**

Реформування змісту та гуманізація цілей дошкільної освіти України є складовою процесу оновлення світових та європейських освітніх систем, на часі реалізація компетентнісної парадигми, яка орієнтує педагогів на впровадження в педагогічну практику цілісного підходу до розвитку особистості.

Оволодіння рідною мовою є одним із найважливіших надбань дитини в дошкільному віці – найбільш сензитивному для засвоєння мови. Якщо дитина не досягне певного рівня мовленнєвого розвитку до п'яти - шести років, то цей шлях, як правило, не може бути успішним на більш пізніх вікових етапах.

Актуальність вирішення даного питання в дошкільному віці зумовлена і тим, що саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення, засвоюються моральні правила і норми, розвивається довільна поведінка, формується мовленнєва компетентність тощо.

У першій частині науково-методичного видання висвітлено питання проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах інтеграції освітнього простору, особливостей організації навчально-виховної роботи в дошкільних закладах міста Мукачева в умовах підвищення вимог до якості освіти. Звернута увага на сучасні вимоги до підготовки майбутнього вихователя щодо формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку, проблеми формування зв'язного мовлення дошкільників як компонента мовленнєвої компетентності в

умовах сучасного дошкільного закладу, особливостей формування фонетичної компетентності дітей дошкільного віку, використання комп'ютерних технологій у формуванні мовленнєвої компетентності дошкільників, інтерактивних методів навчання як засобу формування навичок мовленнєвої взаємодії старших дошкільників, розкрито вплив образотворчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності дошкільників. Не оминули поза увагою і проблему розвитку мовлення дітей дошкільного віку з особливими потребами та в різновіковій групі, використання елементів ТРВЗ для формування лексичної компетентності дітей старшого дошкільного віку, реалізації принципу індивідуального підходу у процесі роботи з розвитку мовлення дошкільників.

Проблема збереження здоров'я дітей набуває особливої актуальності, оскільки в останні десятиріччя спостерігається помітна тенденція до погіршення здоров'я дітей, що пов'язане з наступними чинниками цього процесу: екологічні проблеми, неякісне харчування, зниження рівня життя сімей, медичного обслуговування, прискорення темпу життя й зростання психологічного та емоційного навантаження на дітей, починаючи з дошкільного віку тощо.

Також, обсяг розвивальної інформації, яку отримують малюки в дошкільному дитинстві, постійно зростає. Відповідно зростає і розумове навантаження. А це нерідко призводить до перевтоми, що негативно позначається на стані здоров'я дітей. Одне з головних завдань дошкільного закладу – така організація освітнього процесу, за якої не лише зберігатиметься високий рівень розумової працездатності вихованців, а й зміцнюватиметься їхнє здоров'я. Тому на сьогодні актуалізується завдання забезпечення здоров'язбережувального освітнього процесу та життєдіяльності дітей в дошкільних навчальних закладах та сім'ях, формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетентності.

Учасники науково-методичного семінару пропонують до обговорення

питання особливостей підготовки майбутнього вихователя до використання здоров'язберігаючих технологій у роботі з дітьми дошкільного віку, до забезпечення їх емоційного здоров'я, шляхів впровадження здоров'язберігаючих технологій та технологій зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку у навчально-виховний процес ДНЗ міста Мукачеве, використання оздоровчих технологій терапевтичного спрямування в роботі з дітьми дошкільного віку, забезпечення рухової активності дитини дошкільного віку протягом дня тощо.

Запрошуємо до подальшої співпраці науковців, аспірантів, студентів, педагогів-практиків, керівників системи освіти і всіх тих, кого турбують питання забезпечення якості дошкільної та початкової освіти, підготовки фахівців в сучасних умовах модернізації вищої освіти України.

*Завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівського державного університету, к.пед.н., доцент Кобаль В.І.*

I. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

1.1. Євроінтеграційні процеси в системі вищої освіти України та проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти

Модернізація системи освіти спрямовується на забезпечення розвитку і соціалізації дітей і молоді, виховання особистості, здатної орієнтуватися в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовленої до життя і праці в суспільстві, - визначено в Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті. Водночас держава визнає одну з найважливіших умов модернізації освіти - підготовку і професійне вдосконалення педагогічних кадрів.

Модернізація системи професійної освіти України проходить на засадах національної ідеї, сучасних освітніх парадигм, нових цілей і змісту навчання, виховання, розвитку нового покоління, починаючи з дошкільного дитинства. Ці зміни істотно впливають на появу іншої логіки розуміння виховання – як прогностичний процес і наслідок діяльності самого вихованця щодо становлення, створення й розвитку власної особистості. Результатом виховання в такому його розумінні є особистість дитини, її істотні характеристики, що визначають майбутню поведінку людини. На нашу думку, сучасний вихователь повинен оволодіти не тільки теорією й методиками розвитку особистості вихованців, опанувати певною аналітико-діагностичною культурою, а й бути здатним до удосконалення роботи з формування мовленнєвої компетентності та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим доцільно формувати в майбутніх вихователів уміння прогнозувати навчально-виховний процес у дошкільному навчальному закладі, що забезпечується передбаченням результатів цілеспрямованого, методично грамотного застосування концепцій особистісно-зорієнтованої освіти

I. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Законодавчо-нормативне та методологічне підґрунтя функціонування галузі дошкільної освіти визначають Закони: «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про загальну середню освіту», «Про дошкільну освіту»; Конвенція про права дитини; Національна програма «Діти України»; Концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року; Базовий компонент дошкільної освіти, програми розвитку та виховання дошкільників «Українське дошкілля», «Дитина в дошкільні роки».

Інтегративні процеси в освітньому просторі України окреслюють конкретні завдання, які покликана вирішувати вища школа – формування висококваліфікованих педагогів, компетентних у своїй професійній діяльності, здатних творчо працювати на педагогічній ниві. До такої категорії фахівців належать молоді педагогічні кадри, підготовку яких здійснюють для галузі освіти й зокрема дошкільної.

Перехід освіти на державні стандарти вимагають від вищої педагогічної школи досконалої підготовки майбутніх педагогів, зокрема фахівців дошкільної освіти. Сучасний фахівець дошкільної освіти – це професіонал, який орієнтується в наукових досягненнях, в інноваціях психолого-педагогічної науки, володіє різними технологіями навчання, виховання і розвитку дітей, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самоделювання та самопроектування в різних сферах життєдіяльності, в тому числі в професійній.

Нині в теорії та практиці вищої педагогічної освіти нагромадилися значні наукові напрацювання, що висвітлюють нові тенденції та потреби її розвитку в умовах суспільної модернізації та дають підстави визначити значущі для нашої проблеми напрями: теоретичні та методологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутнього педагога у вищих закладах освіти (О. Абдулліна, В. Беспалько, С. Гончаренко, В. Гриньова, Ю. Пелех, Д. Чернілевський); стратегія розвитку педагогічної освіти,

інноваційні процеси й реформи у вищій школі (В. Андрущенко, В. Бондар, А. Вербицький, О. Глузман, М. Євтух, І. Зязюн, В. Крижко, О. Савченко, С. Сисоєва); проблеми професійної діяльності вихователя дошкільного навчального закладу (Н.Лисенко, Л. Артемова, А. Богущ, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Поніманська).

Зміст фахової компетентності визначається змістом навчальних курсів, які викладаються майбутнім фахівцям під час підготовки до роботи у закладах дошкільної освіти.

У Мукачівському державному університеті на педагогічному факультеті здійснюється професійна підготовка студентів за спеціальністю “Дошкільна освіта”, яка проводиться за навчальним планом, що затверджений ректором університету та погоджений Комісією з педагогічної освіти НМР, Науково-методичним центром вищої освіти та Департаментом вищої освіти Міністерства освіти і науки України. Навчальний план підготовки бакалавра “Дошкільної освіти” передбачає три цикли: цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки, цикл природничо-наукової підготовки та цикл професійно-орієнтованої (професійної та практичної) підготовки. Кожен з циклі в має нормативну і варіативну частину. Зміст базових та варіативних дисциплін визначається навчальними програмами, що розробляються науковцями та викладачами ВНЗ.

Зокрема, до навчальних планів підготовки фахівців у нашому навчальному закладі введено наступні дисципліни, що забезпечують підготовку майбутніх фахівців дошкільної освіти до організації роботи з формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку:

- Культура мовлення та виразне читання;
- Українська мова;
- Дитяча література;
- Основи дефектології та логопедії;

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

- Дошкільна лінгводидактика;
- Методика розвитку мовлення дітей раннього віку;
- Методика навчання української мови в ДНЗ з мовами національних меншин;
- Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності;
- Теоретичні основи логопедії;
- Психологія мовлення;
- Логопедична ритміка;
- Методика викладання дисциплін лінгво-дидактичного циклу.

Що стосується вивчення студентами специфіки роботи із зміцнення здоров'я дошкільників, цей напрям роботи забезпечують дисципліни:

- Основи медичних знань;
- Вікова фізіологія і валеологія;
- Педіатрія;
- Теорія та методика фізичного виховання та валеологічної освіти;
- Методика навчання основних рухів, загальнорозвиваючих вправ;
- Основні форми організації фізичного виховання в ДНЗ;
- Методика навчання проведення спортивних розваг, формування рухової активності у дітей дошкільного віку;
- Діагностика фізичного розвитку дітей дошкільного віку;
- Методика керівництва фізичним вихованням в ДНЗ;
- Методика викладання дисциплін оздоровчого та валеологічного циклу.

Процес формування професійної компетентності майбутніх педагогів - це комплексна організація діяльності студентів, яка передбачає взаємозв'язок теоретичного і практичного навчання, творчої співпраці викладача зі студентами в організації й виконанні диференційованої самостійної роботи.

Разом з тим продовжується пошук організаційно-методичних шляхів

удосконалення й оновлення професійної освіти в умовах вищого навчального закладу.

Значна увага відводиться підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти до організації методичної роботи в ДНЗ, частина змісту якої присвячена і проблемам розвитку мовлення та зміцнення здоров'я дітей дошкільного віку.

Таким чином, основною метою підготовки фахівців дошкільної освіти є забезпечення вимог до організації педагогічного процесу нової якості в дошкільному навчальному закладі, що має відповідати системі професійної підготовки майбутніх вихователів до його здійснення в напрямках методичної підготовки до організації роботи з дітьми, зокрема з формування мовленнєвої компетентності та зміцнення здоров'я дошкільників.

1.2. Окремі аспекти особливостей підготовки педагогів у сучасному університеті: практична підготовка на ступені «магістр»; наступність дошкільної та початкової освіти

Одним з важливих чинників підготовки майбутнього спеціаліста є безпосередня практична діяльність щодо застосування набутих знань і вмінь.

Педагогічна практика перебуває у полі зору численних учених, наприклад Кацова Л.І. розробила та запропонувала формування професійного інтересу у майбутніх педагогів у процесі педагогічної практики.

Таким чином, постає актуальна проблема щодо організації, методичного забезпечення та безпосереднього перебігу педагогічної практики як ефективного засобу професійного росту майбутнього вихователя, вчителя, підвищення його конкурентоспроможності та професійної адаптації під час працевлаштування.

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Наше дослідження показує, що діяльність студентів-магістрантів у період педагогічної практики є аналогом професійної діяльності викладача вищої школи, оскільки організовується в реальних умовах, характеризується великою кількістю функціональних обов'язків, різноманітних відносин (зі студентами, викладачами, батьками). Вона адекватна змісту й структурі педагогічної діяльності.

Педагогічна практика для багатьох студентів:

- створює умови для самоперевірки підготовленості й придатності до педагогічної діяльності, визначення рівня педагогічної спрямованості;
- дає можливість відчутти свою соціальну відповідальність за виховання, фізичний і психічний розвиток дітей;
- формує навички постійного спостереження, діагностики особистості дитини;
- сприяє творчому оволодінню професійною діяльністю.

Таким чином, педагогічна практика, як форма навчання у вищій школі, спрямована на практичне пізнання закономірностей і принципів професійної діяльності і їх реалізацію під час самостійної педагогічної діяльності. Вона виконує системоутворювальну роль у формуванні всебічно підготовлених спеціалістів.

Якщо в процесі теоретичного навчання всі нормативні дисципліни психолого-педагогічного циклу і спеціальні вивчаються окремо, то під час практики створюються умови для інтеграції всіх знань. Цей синтез знань і створює цілісну, всебічну уяву про педагогічний процес, педагогічні явища, складає основу наукової організації професійної праці вихователя, учителя. Отримані знання стають життєво необхідними, особистісно значимими, набувають практичного змісту, бо сама педагогічна діяльність постійно спонукає шукати відповіді на питання відносно цілей, змісту, методів і форм роботи з дітьми.

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Педпрактика студентів-магістрантів є завершальним етапом практичної підготовки студентів університету до професійно-педагогічної діяльності. Вона поєднує систему навчально-виховної, методичної та науково-дослідної роботи у вищих закладах освіти.

Головними завданнями практики для магістрантів є:

- ознайомитися з системою навчально-виховної роботи в університеті; навчитися розробляти методичні матеріали такі як, робочі програми курсів і спецкурсів, план роботи академнаставника;

- ознайомитися з системою лекційних, практичних і лабораторних занять на факультеті;

- оволодіти основними методами навчання; набути навичок вивчати й виховувати студентський колектив.

У зміст діяльності студентів включається комплексне вивчення системи навчально-виховної роботи ВНЗ (університет, коледж, факультет, кафедра), студентського колективу, методична та наукова робота. Щоденно спілкуючись із професіоналами своєї справи, студент повинен визначити головні ідеї, принципи і умови становлення й розвитку їх досвіду, з'ясувати можливості й умови його використання у власній практиці. Одночасно ведеться спостереження за студентами і навчальним колективом. Додамо, що практиканти спостерігають за студентами у процесі самостійного проведення навчальних занять, позааудиторної роботи тощо. Без глибокого знання особистості кожного студента і особливостей колективу неможливо проектувати процес навчання й виховання, управління цим процесом.

Важливого значення приділяємо формуванню у студентів здатності до аналізу та самоаналізу навчальних занять та практики в цілому, оскільки це добрий засіб для розвитку їх педагогічного мислення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, порівняння варіантів розв'язку

І. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

педагогічних задач із урахуванням ситуації, обставин, вікових та індивідуальних особливостей учасників.

У ході дослідження ми виявили такі основні проблеми щодо перебігу педагогічної практики студентів-магістрантів:

–недостатнє застосування додаткових джерел інформації (періодичні видання, науково- та навчально-методична література, Інтернет тощо) під час підготовки до пробних та залікових занять;

–певне напруження чи навіть острах до проведення навчальних занять для своїх колег – студентів молодших та старших курсів;

–утруднення під час пошуку необхідних психолого-педагогічних методик для діагностики, а також необхідна математична обробка одержаних результатів тощо.

Таким чином, перебіг педагогічної практики майбутніх учителів розглядаємо як ефективний засіб розвитку набутих ними психолого-педагогічних та міждисциплінарних знань і вмінь у реальних умовах освітянської діяльності. Одним із важливих чинників ефективності такого процесу розглядаємо застосування елементів науково-дослідної роботи, що дає змогу розробляти принципово нові підходи до підготовки сучасних конкурентоспроможних педагогічних кадрів.

Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Закон України «Про освіту», Закон України «Про дошкільну освіту», «Базовий компонент дошкільної освіти в Україні» визначають пріоритетні напрями розвитку системи національної освіти. Нова українська школа повинна забезпечувати всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, сприяти виявленню талантів, розумових здібностей, зміцненню фізичного здоров'я дітей. У системі безперервної освіти, що розбудовується в Україні, вихідною ланкою становлення і розвитку особистості майбутнього повноправного громадянина держави є дошкільля.

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні» зазначається, що зміни в політичному, соціальному й економічному житті країни зумовлюють реформування дошкільної ланки освітньої галузі, яка забезпечує наступність між дошкіллям і школою. Проблема наступності неодноразово обговорювалась на різних рівнях - серед науковців, працівників освіти, батьків, громадськості. Саме безліч протиріч і претензій, що неминуче виникають між ланками освіти, вимагають пошуків оптимальної моделі здійснення відповідності, доцільності, життєвості у реалізації безперервного освітнього процесу. Аналіз стану сучасного підходу до організації якомога комфортнішого, гуманнішого переходу дошкільників до початкової освіти, дає можливість зробити висновки про те, що проводиться велика цілеспрямована, комплексна робота як працівниками дошкільних закладів, так і їх колегами - учителями.

Реформа школи, особливо початкової, хвилює і працівників дошкілля. Це не лише тому, що їхні вихованці стають учнями і зростає актуальність наступності, а й тому, що дошкілля, як перша ланка освіти, не може не реагувати на значущі зміни в розвитку шкільної ланки. О.Я. Савченко в своїх наукових розвідках висвітлює проблеми та завдання оновлення початкової освіти, яке відбувається в тісному зв'язку з дошкільною освітою. Наступність слід розуміти як двосторонній процес, коли зберігається самоцінність дошкільного дитинства і створюються передумови для успішного формування навчальної діяльності першокласників. Початкова ланка, спираючись на досягнення дошкільного віку, має зміцнити, розвинути накопичене до школи і на цьому ґрунті формувати новоутворення молодшого шкільного віку.

Одним із провідних принципів освіти є принцип наступності і перспективності навчально-виховного процесу на всіх освітніх ланках та у межах кожного етапу. Тому розв'язання проблеми наступності між

І. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

дитячим садком і школою нині ми бачимо в об'єднанні цих ланок у єдиний комплекс, специфічною особливістю якого є інтеграція соціально-виховних зусиль єдиного педагогічного колективу, батьків, громадськості.

Останнім часом з'явилося чимало навчальних закладів нового типу – навчально-виховний комплекс «дошкільний навчальний заклад – школа І ступеню». Він об'єднує вихователів дитячого садка і вчителів початкової школи, методичні структури дошкільного виховання і початкової освіти. Інтеграція їх педагогічної діяльності спрямована на вивчення і врахування у роботі індивідуальних і вікових особливостей дошкільників і молодших школярів, на забезпечення кожному вихованцю умов для розкриття і задоволення актуальних потреб особистості. Педагогічна співпраця вчителя і вихователя відбувається як інтегрована взаємодія, спрямована на формування загальних уявлень про природу і суспільство, формування життєвого досвіду дитинства, особистих якостей дитини. Позитивне значення навчальних закладів цього типу і в тому, що в другій половині дня діти перебувають в умовах, максимально наближених до домашніх, де їх годують обідом і вечерею, вони можуть переодягтися і зручний одяг і пограти в цікаві ігри.

У Закарпатті спостерігається позитивна тенденція у створенні навчально-виховних комплексів «дошкільний навчальний заклад – школа І ступеню». Зокрема, якщо в 2005-2006 н.р. в області створено 31 навчально-виховний комплекс, то у 2011 р. – 38, які на сьогоднішній день функціонують в Мукачеві, Ужгороді, Хусті та Великоберезнянському, Виноградівському, Міжгірському, Свалявському, Ужгородському районах.

Безумовно, що наступність дошкільної та початкової ланки зумовлюють потребу у підготовці висококваліфікованих фахівців, тому актуальною є потреба у забезпеченні вищими педагогічними закладами спеціалістів з подвійними кваліфікаціями, які дозволять випускникам працювати і в дошкіллі, і в початковій освіті.

1.3. Організація навчально-виховної роботи в дошкільних закладах міста Мукачева в умовах підвищення якості освіти

Перебудова системи освіти у зв'язку з переходом на нові зміст, структуру і терміни навчання вимагає змін в організації та у змісті педагогічного процесу. Прийняття БКДО в Україні, перехід до особистісно-орієнтовної моделі дошкільної освіти зумовили також необхідність перегляду деяких підходів до планування навчально-виховного процесу в ДНЗ.

Сьогодні декларується право на творчий підхід до вибору форм планування, відходу від шаблонних традиційних форм складання планів. Але існує і надалі важлива вимога - не залишати поза увагою змістовий аспект плану роботи для досягнення поставленої мети (виконання державних стандартів дошкільної освіти), не займатися безконтрольною самодіяльністю. В ході планування навчально-виховної роботи сьогодні важливо обов'язково враховувати *загальні тенденції*:

- впровадження особистісно-орієнтовної моделі виховання;
- гуманізація освітньо-виховного процесу;
- широке використання інноваційних освітніх технологій;
- інтегрований підхід до організації та змісту дошкільної освіти;
- надання пріоритету провідним видам діяльності дітей на кожному віковому періоді.

Дошкільна освіта базується на закономірностях розвитку соціального, інформаційного й освітнього просторів нашої держави, взаємодії сучасного дошкільника з оточуючим світом. Вона гнучко реагує на життєві реалії, відповідає соціальним запитам, оснащується якісною та життєво необхідною інформацією, допомагає кожній дитині реалізувати свій природній потенціал.

На сьогоднішній день у м. Мукачево функціонують 23 дошкільні

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

навчальні заклади та 2 дошкільні підрозділи навчально-виховних комплексів «Гармонія» та «Первоцвіт». Протягом останніх років є тенденція збільшення кількості дітей та відповідно кількості груп. Наявна мережа дошкільних навчальних закладів відповідає регіональним особливостям, забезпечує потреби громадян в освітніх послугах, враховуючи індивідуальні та національні інтереси, здібності і обдарування дітей. У місті дошкільні навчальні заклади загального типу розвитку, окрім ДНЗ №20, який є комбінованого типу та має одну групу спеціального призначення для дітей з інтелектуальною недостатністю. З вересня 2015 року відкрито в ДНЗ №11 інклюзивну групу, відповідно спільного наказу МОН та МОЗ від 06.02.2015р. №104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах» та Постановою Кабінету Міністрів від 29.07. 2015р. №530 « Про внесення змін до Положення про дошкільний навчальний заклад».

Станом на 01.06.2015 у дошкільних закладах виховуються 4015 дітей, що становить 78,6% від загальної кількості дітей по місту від 1 до 6 років, 92,5% - дітей віком від 3 до 6 років, 99,5% - дітей п'ятирічного віку.

Навчально-виховний процес у садках здійснює 441 педагог, з яких: 145 спеціалістів 1-2 рівня акредитації, 296 – 3-4 рівня. Всі мають відповідну фахову освіту, діяльність яких спрямована на формування життєвої компетентності дошкільників, охорону та зміцнення здоров'я кожної дитини.

З метою підвищення професійної майстерності педагогічних працівників дошкільних навчальних закладів управлінням освіти проводяться семінари, семінари-практикуми для вихователів на теми: «Використання розвивального ігрового середовища в навчально-виховній роботі з дітьми», «Розвиток творчих здібностей дітей», «Організація різних форм фізкультурного заняття вихователем на прогулянці», «Формування мовленнєвої готовності дітей до школи», «Навчання старших дошкільників

І. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

вокалу», «Формування здатності у дошкільників створювати музичний образ», «Екологічне виховання дошкільників крізь призму дитячого туризму», для керівників дошкільних навчальних закладів – «Ведення діловодства у ДНЗ», «Організація та проведення педрад» та ін. Для молодих спеціалістів успішно діє «Школа молодого вихователя».

Щороку управлінням освіти та творчою групою вихователів – методистів плануються та проводяться методичні об'єднання у всіх вікових групах. Наприклад, «Використання теорії розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) у роботі з дошкільниками», «Створення міні-музеїв та їх використання в освітньому процесі дошкільного закладу», «Розвиток логічного мислення та пояснювального мовлення у дошкільників», «Здійснення медико-педагогічного контролю на заняттях з фізичної культури» та ін.

Вже традиційним стало проведення міських конкурсів педагогічної майстерності «Шукаємо молоді педагогічні таланти» та «Вихователь року». Їх учасники демонструють високу фахову майстерність, творчість, кмітливість, досконале володіння ефективними формами і методами організації роботи з дошкільниками. Наші педагоги є призерами обласного етапу.

В усіх навчальних закладах педагоги-дошкільники, організовуючи освітній процес, оптимально використовують у роботі з дітьми особистісно-орієнтований підхід, враховуючи можливості, здібності, нахили та обдарування кожного вихованця. Традиційним стало проведення міської інтелектуальної олімпіади серед старших дошкільників з використанням текстових малюнкових завдань. Із задоволенням діти приймають участь у конкурсах дитячого малюнку на асфальті «Велосипед у моєму житті» та «Подарунок рідному місту».

Заслуговує на увагу проведення щорічного огляду-конкурсу дитячої творчості серед вихованців дошкільних навчальних закладів у якому

1. МОДЕРНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

приймають участь вихованці з усіх дошкільних навчальних закладів, навчально-виховних комплексів міста.

Вже 16 років поспіль проводяться Малі олімпійські ігри, мета яких – популяризація занять фізичною культурою і спортом, підсумок фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми у дошкільних закладах міста. У вересні дошкільні заклади приймають активну участь у проведенні Європейського тижня мобільності та відзначають Всеукраїнський День дошкілля.

Підвищенню якості дошкільної освіти сприяє тісна співпраця дошкільних навчальних закладів з батьківською громадою, що спрямована на підвищення психолого-педагогічної культури родин. З цією метою дошкільні заклади підключено до Інтернет-мережі, створено сайти кожного з них. З липня 2013 року в місті запрацювала уніфікована система електронної реєстрації дітей, які стоять на черзі для зарахування в дошкільний навчальний заклад.

Запорукою успішної реалізації ключових завдань організації та змістового наповнення освітнього процесу у дошкільних навчальних закладах є високий рівень внутрішньої самоорганізації педагогічних колективів, творчий, інтелектуальний потенціали їхніх кадрових складів, орієнтація на дітей як центр освітнього процесу та сім'ї вихованців - основних партнерів у психолого-педагогічній взаємодії в інтересах кожної дитини.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Підготовка майбутнього вихователя до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку

Реформування змісту та гуманізація цілей дошкільної освіти України є складовою процесу оновлення світових та європейських освітніх систем. На часі реалізації компетентнісної парадигми, яка орієнтує педагогів на впровадження в педагогічну практику цілісного підходу до розвитку особистості.

Очікування суспільства пов'язані сьогодні насамперед з формуванням життєздатної, гнучкої, свідомої, творчої людини. Починати розв'язання цих проблем слід з дошкільного дитинства, оскільки саме в цей віковий період закладається фундамент оптимістичного світобачення; засвоюються моральні правила і норми, розвивається довільна поведінка; формується мовленнєва компетентність тощо.

Постає питання якісної підготовки майбутнього вихователя до здійснення завдань з розвитку рідної мови дітей у сучасному дошкільному навчальному закладі.

Проблема підготовки конкурентоздатних фахівців пов'язана з модернізацією вищої школи, пошуком шляхів подальшого вдосконалення навчального процесу в ній, здатного забезпечити розвиток творчого потенціалу майбутніх фахівців.

У процесі підготовки майбутніх вихователів слід враховувати такі особливості професійної діяльності, як: досягнення основних цілей навчання, успішне вирішення різноманітних навчально-методичних і виховних завдань через знання специфіки педагогічного спілкування, володіння професійним мовленням, нормами мовленнєвої поведінки, що забезпечують результативність і ефективність діяльності педагога. Таким

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

чином, у зміст професійної підготовки вихователя повинен бути введений додатковий компонент, пов'язаний із набуттям досвіду комунікативно-творчої діяльності.

Проблема оволодіння основами професійного мовлення і мовленнєвою поведінкою вихователя може бути успішно вирішена в тому випадку, коли це навчання буде засноване на єдиній концепції, на базі цілісного курсу, адресованого студентам педагогічного вузу. Основою цієї концепції може стати підхід, орієнтований на пошуки, теоретичне осмислення і практичне втілення оптимальних шляхів оволодіння ефективним, успішним мовленням.

Питання готовності до професійної діяльності й пошуку шляхів її формування в майбутніх педагогів в умовах вищої школи присвячені дослідження А. П. Войченко, І. М. Дичківської, М. О. Дьяченко, І.А. Зязюна, Н. В. Кичук, О.Я. Савченко, Р. П. Скульського, В.О. Сластьоніна, С. О. Сисоєвої та інших.

Проблема мовленнєвої компетентності дошкільника досліджується А.М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т.М.Котик, К. Л. Крутій, О.В.Саприкіна та іншими.

У контексті Болонського процесу як нової історичної реальності постає переосмислення традиційної системи підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. О. Я. Савченко підкреслює, що в основі формування педагога повинна лежати особистісно-орієнтована модель освіти, і цей процес повинен забезпечуватися органічною єдністю психологічних, педагогічних і методичних знань, а основною ознакою навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі має бути системність.

Важливим завданням вихователів дошкільних закладів є розвиток усного мовлення дітей, навчання їх рідної мови, формування культури мовленнєвого спілкування. В основі вирішення цього завдання повинна

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

бути певна система знань, умінь і навичок, які дають можливість вирішувати його з найвищим результатом. Ефективність роботи з даної проблеми значною мірою залежить від вдало розробленої системи педагогічного впливу, педагогічних умінь і навичок вихователя, його мовлення як взірця для дітей.

Освітня лінія «**Мовлення дитини**» Базового компоненту дошкільної освіти передбачає засвоєння дитиною культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою у різних життєвих ситуаціях. Оволодіння мовою як засобом пізнання і способом специфічно людського спілкування є найвагомим досягненням дошкільного дитинства.

Мова виступає «каналом зв'язку» для одержання інформації з немовних сфер буття, засобом пізнання світу від конкретно-чуттєвого до понятійно-абстрактного. Мовленнєве виховання забезпечує духовно-емоційний розвиток дитини через органічний зв'язок із національним вихованням.

Мовленнєва діяльність дітей дошкільного віку складається із різних видів говоріння та слухання, під час якої формуються мовленнєві вміння і навички. Вивчення української мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот передбачає залучення дітей інших національностей, які є громадянами України, до оволодіння українською мовою як державною на рівні вільного спілкування з іншими дітьми і дорослими, виховання інтересу та позитивного ставлення до української мови.

Розглянемо, що собою являє компетентність дошкільника взагалі і мовленнєва компетентність, зокрема. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» визначає компетентність дитини як інтегральну характеристику розвитку особистості, основними показниками якої є оптимальний для віку ступінь сформованості провідної діяльності, всіх форм активності та базових якостей.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовленнєвий розвиток дитини - один із основних чинників становлення особистості в дошкільному дитинстві. Ступінь розвитку цієї сфери психіки визначає рівень сформованості соціальних і пізнавальних досягнень дитини - потреб і інтересів, знань, умінь та навичок, а також інших психічних якостей, що є основою особистісної культури.

Актуальність своєчасного **мовленнєвого розвитку** в дошкільному дитинстві визначається завданнями щодо створення оптимальних умов для якнайповнішого розкриття потенційних можливостей кожної дитини, які виявляються в специфічно дитячих видах діяльності й пов'язані із комунікацією. Становлення в людини всіх психічних функцій, психічних процесів, особистості в цілому неможливе без міжособистісного контакту. При цьому мовленнєвий розвиток та його вдосконалення необхідно розглядати як відображення становлення навичок комунікативно-мовленнєвої взаємодії. Здатність до спілкування розуміється як комплексна здатність користуватися засобами взаємодії (невербальні, предметно-практичні, мовні), що забезпечують успішність цілей комунікації. Комунікативно-мовленнєві здібності можна характеризувати як індивідуальні психологічні й психофізіологічні особливості, які сприяють швидкому і якісному засвоєнню умінь та навичок застосовувати засоби спілкування в конкретній ситуації взаємодії з оточуючим.

Мовленнєве спілкування дітей відбувається у процесі формування комунікативно-мовленнєвої діяльності. Змістовий бік її розвитку пов'язаний з формуванням когнітивно-комунікативної, орієнтувально-планувальної, організаційно-комунікативної, мовленнєвої, комунікативно-діяльнісної компетенцій.

Мовленнєва компетенція – це здатність дітей розв'язувати комунікативно-мовленнєві завдання завдяки добору адекватних комунікативній меті і проблемній ситуації змісту, способів комунікативної

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

діяльності, вмінню будувати різні форми монологічних (розповідь, опис, міркування, пояснення) і діалогічних (ситуативна розмова, діалог-розпитування, бесіда) висловлювань, використовуючи при цьому засоби виразності мовлення.

Мовленнєва компетенція означає готовність і спроможність особистості адекватно й доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях буття (висловлювати власні думки, бажання, наміри, прохання тощо), застосовувати при цьому як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності.

Триєдина мета цілеспрямованої роботи з розвитку мовлення дошкільників полягає у формуванні мовленнєвої компетенції як однієї з головних базисних характеристик особистості. Вона спрямована на активне системне застосування взаємопов'язаних педагогічних дій: розвитку мовлення, навчання мови та мовленнєвого виховання.

Процес формування мовлення в дошкільному дитинстві відбувається на всіх рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному, текстовому, оскільки дитина опановує всі одиниці мови: звук, слово, словоформи, словосполучення, речення і текст. Тож зауважимо, що результативність процесу мовленнєвого розвитку забезпечує міцний взаємозв'язок завдань виховання звукової культури мовлення, розвитку словника, формування граматично правильного мовлення та розвитку зв'язного діалогічного й монологічного мовлення.

Навчання мови і розвиток мовлення дітей не зводяться лише до мовленнєвої діяльності, реалізації та використання мовної системи. Базисний компонент мовленнєвого розвитку дитини-дошкільника включає: діалогічну, монологічну, лексичну, фонетичну, граматичну та мовленнєву компетенцію.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Отже, майбутній вихователь дошкільного закладу повинен володіти таким запасом знань, умінь і навичок, які допоможуть йому на практиці досягти високих результатів щодо формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку.

Саме тому навчальною програмою для студентів спеціальності⁰¹² «Дошкільна освіта» ступеня «бакалавр» передбачено вивчення курсу **«Дошкільна лінгводидактика»**, який складається з 4-х змістових модулів, які забезпечують оволодіння студентами теоретичними знаннями та практичними вміннями щодо розвитку рідної мови та формування мовленнєвої компетенції дошкільників:

– Змістовий модуль I. Теоретико-історичні засади теорії і методики розвитку мови.

– Змістовий модуль II. Формування діалогічної лексичної компетенції.

– Змістовий модуль III. Формування граматичної, фонетичної, художньо-мовленнєвої компетенції дітей.

– Змістовий модуль IV. Спільна робота дошкільного закладу, школи та сім'ї з розвитку мовлення дітей.

Мета даного курсу – сформувати професійно-мовленнєву готовність майбутнього вихователя дошкільного закладу до навчання дітей рідної мови.

Упродовж навчального курсу майбутні вихователі мають оволодіти знаннями, вміннями й навичками, на яких ґрунтується професійно-мовленнєва діяльність і які сприяють формуванню професійно-мовленнєвої готовності, а саме:

– теоретико-методологічними: знання наукових засад процесу навчання рідної мови у дошкільному закладі;

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

– лінгвістичними: знання про мову як систему; вміння здійснювати порівняльний аналіз мовних одиниць на будь-якому рівні, що є обов'язковою умовою ефективності розроблення навчальних технологій з кожного розділу методики для організації мовленнєвої діяльності та спілкування дітей дошкільного віку;

– комунікативними: вміння спілкуватись українською мовою в різноманітних ситуаціях навчально-мовленнєвої діяльності;

– когнітивними: вміння орієнтуватися в нормативних освітянських документах і керуватися відповідними положеннями у професійній діяльності, зокрема Базовим компонентом дошкільної освіти, Базовою програмою та навчально-методичними посібниками з розвитку мовлення дітей на різних етапах дошкільного періоду;

– технологічними: знання варіативних технологій розвитку мовлення дітей дошкільного віку і вміння організовувати ефективне навчання мови, налагоджувати зворотній зв'язок, конкретизувати навчальні цілі й на цій основі вдосконалювати процес навчання дітей мови; вміння застосовувати на практиці основні положення методичної науки про навчання дітей мови;

– проектно-прогностичними: знання, вміння і навички планування різних видів роботи з розвитку мовлення;

– корекційними: вміння й навички коригування відхилень і вад у мовленні дітей дошкільного віку;

– аксіологічними: знання, вміння і навички оцінювання навчально-мовленнєвої діяльності дітей, професійно-мовленнєвої діяльності педагогів, самооцінювання ефективності здійсненого процесу навчання мови.

Специфіка професійної діяльності вимагає від майбутнього вихователя вміння:

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

- самостійно складати мовленнєві зразки розповідей (описові, з власного досвіду, творчі);
- будувати мовленнєві моделі, доступні наслідуванню дітьми;
- добирати малі жанри фольклору, тексти художніх творів, сприятливі для розвитку образного мовлення дітей;
- складати тексти дидактичних мовленнєвих ігор, ситуацій та мовленнєвих завдань;
- розробляти конспекти занять, сценарії розваг, літературних ранків та вечорів;
- виправляти мовленнєві помилки та огріхи і попереджати виникнення нових;
- творчо планувати навчально-мовленнєву діяльність дітей.

Це потребує від вихователя постійного творчого пошуку, вміння аналізувати, зіставляти, знаходити найефективніші шляхи розвитку мовлення дітей, залучати їх до активної пізнавально-мовленнєвої діяльності.

Система практичних занять курсу передбачає залучення студентів до активної навчально-мовленнєвої та пошуково-дослідної діяльності, котра стимулює їх до використання інноваційних технологій розвитку та навчання дітей дошкільного віку рідної мови.

Слід відмітити також важливе значення самостійної та індивідуальної роботи студентів, яка передбачає опрацювання науково-методичної літератури з питань мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, написання рефератів, створення портфоліо (добір наочності та конспектів занять відповідно до основних методик розвитку мовлення дітей) тощо.

Важливим для вирішення проблеми формування мовленнєвої компетентності дошкільника є вивчення студентами **курсу «Методика**

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

розвитку мовлення дітей раннього віку», який складається з трьох змістових модулів:

Змістовий модуль 1. Особливості розвитку мовлення на різних етапах раннього дитинства.

Змістовий модуль 2. Методика розвитку мовлення дітей раннього віку.

Змістовий модуль 3. Розвиток мовлення дітей раннього віку в сім'ї.

Мета вивчення навчальної дисципліни – озброєння майбутніх фахівців теоретичними знаннями, лінгвістичними, лінгводидактичними й психофізіологічними засадами навчання дітей раннього віку рідної мови та формування у них практичних умінь і навичок, за допомогою яких вони зможуть досягти високого науково-методичного рівня навчально-виховної роботи з розвитку мовлення у групах раннього віку.

Завданнями викладача, реалізація яких забезпечить досягнення цієї мети, є:

1) ознайомити студентів з особливостями становлення і розвитку мовлення дітей раннього віку;

2) поглибити знання студентів з методики розвитку мовлення дітей раннього віку;

3) сформувати системне уявлення про мовленнєвий розвиток дітей раннього віку;

4) опанувати інноваційні методи в роботі з дітьми раннього віку;

5) формувати у студентів навички діяти відповідно до своїх професійних обов'язків у конкретних ситуаціях; уміння використовувати набуті знання у практичній професійній діяльності.

У результаті вивчення даного курсу студент повинен оволодіти психолінгвістичним аспектом розвитку мовлення та особливостями розвитку мовлення на різних етапах раннього дитинства; знати завдання, зміст, засоби, форми, методи і прийоми розвитку мовлення дітей раннього

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

віку відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, Базової й тематичних програм, навчально-методичних посібників із розвитку мовлення дітей; специфіку становлення та зміст роботи з розвитку мовлення дітей першого, другого та третього років життя та методику організації художньо-предметної діяльності дітей третього року життя в сім'ї та із змістом роботи з батьками.

Отже, формування мовленнєвих і комунікативних компетенцій майбутніх вихователів відбувається шляхом:

– поглиблення знань про функціонально-стилістичну систему української мови, засвоєння норм мовленнєвої поведінки в різних сферах і ситуаціях спілкування та вдосконалення вмінь і навичок спілкування в науковій та офіційно-діловій сферах, оволодіння різноманітними стратегіями і тактиками ефективної комунікації, генерування вартісних зразків власної мовленнєвої творчості, виховання потреби самоосвіти і самооцінки для постійного вдосконалення особистісно-мовленнєвої діяльності;

– розвитку вмінь і навичок переконливо викладати свої думки, дискутувати, використовуючи різні способи аргументації, вести діалог із співрозмовниками, дотримуючись правил мовленнєвого етикету; працювати з різними типами текстів, у тому числі й з мовними формами різних жанрів, стилів і підстилів;

– оволодіння вмінням сприймати, аналізувати, зіставляти мовні явища й факти, коментувати їх, оцінювати їх під кутом зору нормативності, відповідності ситуації спілкування;

– формування дослідницької компетенції, удосконалення вмінь і навичок самостійної роботи з науковим текстом, різноманітними джерелами наукової інформації, зокрема електронної, розвиток умінь інформаційної переробки тексту, пошук інноваційних технологій.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Отже, ефективність роботи з формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку залежить насамперед від професіоналізму вихователя, його вміння організовувати і керувати цим процесом у різних вікових групах дошкільного закладу відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти.

2.2. Проблеми формування фонетичної компетенції та зв'язного мовлення дошкільників в умовах сучасного дошкільного закладу

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є однією зі стрижневих проблем сучасної дошкільної лінгводидактики. Оволодіння рідною мовою і мовленням як найголовнішим засобом пізнання і специфічно людським способом спілкування залишається одним з першочергових завдань у роботі з дітьми упродовж дошкільного дитинства.

У процесі різнопланового спілкування в дошкільному закладі дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності і різноманітності; формує і розкриває свій власний внутрішній світ, свій образ «Я»; засвоює і створює культурні цінності, виступає при цьому активним суб'єктом взаємодії. Базовий компонент дошкільної освіти визначає кінцевою метою мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу сформованість у нього комунікативної компетенції. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежує безпосереднє спілкування дітей з іншими мовцями, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

мовленнєва. Зазначимо, що мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства.

До структурних компонентів процесу формування мовлення дошкільнят належать: мовленнєва компетенція як одна з ключових базисних характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих умінь і навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову і мовлення, що формуються на основі розвитку мовного чуття і водночас зумовлюють цей розвиток; мовленнєве виховання, мета якого — виховання мовленнєвої культури особистості. Коротко проаналізуємо значення цих термінів.

Мовленнєва компетенція означає готовність і спроможність особистості адекватно й доречно використовувати мову в конкретних ситуаціях буття (висловлювати власні думки, бажання, наміри, прохання тощо), застосовуючи при цьому як мовні, так і позамовні (міміка, жести, рухи) та інтонаційні засоби виразності.

Розвиток мовлення — цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок і вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів чи інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм.

Навчання мови передбачає засвоєння й усвідомлення дітьми норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, та адекватне застосування знань про мовні норми у мовленнєвій діяльності.

Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідної мови як до скарбниці, багатющого

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

надбання нашого народу; прагнення висловлюватися правильно, дотримуватися культури рідної мови. Водночас йдеться про високий (відповідно до вікових можливостей дітей) рівень опанування мови - виховання мовленнєвої культури як такої особистісної якості, що відображає рівень загальної культури, мислення дитини. Мовленнєва культура виявляється не лише у наслідуванні норм, а й умінні свідомо обирати найдоцільніші варіанти мовленнєвої поведінки (точні у смислового відношенні, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну щодо ситуації мовленнєву форму.

Розвиток зв'язного мовлення передбачає формування діалогічного і монологічного мовлення. Упродовж багатьох років у методиці обговорювалося питання: навчати чи не навчати дітей діалогічного мовлення, адже за своєю природою воно входить у життя дитини з перших годин її життя. Спілкуючись з тими, хто його оточує, малюк мимоволі навчається слухати і розуміти звертання іншої людини, ставити запитання, підтримувати розмову. Сучасна методика розглядає поняття *діалогічне мовлення* не ізольовано, а в контексті поняття *комунікація*, яке містить не тільки мовленнєвий, а й психологічний, соціально-культурний аспекти. У процесі формування діалогічного мовлення потрібно реалізовувати такі завдання:

- навчати дітей презентувати себе оточенню та розуміти комунікативну поведінку співрозмовника (його стан, настрій, наміри) за допомогою мовних, позамовних та інтонаційних засобів виразності;

- ознайомлювати дітей з основними правилами мовленнєвого етикету та виховувати якості культурного співрозмовника (повагу до людини, стриманість, толерантне ставлення позиції до іншого); розвивати вміння вести діалог: ставити запитання, відповідати по суті поставленого запитання, підтримувати розмову; розвивати вміння творчо

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

використовувати комунікативні еталони (привітання, прощання, вибачення, прохання, відмови тощо) відповідно до конкретної ситуації.

Розвиток зв'язного *монологічного мовлення* передбачає: навчання дітей переказу текстів; оволодіння різними видами розповіді (описом, повідомленням, міркуванням) на основі елементарних уявлень про структуру, функціональне призначення тексту, засоби образності; формування якостей самостійного зв'язного висловлювання: цільності, змістовності, логічної послідовності, образності, креативності.

Як відомо, гра – провідна діяльність дітей дошкільного віку. Відповідно, розвиток зв'язного мовлення найефективніше проходить в ігровій діяльності, формуючи мовленнєво-ігрову компетенцію дитини.

Мовленнєво-ігрова компетенція – це комплексна полікомпонентна характеристика особистості, чинниками якої виступають діалогічна, монологічна, когнітивно-мовленнєва, виразно-емоційна, оцінно-етична, театральна-ігрова та ігрова компетенції.

Отже, навчання мови та розвиток мовлення спрямовується на формування у дітей лексичної, фонетичної, граматичної, діамнологічної та комунікативної компетентності.

Відповідно до вищесказаних теоретичних основ, у роботі з розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку слід дотримуватись таких положень.

Діалогічне мовлення:

- привчання дітей до елементарних правил ведення діалогу, вміння слухати і розуміти співрозмовника; формулювати і ставити запитання; будувати відповідь (у відповідності з почутим);

- закріплення правила ведення діалогу у повсякденному житті (у громадських місцях, на вулиці, вдома, по телефону, з не знайомими людьми), традиціях групи дитячого садка;

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

- вироблення у дітей активної діалогічної позиції в спілкуванні з однолітками за допомогою діалогічних казок;

- вправлення в ввічливому і тактовному веденні діалогу з дорослими (виявляти ініціативу у спілкуванні з дорослими, використовувати різного типу звернення, підтримувати розмову запропоновану дорослим) і з іншими дітьми (уміти будувати різні форми діалогу між двома-чотирма дітьми);

- привчання розмовляти невимушено, вільно, без напруження, тактовно, переконливо, своєчасно змінювати емоційний тон розмови відповідно до ситуації спілкування. Вправлення у побудові діалогів у театральній-ігровій діяльності.

Монологічне мовлення:

- навчання основам побудови зв'язних висловлювань різних типів:

✓ **Опис:** опис зовнішніх ознак предмету (розповідь-опис: велика лялька в блакитній сукні з великим білим бантом на голові); описі дій (розповідь-опис: гарненькою лялькою можна гратись, вона стоїть, сідає, говорить, її можна водити, покласти спати); сюжетній розповіді-описі (Таня взяла лопатку, покликкала Андрія з машиною і вони почали гратися разом...); виділяти і називати об'єкт мови при описі, співвідносити об'єкти мовлення з відповідними описами і розширювати їх за рахунок додаткових характеристик; складання простих описів різними засобами (мистецтво, образотворча і театралізована діяльність, художня література, дидактичні ігри та завдання тощо).

✓ **Розповідь:** по пам'яті, за сприйняттям, за уявою (творчі), на запропоновану тему, за опорними словами, з власного досвіду, за зразком і за ілюстрацією, за сюжетною картиною, за зразком або частковим зразком, за планом, колективне складання розповідей, складання початку-кінця розповіді; відокремлювати (визначати) і словесно оформляти головну тему

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

оповідання (через мету висловлювання, заголовки); поняття про структуру оповіді: зачин, основна частина, кінцівка.

✓ Переказ: осмислення змісту, ідеї твору, запам'ятовування послідовності дій; відновлення послідовностей в знайомих казках (творах) (в якій послідовності з'явилися герої, розгорталися події або дії); переказ творів шляхом перекладу віршованого тексту в розповідний (прозу); складання розповідних висловлювань шляхом зміни знайомих текстів за аналогією («Казка на новий лад»), шляхом зміни або додавання окремих епізодів тексту.

✓ Робота з художньою літературою: виховання інтересу до літератури, вміння оцінювати вчинки героїв; запам'ятовування послідовності розвитку сюжету; виокремлення певних особливостей літературної мови (епітети, казкові повтори тощо).

✓ Виразне читання: виразна розповідь віршів, інтонаційна передача їх зміст, користування природними інтонаціями, логічними паузами, наголосами, передача свого ставлення до змісту віршів.

Особливого значення в процесі розвитку мовленнєвої компетенції дошкільників відводять сьогодні формуванню фонетичної компетенції та її складовим. Правильне оволодіння мовою стає неможливим за відсутності цього виду компетенції. Фонетична компетенція - це правильна вимова всіх звуків рідної мови, звукосполучень відповідно до орфоепічних норм, наголосів, добре розвинений фонематичний слух, що дозволяє диференціювати фонему; володіння інтонаційними засобами виразності мовлення (темп, тембр, сила голосу, логічний наголос тощо). До складу фонетичної компетенції входить фонематичне сприймання – основний компонент мовленнєвого слуху, здатність відрізнити і сприймати звуки мови, співвідносити їх з фонетичною ситуацією рідної мови.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Проблема виховання звукової культури мовлення досліджувалася науковцями сучасної дошкільної лінгводидактики в різних напрямках: навчання дітей правильної звуковимови (М.О.Александровська, В.І.Городилова, О.Л.Жильцова, В.І.Радіна, М.Ф.Фомічова), формування фонематичного сприймання (Н.В.Дурова, Л.Є.Журова, Т.Б.Філічова), усвідомлення дітьми лінійності звукової будови слова (Ф.О.Сохин, Г.А.Тумакова), особливості розвитку уявлень про звукову дійсність мови в дошкільників (Є.І.Труве), розвиток усвідомлення дітьми фонематичних узагальнень і диференціацій (Л.Ф.Ткачова), навчання дітей звукового аналізу слів (Т.Б.Ельконін).

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено сумарний кінцевий показник набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи. В освітній лінії «Мовлення дитини» зазначено, що результатом освітньої роботи щодо формування фонетичної компетенції у дітей є оволодіння чіткою вимовою всіх звуків рідної мови і звукосполучень відповідно до орфоепічних норм; розвинений фонематичний слух, що дозволяє диференціювати фонемі; оволодіння мовними і немовними засобами виразності та прийомами звукового аналізу слів; усвідомлення звукового складу рідної мови.

Особливого значення для розвитку даної компетенції набуває саме дошкільний вік, коли вона формується та стає основою для подальшого оволодіння мовленням. Тому вже з самого початку навчання у дітей формують навички розуміння мовлення на слух та її адекватного відтворення. Дошкільники особливо сприйнятливі до фонетики й інтонації мови. Навчання вимові дошкільників може бути успішним в тому випадку, якщо діти навчаться самостійно контролювати свою вимову і якомога раніше відрізнити правильне від не правильного. При засвоєнні мови діти сприймають фонологічну систему рідної мови.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На кінець дошкільного дитинства старші дошкільники повинні:

- чисто вимовляти усі звуки;
- не пропускати, не замінювати, не спотворювати їх;
- мати добре розвинений фонематичний слух: чути і розрізняти звуки в словах;
- володіти чіткою дикцією, виразною мовою: говорити голосно, не поспішаючи, з правильною інтонацією;
- вимовляти слова відповідно до норм літературної вимови (орфоепії), не вживати діалектизмів.

Орієнтовний порядок засвоєння дітьми звуків нашої мови можна зобразити наступним чином: від 1 до 2 років - А, О, Е, М, П, Б; від 2 до 3 років - У, І, И, Т, Д, В, Ф, Г, К, Х, Н, Й; від 3 до 4 років - С, З, Ц; від 4 до 5 років - Ш, Ж, Ч, Щ; від 5 до 6 років - Л, Р.

У навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу основною формою організованої навчальної діяльності дітей залишаються заняття з різних розділів програми, на яких реалізуються такі завдання виховання звукової культури мовлення:

- ознайомлення дітей з будовою мовленнєвого апарату;
- розвиток артикуляційного апарату (м'язів мовленнєвого апарату);
- розвиток мовленнєвого дихання;
- розвиток фонематичного слуху;
- оволодіння правильною вимовою усіх звуків рідної мови;
- удосконалення дикції;
- розвиток інтонаційної виразності мовлення (інтонація, темп, тембр, сила голосу, мелодика, наголоси тощо);
- робота над усвідомленням дітьми звукового складу рідної мови.

Усі завдання звукової культури здійснюються в єдності і забезпечують формування у дітей фонетичної компетенції.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Різноманітні групи завдань із виховання звукової культури мовлення входять до складу комплексних занять з розвитку мовлення як одна із трьох самостійних частин. Завдання з виховання звукової культури мовлення плануються у складі комплексних (групових) занять двічі на місяць у всіх вікових групах.

Таким чином, кінцевою метою розвитку фонетичної компетенції є досягнення правильної вимови всіх звуків та звукосполучень рідної мови, добре розвинений фонематичний слух, володіння інтонаційними засобами виразності мовлення (темп, тембр тощо).

Зв'язне мовлення відіграє провідну роль у процесі розвитку дитини, має великий вплив на розвиток розумового та естетичного виховання, а також виконує значущу соціальну функцію.

Найважливішим на етапі дошкільного дитинства є розвиток зв'язного мовлення, адже дитина для власного особистісного розвитку та успішної соціалізації мусить спілкуватися з тим, хто поруч, тобто стати зрозумілою, переконливою, а також навчити пізнавати світ за допомогою мови і мовлення, розвинути свідоме, у міру своїх можливостей, ставлення до мовної дійсності.

Зв'язне висловлювання показує, наскільки дитина володіє словниковим багатством рідної мови, його граматичним ладом, нормами мови; вміє вибірково користуватися найбільш доречними для даного монологічного висловлювання засобами.

Розвиток зв'язного монологічного мовлення відбувається поступово разом з розвитком мислення і пов'язано з ускладненням дитячої діяльності і формами спілкування з оточуючими людьми.

Розвиток комунікативного зв'язного мовлення має велике значення для всебічного розвитку дитини. Виховання уміння вільно володіти мовленням – одне з найважливіших завдань у навчально-виховному

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

процесі дошкільного закладу. Це вміння тісно пов'язане із загальним розумовим розвитком дитини, рівнем сформованості логічного та образного мислення. Розповіді, перекази художніх творів, навіть просто розмови формують у дошкільника творчі здібності, розвивають естетичне сприймання, виховують інтонаційну виразність мовлення.

Робота з розвитку зв'язного мовлення дітей потребує значної цілеспрямованої уваги. Вона невід'ємно пов'язана з розвитком словника, формуванням граматичної сторони мовлення, бо в мовленні слово використовується в тій чи іншій словоформі, а словоформи пов'язані між собою за законами граматики. Розвивальна робота повинна бути спрямована як на формування правильного зв'язку слів у реченні (узгодження, керування, прилягання), так і на правильне вживання в них службових слів. Працюючи над словосполученнями, необхідно спрямовувати увагу на те, щоб вони обов'язково включалися в речення.

Таким чином, тільки поєднуючи роботу над усіма мовленнєвими ланками, спираючись як на словесний, так і на ілюстративний матеріал, можна досягти удосконалення мовленнєвих умінь, без яких неможливий гармонійний розвиток дитини та її подальше навчання у школі.

2.3. Комп'ютерні технології й інтерактивні методи навчання як засіб формування навичок мовленнєвої взаємодії дошкільників

Формування навичок мовленнєвої взаємодії з однолітками набуває у старшому дошкільному віці неабиякого значення. Адже саме комунікативно-мовленнєвий розвиток зумовлює здатність старших дошкільників, розв'язуючи певні завдання під час пізнавальної, образотворчої, трудової діяльності, планувати свої дії, узгоджувати їх з

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

партнерами та домовлятися з ними про спільні дії для досягнення бажаного результату. Доктор психологічних наук Тамара Піроженко у «Коментарі до Базового компонента дошкільної освіти в Україні» зазначає, що мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку визначається мірою сформованості у дитини знань, умінь та навичок, пізнавальних і соціальних мотивів, потреб та інтересів, а також інших психічних новоутворень, які становлять базис її особистісної культури. Високий рівень мовленнєвих досягнень дає дитині можливість реалізувати як соціальну, так і інтелектуальну активність у колі однолітків. Спрямованість на комунікацію, потреба і прагнення зрозуміти інших і бути зрозумілим їм змушують дошкільника будувати і перебудовувати мовленнєві висловлювання у таких повних формах, які забезпечують взаєморозуміння.

Мовленнєві вміння – це мовленнєві дії, що реалізуються на основі мовних знань і способів діяльності під час вибору і поєднання мовленнєвих операцій залежно від мети, ситуації спілкування і співрозмовника, з яким відбувається комунікація. Оволодіти такими вміннями означає навчитися правильно обирати стиль мовлення, підпорядкувати форму мовленнєвого висловлювання завданням спілкування, вживати найефективніші для поставленої мети і відповідних умов мовленнєві засоби спілкування (вербальні і невербальні).

Мовленнєві навички – це автоматизовані відповідно до певної мовної норми мовленнєві операції, які здійснюються несвідомо і слугують для вираження думок, намірів, переживань. Сформувати навичку означає забезпечити правильну побудову і реалізацію висловлювання. Ці операції неусвідомлені, тому виникає потреба у створенні умов для їх формування та реалізації.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мовленнєва взаємодія – це об'єднання, координація і взаємозбагачення зусиль учасників спілкування для визначення, наближення та досягнення комунікативної мети мовленнєвими засобами. Мовленнєва взаємодія є важливою умовою ефективної організації навчальної діяльності дошкільників у процесі занять. Активізуючи мовленнєву діяльність дітей, можна раціонально використати час заняття.

Особливості та значення мовленнєвої взаємодії дітей.

На думку психолога Олени Смирнової, мовленнєва взаємодія між старшими дошкільниками має низку суттєвих особливостей, що якісно відрізняють її від мовленнєвої взаємодії дітей з дорослими. Розмовляючи з дорослими, діти дотримуються певних норм висловлювань, намагаються вживати загальноприйняті фрази і мовленнєві звороти. Вони більш-менш уважно слухають розповідь чи повідомлення дорослого, намагаються відповідати на його запитання, продовжувати розпочату з ним розмову.

Мовленнєва взаємодія дітей, насамперед, вирізняється яскравою емоційністю. Під час такого спілкування можна спостерігати майже вдсятеро більше експресивно-мімічних проявів і підкреслено яскравих виразних інтонацій, ніж у спілкуванні з дорослими. Спілкування дітей вирізняється нестандартністю, відсутністю жорстких правил і норм. З однолітками діти використовують несподівані, непередбачувані фрази, слова, поєднання слів і звуків. Їм важливіше висловитися самим, ніж слухати товариша, вони перебивають одне одного, кожен розповідає про своє, відповіді і висловлювання співрозмовника не завжди беруться до уваги.

Під час спілкування з однолітками дитина вчиться виражати себе, свої бажання, настрої, керувати іншими, налагоджувати взаємини. У ході такої взаємодії у дитини складається образ світу й образ власного Я. Тому дуже

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

важливими є ефективна організація і керівництво такою взаємодією з боку вихователя.

У час інтенсифікації навчально-виховного процесу комп'ютерні технології стали активно застосовуватися в роботі освітніх закладів. Створюється безліч простих і складних комп'ютерних програм для різних областей пізнання. Залежно від віку дитини і застосовуваних програм комп'ютер може виступати в ролі опонента по грі, бути оповідачем, репетитором, екзаменатором. Існують комп'ютерні програми, спрямовані на розвиток різних психічних функцій дітей, таких як зорове і слухове сприйняття, увага, пам'ять, словесно-логічне мислення та ін., які можна з успіхом застосовувати при навчанні дітей старшого дошкільного віку. Особливе місце серед комп'ютерних програм займають спеціалізовані комп'ютерні програми для формування мовленнєвої компетентності, мовленнєвої взаємодії дітей.

З року в рік фахівці, що працюють в дитячих установах, відзначають зростання числа дітей, що мають різні вади мовлення. Не секрет, що найчастіше мова дітей старшого дошкільного віку залишається мало виразною, бідною. Дитина не може підібрати потрібні слова, правильно побудувати фразу. У дошкільнят часто спостерігаються недоліки у формуванні звуковимови. Подібні порушення визначають групу ризику дітей у яких можуть спостерігатися значні труднощі при оволодінні грамотою, навчанні читання, письма, рахунку. У зв'язку з цим, розвиток мови і виправлення наявних у дітей мовних порушень є особливо актуальним в дошкільному віці.

З метою розв'язання вищезазначених проблем була розроблена спеціалізована комп'ютерна технологія «Ігри для Тигри», призначена для формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Технологія «Ігри для Тигри» побудована на основі методик навчання дітей з вадами мовлення А. М. Богуш, Л. В. Лопатин, Н. В. Серебрякової, Р. І. Лалаєва та ін. Вона являє собою єдиний програмно-методичний комплекс і містить комп'ютерну програму «Ігри для Тигри» та навчально-методичний посібник з докладними методичними рекомендаціями її покрокового застосування у навчально-виховному, корекційному процесі.

Спеціалізована комп'ютерна технологія «Ігри для Тигри» адресована насамперед вихователям дітей дошкільного віку, але може використовуватися для самостійних занять у домашніх умовах батьками, зацікавленими у розвитку мови своїх дітей, за умови консультування фахівцями.

Робота із застосуванням спеціалізованої програми проводиться під контролем дорослого, який складає індивідуальний план, вибирає відповідні йому вправи, контролює правильність їх виконання дитиною і дозує необхідне навантаження.

Забезпечуючи реалізацію системного підходу щодо формування мовленнєвої компетентності дітей, комп'ютерна програма «Ігри для Тигри» пропонує більше 50 вправ з кількома рівнями складності, об'єднаних в чотири тематичні блоки:

- «Просодика»;
- «Звуковимова»;
- «Фонематика»;
- «Лексика».

Кожен блок програми складається з декількох модулів, представлених у підменю. При цьому вправи, що входять до складу модулів, спрямовані на корекцію і розвиток певних мовних і мовленнєвих компонентів.

Кольорове рішення кожного блоку («Звуковимова» - рожевий, «Просодика» - зелений, «Фонематика» - блакитний, «Лексика» - жовтий)

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

зберігається у всіх складових його вправах у вигляді колірних фонів і психологічно сприяє створенню єдиної асоціативної лінії корекційної роботи в рамках кожного блоку.

Робота з усіма вправами програми проводиться з опорою на зоровий контроль над результатами діяльності дитини. Їх візуалізація відбувається на екрані монітора у вигляді мультиплікаційних образів і символів.

Програма «Ігри для Тигри» передбачає можливість індивідуального налаштування параметрів, що відповідають зоні найближчого розвитку дитини. Вправи містять завдання зростаючої складності, що дозволяє вибрати завдання, відповідне реальному рівню розвитку дитини і побудувати корекційну роботу відповідно до індивідуальної корекційно-освітньої програми.

Комп'ютерна логопедична програма демонструє користувачеві об'єктивну оцінку результатів діяльності в трьох варіантах - візуально, у звуковому і цифровому вигляді.

Барвисті малюнки, об'ємне зображення, анімація об'єктів, звуковий та музичний супровід роблять програму привабливою для дітей.

Всі вправи програми побудовані в ігровій формі, при цьому створюється проблемна ситуація, вирішення якої проводиться доступними дитині засобами і можливостями програми. У процесі роботи над вправами дитина, граючи, допомагає комп'ютерному герою Тигреняті виконати завдання і разом досягти необхідного результату. З боку комп'ютера виступає не знеособлена програма, а веселий і забавний комп'ютерний герой Тигрєня, яке пояснює дитині мету і правила виконання пропонованого завдання, допомагає його виконати, дає підсумкову або проміжну оцінку виконаної дії. Це створює позитивну мотивацію при роботі з програмою.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У процесі корекційної логопедичної роботи відбувається розвиток словника та граматичного ладу мови. Але часто при традиційній системі навчання дитина не може застосувати отримані знання в ситуації спілкування. Спілкування з комп'ютерним героєм програми сприяє розвитку власне комунікативних навичок у дітей за рахунок того, що спеціально побудовані і підібрані завдання спонукають дитину вступити з ним у діалог.

Комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри» проста в управлінні. Вона має доступний інтерфейс зі спливаючими підказками. Таким чином, не потрібно спеціального навчання роботи з програмою, і користувальницькі навички здобуваються безпосередньо в процесі її застосування. Простота користування програмою є необхідною умовою при роботі з дітьми дошкільного віку, оскільки комп'ютер не повинен ставати для дитини-дошкільника предметом навчання.

Охарактеризуємо послідовно кожен блок програми.

Блок «Просодика».

Вправи блоку спрямовані на корекцію наступних характеристик мовлення:

- тривалість і сила мовного видиху;
- гучність і тембр голосу;
- темпо-ритмічність;
- інтонаційна виразність;
- чіткість і розбірливість мови.

Принцип роботи цього блоку ґрунтується на інтерактивному спілкуванні дитини і комп'ютера з використанням мікрофону. При цьому мовна активність фіксується мікрофоном і представляється на екрані комп'ютера у вигляді візуальних анімаційних картинок.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вибір вправ, що входять в блок «Просодика» включає в себе чотири модулі.

Модуль «Подих».

Вправи даного модуля дозволяють відпрацьовувати плавний, тривалий або короткий, різкий видих, відстежувати момент включення мовної активності, а так само виміряти силу і тривалість

мовного видиху і голосу (у відносних одиницях і в секундах відповідно).

Модуль «Злитість».

Вправи цього модуля дозволяють працювати над чіткістю і розбірливістю мовлення дитини на основі фраз, силою і тривалістю видиху і голосу на основі мовного видиху без фонації, з фонацією - на матеріалі голосних і приголосних звуків, відпрацьовувати злиге проголошення звуків, складів, слів і фраз.

Модуль «Ритм».

Вправи модуля «Ритм» дозволяють працювати над ритмічною і складовою структурою слова, і так само над чіткістю і розбірливістю мови дитини.

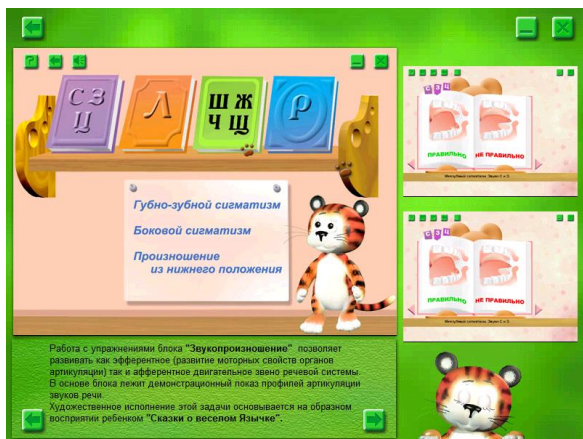
Модуль «Висота і тембр».

У цьому модулі комп'ютерна логопедична програма «Ігри для Тигри» дозволяє візуально зафіксувати і виміряти частотні характеристики мови з метою подальшої корекції у вправах даного модуля, і так само вибрати прийнятний тембральний діапазон мовлення у дитини з порушеннями фонації. Вправи даного модуля також дозволяють побудувати вокальні

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

завдання для розвитку голосового апарату дитини. Цьому сприяє робота над мовним видихом, висотою і тривалістю голосу.

Робота над вправами даного модуля будується на основі окремих звуків, їх комплексів, складів, слів, фраз.

Блок «Звуковимова».

Робота з вправами блоку «Звуковимова» призначена для розвитку моторних властивостей органів артикуляції та рухової ланки мовної системи.

Блок «Фонематика».

Блок «Фонематики» комп'ютерної логопедичної програми «Ігри для Тигри» спрямований на корекцію і розвиток фонематичних процесів у дітей з порушеннями мови.

Модуль «Звуки».

Вправи модуля "Звуки" дозволяють працювати над розвитком фонематичного слуху, матеріалом немовних звуків, мовних звуків і звукокомплексів.

Модуль «Слова».

Вправи модуля «Слова» можна використовувати для розвитку фонематичного слуху на матеріалі слів, корекції звуковимови на етапі автоматизації та диференціації дефектних звуків, а також для розвитку словника і мислення дитини.

Модуль «Аналіз».

Вправи модуля «Аналіз» дозволяють організувати роботу з формування фонематичного сприйняття у дітей, корекції звуковимови на етапі автоматизації дефектних звуків.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Модуль «Синтез».

Вправи модуля «Синтез» дозволяють працювати над формуванням фонематичного сприйняття у дітей.

Блок «Лексика».

Даний блок спрямований на корекцію лексико-граматичних порушень мовлення у дітей. Блок включає в себе три модулі. Вправи кожного модуля дозволяють організувати корекційну роботу за певним

напрямом.

Модуль «Слова».

Вправи цього модуля дозволяють працювати над лексикою на основі різних семантичних ознак. Даний модуль сприяє формуванню структури значення слова, організації семантичних полів на основі парадигматичних зв'язків слова.

При роботі з вправами модуля «Слова» відбувається розвиток словника дітей за основними темами: «Одяг», «Взуття», «Меблі», «Посуд», «Інструменти» і т. д., формується поняття і значення узагальнюючих слів.

Модуль «Словосполучення».

Вправи модуля дозволяють працювати над лексичною стороною мови на основі словосполучень, що сприяють організації семантичних полів на основі синтагматичних зв'язків слів, а так само дозволяє працювати над граматичною структурою слів і словосполучень.

При роботі з вправами модуля «Словосполучення» відбувається розвиток словника дітей за темами «Дикі тварини», «Домашні тварини» і «Птахи», формується поняття і значення узагальнюючих слів. Програмою

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

передбачена можливість зміни складності завдань. Це дозволяє індивідуалізувати корекційно-освітній процес відповідно до потреб дитини.

Модуль «Валентність».

Вправи цього модуля дозволяють працювати над формуванням лексичної валентності слів на матеріалі іменників, прикметників, дієслів, граматичною структурою слів і словосполучень, дозволяє актуалізувати і структурно організувати словник дитини за семантичними полями на основі парадигматичних зв'язків.

При роботі з вправами модуля відбувається розвиток словника дітей за темами «Житло», «Професії», «Дії», «Ознаки», формується поняття і значення узагальнюючих слів.

Таким чином, запропоновані комп'ютерні ігри є одним з ефективних засобів формування мовленнєвої взаємодії та компетентності дітей дошкільного віку, але їх використання вимагає чіткої розробки методичних рекомендацій, які враховуватимуть вікові та індивідуальні особливості дошкільників.

Ще одним ефективним засобом розвитку мовленнєвої взаємодії старших дошкільників є інтерактивні методи навчання.

Організовуючи спілкування дошкільників, педагог, як вважає відомий психолог Олена Кононко, має вчити дітей дотримуватись основних правил позитивного спілкування та взаємодії:

- *розмовляти мовою партнера* — учасники взаємодії мають спілкуватися між собою знайомою, доступною, зрозумілою всім мовою;

- *поважати партнера, підкреслювати його значущість*, адже базовими потребами кожної дитини є потреба у визнанні, прийнятті та повазі — проявляти повагу до однолітка слід щиро й у різні способи (брати до уваги його пропозиції, враховувати його знання і можливості, надавати

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

право вибору, схвалювати його досягнення тощо);

- *підкреслювати спільне* — «ми з тобою схожі» (єдність інтересів, цілей, завдань, планів, думок, точок зору партнерів зі спілкування);

- *проявляти інтерес до проблем партнера* — інтерес має бути явним, тобто вираженим за допомогою слів, дій, учинків, адже байдужість до товариша гальмує конструктивне спілкування.

При цьому педагог, насамперед, має бути сам взірцем для дітей. Проте лише спілкування з однолітками створює умови для мовленнєвої творчості та прояву індивідуальності кожної дитини.

Щоб мовленнєва взаємодія дітей була ефективною, педагог має створити умови для розвитку комунікативних навичок вихованців. Однією з таких умов є інтерактивне навчання дошкільників — активне використання в освітньому процесі інтерактивних методів навчання.

Інтерактивні методи – це способи цілеспрямованої міжсуб'єктної взаємодії, що забезпечують оптимальні умови розвитку дітей. Існує низка інтерактивних методів, спрямованих на формування навичок мовленнєвої взаємодії.

Таблиця 1

Інтерактивні методи роботи з дошкільниками

№	Назва методу	Зміст методу
1	Мікрофон	Діти разом з вихователем утворюють коло та, передаючи одне одному імітований або іграшковий мікрофон, висловлюють свої думки на задану тему — запропоновані до розгляду питання чи проблеми. Висловлювання не обговорюються.
2	Дебати	Діти разом з вихователем утворюють коло та, передаючи один одному імітований або іграшковий мікрофон, висловлюють свої думки на задану тему — запропоновані до обговорення питання чи проблеми. Висловлювання обговорюються: діти ставлять одне одному запитання, відповідають на них, шукаючи спосіб розв'язання проблеми.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Продовження табл. 1

3	Удвох	Діти утворюють робочі пари та виконують запропоноване завдання.
4	Ланцюжок	Діти утворюють робочі пари, обговорюють завдання та вносять свої пропозиції в імітований ланцюжок — скажімо, у таблицю, де представлений хід казки у малюнках або умовних позначках, або самі утворюють «ланцюжок дій», «потяг» тощо.
5	Снігова куля	Діти об'єднуються у малі групи і обговорюють проблемне питання, ситуацію або виконують спільне завдання, домовившись про чітку послідовність дій кожного члена групи.
6	Синтез думок	Діти об'єднуються у малі групи, виконують певне завдання, наприклад малюнок на аркуші паперу, та передають його в іншу групу, учасники якої доопрацьовують виконане завдання.
7	Коло ідей	Кожний учасник або кожна група виконує однакове завдання — обдумує певне питання, а потім вносить свої пропозиції, ідеї тощо.
8	Загальний проект	Діти об'єднуються у кілька груп. Групи отримують різні завдання, кожне з яких спрямоване на розв'язання певного аспекту однієї проблеми. А потім кожна група представляє свій варіант розв'язання цієї проблеми.
9	Асоціативна квітка	Діти об'єднуються у кілька груп. На дошці закріплюють «середину» квітки з зображенням певного поняття. Кожна група добирає слова-асоціації, картинки-асоціації до цього поняття.

Характерними особливостями цих методів є:

- оптимальна активізація дітей;
- спільна діяльність вихователя та дітей у режимі рівноправного спілкування;
- створення умов для переживання успіху кожним учасником

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

педагогічної взаємодії;

– обов'язкова рефлексія процесу навчання і виховання — осмислення доцільності обраних завдань, форм роботи, способів діяльності, причин невдач або досягнення цілей тощо.

Вихователі дошкільного закладу для розвитку мовленнєвої взаємодії повинні широко застосовувати мовленнєві вправи з використанням різних інтерактивних методів.

2.4. Використання елементів ТРВЗ для формування лексичної компетентності дітей старшого дошкільного віку

Пріоритетним завданням сучасної освіти є навчити дитину навчатися, працювати, співіснувати, жити. Вже в дошкільному віці педагог має можливість розвивати у дитини гнучкість і критичність мислення, творчу ініціативу, високий адаптаційний потенціал. Дошкільний вік є унікальним, оскільки у цей період закладаються основи майбутнього людини. Перетворення дитини в дієспроможну творчу особистість залежить від технології педагогічного процесу.

Досягнення творчого рівня розвитку особистості може вважатися найвищим результатом в будь-якій педагогічній технології. Але існують технології, в яких розвиток творчих здібностей є пріоритетним.

Одна з таких технологій виникла у кінці 40-х років минулого століття. В результаті досліджень та аналізу процесу творчості в технічній галузі було визначено, що цей процес відбувається за об'єктивними законами розвитку. На основі досліджень і виникла теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ). Основним її інструментом став алгоритм розв'язання винахідницьких завдань (АРВЗ).

Згодом досвід активного впровадження методу ТРВЗ в педагогічній практиці, починаючи з самих перших кроків цілеспрямованого навчання

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

дітей творчості показує, що навчити дітей творчо мислити можливо. Перед дитиною дошкільного віку на кожному кроці постають творчі завдання і проблеми. 3-4- річний малюк мислить нестандартно, часом навіть інтуїтивно. Однак, згодом, ці якості зникають, якщо дітей навчають сприймати вже готову, всіма доведену інформацію. Послідовна робота за методикою ТРВЗ формує особливий стиль мислення, який характеризується умінням аналізувати проблему та знаходити її розв'язання.

Принципи організації заняття:

- головний критерій підбору матеріалу – відповідно віку та розвитку;
- на кожному занятті давати вправи для розвитку мислення, моральності, уяви, пам'яті, почуття гумору, вольових якостей;
- через заняття-вправи на розвиток уваги, кмітливості, ігри «Добре-погано»;
- закріплення знань на занятті в 20 хвилин: 2-3 теми, до 10 вправ;
- принцип комфортності навчання, атмосфери взаєморозуміння та радості: «Ми всі розумні!»

На заняттях повинно бути цікаво, таємниче, доброзичливо, морально, зрозуміло, особисто корисно зараз і потім, весело, емоційно; повинні розбиратися життєві ситуації в швидкому темпі, різнобічно, без повторів, з великою кількістю співвідношень та протиставлень, з великою повагою до особистості дитини, до її самостійності. Не повинно бути страшилок, грубощів.

Виявлення та розв'язання суперечностей є ключем до творчого мислення. Працюючи над ігровими та казковими завданнями, діти виявляють такі суперечності, які перетворюються на захоплюючу пошукову та аналітичну діяльність. Інтеграція завдань пізнавального та

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

перетворювального характеру дозволяє формувати вміння вирішувати задачі як на фантазійному рівні, так і на реальному.

Робота за методом ТРВЗ у дитячому садку проходить у чотири етапи і визначається такими послідовними завданнями:

1-й етап: вчити дитину знаходити і розв'язувати суперечності, не боятися негативного в об'єкті та явищі; вчити системного підходу, тобто баченню світу у взаємозв'язку його компонентів; формувати вміння бачити навколишні ресурси (засоби, можливості, те, чим ми можемо скористатися в разі необхідності).

2-й етап: вчити дошкільнят винаходити; вчити «оживлювати» предмети та явища, приписуючи одним якості інших і навпаки, а також відкидати непотрібні і шукати найкращі варіанти.

3-й етап: вирішувати казкові завдання і придумувати казки. Треба навчити кожну дитину уникати сумного закінчення казки, не змінюючи при цьому сюжету; складати нові казки на основі добре відомих.

4-й етап: вчити дитину знаходити вихід з будь-якої життєвої ситуації, спираючись на набуті знання та інтуїцію, використовуючи нестандартні, оригінальні рішення.

Методика розвитку мови в дитячому садку висуває три основних завдання словникової роботи: розширення, уточнення і закріплення, активізація словника дітей. Збагачення і уточнення словника здійснюється не лише за рахунок слів, розуміння яких формується в процесі продуктивної діяльності дітей, а й на основі попередніх уявлень.

Найбільш ефективними методами для розвитку словника дітей дошкільного віку є такі: метод дидактичної гри; метод фокальних об'єктів; РЧВ (розмір, час, вартість); системний оператор; морфологічний аналіз; моделювання маленькими чоловічками; метод синектики; ідеального кінцевого результату тощо.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На основі проведеного аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури, ми дійшли висновку, що елементи ТРВЗ можуть бути занурені у мовленнєву діяльність дітей. Практичне використання ТРВЗ можливе на будь-яких заняттях з розвитку мовлення та в різних видах діяльності. Така робота проводиться за такими педагогічними умовами. По-перше, дитина має можливість говорити так, як вона думає і бути впевненою, що не буде критики ані з боку дітей, ані з боку дорослих. По-друге, за готовими моделями (ММЧ) діти складають слова або речення, використовуючи чоловічків, яких самі придумують. Словникову роботу проводять за такими етапами: ознайомлення зі словом, введення слова до пасивного словника, активізація у повсякденному житті.

Використання методу фокальних об'єктів (МФО) передбачає вивчення об'єкта. Сутність цього способу активізації словника в тому, що ознаки декількох випадково вибраних об'єктів переносяться на фокальний об'єкт (той, що знаходився у фокусі), в результаті виходять незвичайні словосполучення.

Рекомендується накреслити таблицю, де вказується фокальний об'єкт (яблуко), запропонувати дітям назвати один, два або три будь-яких іменника та вписати їх у таблицю. До кожного слова діти добирають відповідні ознаки. Коли схема готова, ознаки переносять на інший об'єкт. Діти можуть називати не тільки ознаки об'єкта, а й дії. Потім знаходять відповідні цьому дієслову прикметники або прислівники.

Ефективним методом для розвитку словника дітей дошкільного віку є синектика. У перекладі з грецької слово "синектика" означає "поєднання різнорідних елементів". Синектика вміщує в себе різні види аналогії: пряма, фантастична, символічна, особистісна (емпатія) тощо.

У прямій аналогії об'єкт порівнюється з аналогічним об'єктом із іншої галузі, при цьому виявляється їхня схожість з точки зору будь-яких

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

якостей або відношень. У залежності від мети організовують різні види прямої аналогії. Широко поширена аналогія за формою, коли знаходять аналог предмета за зовнішнім виглядом, або об'єкт, що знову створюється, роблять подібним будь-якому іншому. Наприклад: бурулька - олівець, ніж, ручка; годинник - місяць, сонце, гарбуз, квітка...

Компонентна (або структурна) аналогія встановлюється за схожістю елементів, що складають об'єкт або що входять у нього. Наприклад: сніг - вата, ковдра, хмари, тополиний пух, поролон, цукор, пінка.

До прямої аналогії відносять функціональну: треба визначити, які функції виконує об'єкт, який розглядають (що він робить), а далі в оточуючому середовищі знайти об'єкт, що виконує аналогічні функції. Наприклад: машина - кінь, віслук, поїзд, велосипед, птах, листя у повітрі. Вітер - дихання, вентилятор.

Аналогію проводять і за кольором: сонце - лимон, лампа, лисиця.

Знаходять прямі аналогії за ситуацією, за різним положенням або за станом явищ і предметів. Наприклад: тиха година - ранок у лісі, захід, затишшя перед бурею.

Цікаві прямі аналогії за якостями. При цьому додатково відповідають на питання: "Який?". Наприклад: Кулька яка? Гумова - калоша, купальна шапочка; пружний - м'яч, парасолька, струмінь, вітер, жуйка.

Розвиваючи та комбінуючи різні види прямої аналогії, можна також використовувати доробок Г.Я.Буш, в якому запропоновано метод гірлянд та асоціацій.

Ряди аналогій формують у вигляді списку слів. Це можуть бути всі частини мови, а також сполучення слів. Відштовхуючись від вихідного слова, складають ряд (кожна нова асоціація знаходиться не за першим, а за останнім словом). Ряд слів закінчується мимовільно або тим словом, від якого його "тягли". Наприклад: дорога - хвиляста - крута - яйце - слизьке -

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

гірка - сніг - пустеля - цукор - смачно - компот - фрукти - багато - захворієш - лікарня - ліки - гіркі - цибуля - грядка - город - дорога.

Ряд асоціацій може бути довгим або коротким, але це не має значення. Кожен знаходить ту аналогію, яка ближче йому за характером, настроєм, темпераментом. У одного сміх - дзвін дзвіночків, інший в ньому чує журчання струмка, третій - іржання коня.

Символічна аналогія включає в себе узагальнюючий, абстрактний словесний чи графічний образ об'єкта. Це - метафора, що розкриває властивості об'єкта. Символічна аналогія буває словесною та графічною. Словесна аналогія дозволяє словами-символами коротко передати зміст. Замість довгого тексту можна скласти короткий, якщо кожне речення або навіть абзац позначити словесним символом, що влучно передає зміст.

Використання методу “Системний оператор” закріплює, уточнює та систематизує знання про довкілля, активізує словниковий запас, допомагає вивести слова пасивного на активний рівень. Можна запропонувати “Чарівний телевізор” - наочний посібник, заснований на методі системного оператора (9-12-екранне полотно з прозорими екранами для картинок). Гра з “Чарівним телевізором” формує системне мислення, розвиває уяву дитини. Ці якості в поєднанні з дидактичним мисленням розкривають творчий потенціал особистості, допомагають оцінити минуле та теперішнє, активізувати словник, розвивати образне мовлення, мовленнєву творчість.

Використання системного оператора передбачає дотримання таких принципів: 1) попередня робота з дітьми (спостереження, ігри, художня література, заучування віршів, творча діяльність); 2) доступність зображення предмета – системи (малюнок - схеми); 3) створення ігрової ситуації; 4) використання наприкінці заняття продуктивної творчої діяльності або етапу “очікування продовження”.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Системний оператор - це уявлення про будову, взаємозв'язки, етапи життя певної системи. При розгляданні системних властивостей об'єктів або їх елементів використовують різні підходи.

Компонентний підхід (об'єкт розглядається в системі в теперішньому часі). Наприклад: сосна - система; підсистема - частини будови сосни; надсистема - сосновий бір. Структурний підхід охоплює взаємне розташування підсистеми у просторі і в часі. Цей підхід дозволяє порівняти підсистеми сосни минулого та теперішнього часу. Наприклад: як розташоване гілля молодої та "дорослої" сосни, чим була шишка в минулому, чи є шишки у молодій сосни.

Функціональний підхід визначає роль і місце функцій та їх взаємодію за кожним підсистемним елементом та системою в цілому.

Генетичний підхід використовують при вивченні етапів становлення системи рослин, тварин тощо, послідовності їх розвитку, заміни іншою системою, зменшуючи її до мінімуму. Дітей навчають системному аналізу.

Творче мислення багатоекранне. Воно не замикається на об'єктах, що розглядаються, тобто людина мислить про явище, подію в певній системі, при цьому вона аналізує не лише систему, але й підсистему, надсистему, а також уявляє явище в теперішньому, майбутньому та минулому часі.

Діти за схемою складають модель опису тварин, рослин тощо. Вихователю необхідно потренуватися самому в складанні схеми, а також знати:

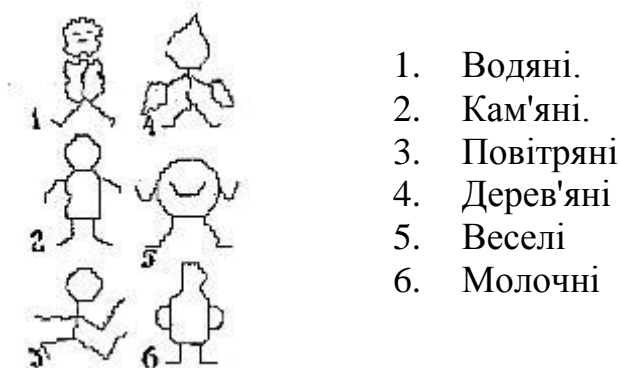
- об'єкти для аналізу спочатку знайомі, пізніше - незнайомі;
- схему заповнюють не одразу, а поступово, вивчаючи тему;
- схеми використовуються в будь-яких видах діяльності.

Отже, системний оператор допомагає розширити та активізувати словник дітей.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У науковому доробку А.Страунінг подано метод “Моделювання маленькими чоловічками” (ММЧ), який розроблено на основі синектики. Він дозволяє наочно уявити та відчувати природні явища, характер взаємодії предметів та їх елементів. Автор пропонує будувати моделі із раніше виготовлених карток, на яких зображені чоловічки. Зображення чоловічків, які найбільш часто зустрічаються, наносять на кубики, малюють, або використовують в ролі таких чоловічків самих дітей.

Для збагачення словника дітей іменниками, прикметниками пропонується використання таких маленьких чоловічків, як-от:

Рис. 1 – Маленькі чоловічки

При цьому слід дотримуватись таких правил:

- водяні – це чоловічки-крапельки, вони приймають форму того посуду, в який їх наливають. До них добирають іменники: чоловічки води, чаю, молока, киселю тощо;
- дерев'яні, кам'яні – мають загальну властивість - вони тримаються за руки. Це можуть бути: стілець, стіл, олівець тощо;
- повітряні - постійно в дії, вони завжди кудись летять: газ, дим, пара, запах.

У словниковій роботі можна застосовувати моделі слів із голосних та приголосних чоловічків.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

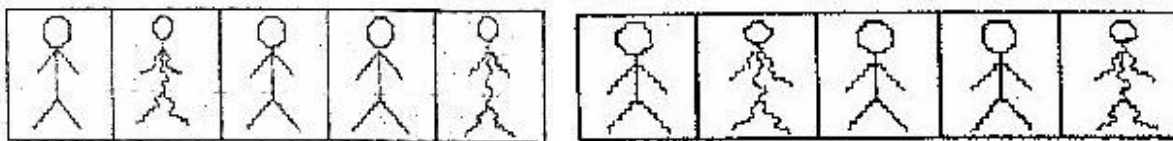

Рис. 2- Казка, сосна

З кожним складеним словом будується речення, слова якого також позначають чоловічками. Слова та речення зіставляють з іншими словами, реченнями. Це залежить від мети заняття.

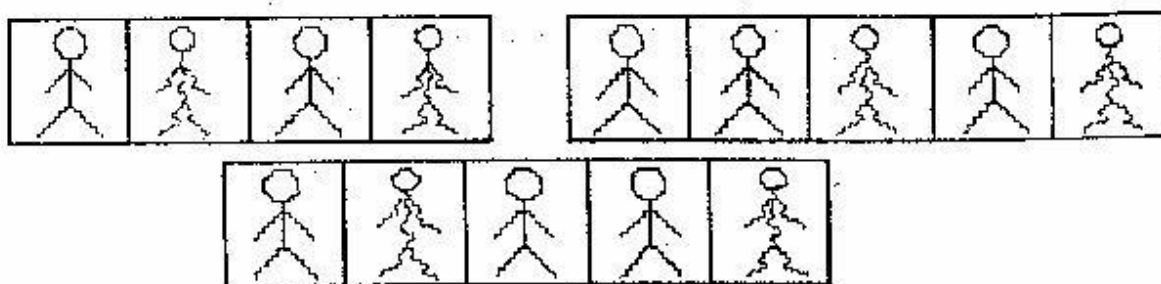
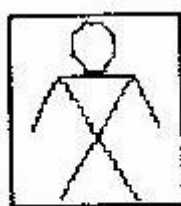

Рис. 3 - Мама взяла сумку

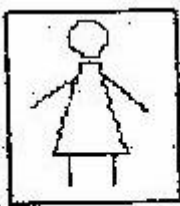
У вигляді чоловічків можуть бути подані частини мови:

- іменник - чоловічок з круглою головою;
- прикметник - м'який, покладливий чоловічок;
- дієслово – швидкий чоловічок, означає дію, найрухливіша частина

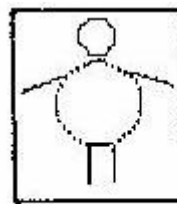
мови.

чоловічий

жіночий

середній

Рис. 3 - Модель іменника

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Маленькими чоловічками пропонують моделювати соціальні стосунки, психологічні стани, тим самим збагачувати соціально-побутову лексику дошкільників.

Даний метод доцільно використовувати на будь-якому занятті з розвитку мовлення або у повсякденному житті, в іграх тощо. Головне завдання - правильно пояснити дітям структуру моделі.

Отже, збагачення лексики відбувається за рахунок створення таких педагогічних умов: цілеспрямоване прогностичне планування комплексу методів ТРВЗ упродовж року відповідно до завдань розвитку мовлення; поступове ускладнення завдань, які ставляться перед дітьми; об'єднання методів ТРВЗ за тематичним принципом збагачення словника; створення емоційно насичених комунікативних ситуацій, що передують дидактичним іграм; комплексне розв'язання завдань лексичної роботи в ході мовленнєвих занять, ігор та у повсякденному спілкуванні шляхом використання елементів ТРВЗ.

2.5. Реалізація принципу індивідуального підходу у процесі роботи з розвитку мовлення дошкільників у різновіковій групі

Проблема формування мовленнєвої компетентності є актуальною в сучасній дошкільній освіті. Актуальним є і здійснення цієї роботи у різновікових групах.

На даний час ця проблема дещо замовчується. Проте, життя переконує, що відкриття різновікових груп є необхідним не тільки у малокомплектних дошкільних закладах, але і в закладах сімейного типу, а також у приватних дошкільних закладах.

Як засвідчують сучасні дослідження теоретиків та практиків дошкільної освіти, в дошкільних освітніх установах України проводиться

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

велика робота з розвитку та корекції мовлення дітей. Однак до останнього часу діяльність вихователів дитячих садків за традиційними методиками не давала бажаного результату. Багато з них розроблені виходячи з мовної норми (в той час як кількість дітей з різними мовними відхиленнями і патологією збільшується рік від року), в них враховуються вікові особливості розвитку мовлення і не приймаються до уваги індивідуальні прояви і дефекти мовленнєвого розвитку кожної дитини.

В останні роки картина стала різко змінюватися в позитивну сторону. В цьому допомагають різноманітні програми розвитку мовлення, зокрема, нова комплексна програма «З дитинства в отрочество», в якій пропонується особлива методика розвитку мовлення дошкільників, що враховує особливості мовленнєвого розвитку сучасних дітей і дозволяє виконати соціальне замовлення їх батьків, тобто якісну підготовку дитини до школи. Методика розвитку мовлення у програмі заснована на наступних положеннях:

- знання вікових особливостей і можливостей дітей;
- діагностика і облік рівня мовленнєвого розвитку кожної дитини;
- тісний зв'язок з логопедичними технологіями;
- збалансований охоплення всіх сторін мовлення дитини;
- усвідомлене ставлення педагогів і батьків до мовного розвитку дітей;
- взаємодія дитячого садка і сім'ї з даного питання.

Програма забезпечена комплектом методичних посібників, розрахованих на кожен вік. У них представлені: характеристика мовлення дітей певного віку; методика її обстеження на початок навчального року; вивчення рівня розвитку дрібної моторики руки і робота по її вдосконаленню; керівництво з розвитку мовного слуху; докладні рекомендації щодо планування та організації роботи по розвитку мовлення

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

(на заняттях та поза ними).

Працюючи з запропонованою в програмі методикою, ми переконалися: правильне планування й ефективне проведення роботи з мовного розвитку дітей конкретної групи можливо лише тоді, коли вихователі знають вікові особливості розвитку мови і вміють співвіднести з ними індивідуальні особливості кожної дитини (вікові особливості розкриваються у методичному посібнику, а індивідуальні особливості виявляються при обстеженні стану мовлення дітей групи на початку навчального року - кінець серпня-вересень).

Дані мовного обстеження заносяться в таблиці, аналізуються «по вертикалі» і «по горизонталі».

«По горизонталі» педагоги визначають сильні та слабкі сторони мовлення кожної дитини, які порівнюються з мовною нормою і з результатами попереднього обстеження. На підставі цього відзначаються індивідуальні досягнення кожної дитини, намічаються шляхи роботи в дитячому садку і сім'ї. Дана інформація стає змістом контактів з сім'єю дитини, при цьому результати обстеження повідомляються близьким родичам суворо в індивідуальному порядку.

«По вертикалі» педагоги визначають сильні та слабкі сторони мовного розвитку всієї групи в цілому, проводять порівняльний аналіз результатів останнього і цього обстеження, виявляють найбільш характерні для конкретної групи мовленнєві недоліки, виправлення яких займаються в ході фронтальних форм роботи.

Вихователі дитячих садків добре володіють фронтальними формами роботи. Найбільші труднощі викликають планування й організація індивідуальної та групової роботи з дітьми. Вирішенню цієї проблеми ми приділили особливу увагу.

У програмі «З дитинства в отроцтво» рекомендується після

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

обстеження мови розділити дітей на підгрупи для подальшої групової та індивідуальної роботи. У наших дитячих садках ми зробили таким чином.

Діти були поділені на три підгрупи за ступенем складності виявлених мовленнєвих недоліків. Всім підгрупам були дані умовні назви (вони ніколи не вживаються при дітях і їх батьках).

У першу підгрупу («Слабка») увійшли дошкільнята з найбільшою кількістю мовних недоліків (серйозне відставання за всіма або кількома напрямками мовленнєвого розвитку), які вимагали найпильнішої уваги, систематичної групової та індивідуальної роботи.

У другу підгрупу («Середня») увійшли діти з невеликою кількістю мовних недоліків, що вимагають періодичної роботи.

У третю підгрупу («Сильна») увійшли діти, у яких відсутні мовні недоліки або їх кількість і «якість» не викликають серйозних побоювань (недоліки в розвитку дрібної моторики, ліворукі діти тощо).

При подібному розподілі дітей обидва педагоги займаються з усіма підгрупами, однак інтенсивність роботи з кожною з них різна. Так, з дітьми першої підгрупи педагоги працюють кожен день (вранці і ввечері); з дітьми другої підгрупи - два-три рази в тиждень (або вранці, або ввечері); з дітьми третьої підгрупи - один раз в тиждень. Інтенсивність роботи з другою та третьою підгрупами визначається самими педагогами залежно від результатів обстеження мови дітей на початок навчального року.

Протягом року діти в підгрупах можуть змінюватися. Це залежить від їх успіхів. Так, діти з першої підгрупи, досягнувши певних позитивних результатів, можуть бути переведені в другу і навіть (пізніше) у третю підгрупу. Позитивним результатом роботи є той, коли протягом року кількість дітей першої підгрупи зменшується, а в третій збільшується.

Проте педагоги можуть зіткнутися і з ситуацією, коли постає необхідність переведення дітей з третьої підгрупи в другу. Не слід

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

панікувати, адже поділ на підгрупи-не розподіл призових місць, а звичайний робочий момент, що допомагає більш ефективно і якісно розвивати мовлення кожної дитини.

Зміст групової та індивідуальної роботи визначається щомісяця - після підбиття підсумків попереднього місяця вихователями групи, методистом дитячого садка, по можливості - логопедом.

Найбільш гостро перед вихователями постає проблема організації індивідуальної роботи з дітьми. Не вистачає часу, щоб охопити всіх дітей і попрацювати з ними за всіма напрямками мовного розвитку. Тоді для визначення реальних часових можливостей у кожній групі на початку навчального року проводять хронометраж дня і тижня, що дозволяє скласти реальний план індивідуальної і групової роботи, виробити алгоритм педагогічного впливу і самостійної мовленнєвої діяльності кожної дитини. На основі хронометражу розробляють приблизну схему розподілу різних форм роботи з мовного розвитку.

Так, дітям, які завжди першими приходять в дитячий сад, пропонуються індивідуальні завдання і вправи, що враховують їх мовні недоліки і труднощі. Тим, що приходять пізніше, пропонують індивідуальні завдання або їх підключають до вже існуючих груп (останній варіант можливий у тому випадку, якщо мовні дефекти дітей збігаються). Так індивідуальна робота поступово переходить у групову. Коли збираються майже всі діти групи, педагог пропонує подивитися, хто чим займався і яких результатів досяг, після цього переходить до фронтальних заходів.

За аналогією може проходити робота у другій половині дня. А можна організувати як би в зворотному порядку: від фронтальної до групової і потім до індивідуальної (в залежності від того, як діти розходяться по домівках).

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Робота за методикою розвитку мовлення програми «3 дитинства в отрочество» дозволила нам розробити і впровадити в масову практику старших груп особливий вид фронтального заняття - заняття диференційованого підходу, які дозволяють спланувати і проводити роботу з усіма дітьми одночасно, але з урахуванням рівня мовного розвитку кожної дитини.

На заняттях диференційованого підходу ставляться наступні цілі:

- розвиток і вдосконалення всіх сторін усного мовлення кожної дитини (вимова, словник, граматичний лад, зв'язна мова);
- розвиток дрібної моторики рук;
- формування передумов до навчальної діяльності (розвиток уміння прийняти навчальну задачу і виконати її, уміння взаємодіяти з однолітками, а також самоконтролю).

Досвід впровадження занять диференційованого підходу в дитячих садках міста показує, що необхідно виконувати такі умови:

- знання педагогами особливостей мовленнєвого розвитку (розвитку в цілому) кожної дитини своєї групи;
- уміння аналізувати результати педагогічної діяльності (обстеження, спостереження, фронтальні заняття) планувати роботу з розвитку мовлення, виходячи з отриманих даних;
- наявність у дітей певного рівня розвитку самостійності і умінь взаємодіяти з однолітком;
- систематичне (а не епізодичне) проведення занять даного виду.

У дитячих садках заняття диференційованого підходу проводяться в системі (починаючи зі старших груп) як мінімум один раз у місяць. У деяких групах їх кількість може бути збільшена, що залежить від результатів обстеження мовлення дітей. Підготовча робота із впровадження занять диференційованого підходу починається з другої

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

половини навчального року з дітьми середнього дошкільного віку. Для цього у фронтальні заняття включаються елементи індивідуальних і групових завдань (як частина заняття), які нетривалі за часом і нескладні за змістом.

Отже, заняття диференційованого підходу можна використовувати не тільки для мовного розвитку дітей, але і в інших видах діяльності (математика, фізвиховання та ін.). Даний підхід дозволяє наповнити індивідуальну і групову роботу з дітьми змістом, який враховує реальний рівень розвитку кожної дитини, її особисті проблеми і труднощі.

Науковці і практики стверджують, що проблему індивідуалізації виховання найкраще розв'язувати саме у різновіковій групі. Таких груп нині стає все більше. Вони з'являються вимушено через проблеми демографічного та соціально-економічного розвитку України. А також створюються спеціально, бо система життєдіяльності дитини в такій групі створює чудові можливості для прояви і розвитку її індивідуальності. То ж різновікова група сьогодні на часі.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, нами було визначено, що спілкування дітей різного віку в процесі спільної діяльності та його вплив на їхній загальний розвиток досліджували Т. Маркова, В. Нечаєва, Л. Пеньєвська та ін.; ефективність впливу педагога на дошкільників за допомогою старших дітей вивчали А. Давидчук, І. Дьоміна та ін.; О. Тихєєва, О. Соловійова з'ясували переваги різновікового складу дошкільної групи над одновіковою у розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку. Теорію мовленнєвої діяльності розробляли такі вчені, як А. Богущ, Л. Виготський, І. Зимня, О. Леонтєв, Т. Рябова та інші.

Узагальнивши науково-методичний матеріал нами було розроблено модель організації роботи, яка складається із таких складових:

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мета:

- навчання мови;
- мовленнєве виховання;
- розвиток мовлення.

Завдання, які ми поставили перед собою:

- формування звукової культури мовлення;
- розвиток словника;
- формування граматичної правильності мовлення;
- розвиток зв'язного мовлення.

Для розв'язання поставлених завдань потрібно створити такі умови:

- організацію диференційованого та індивідуалізованого навчання дітей;
- ефективне поєднання різних організаційних форм навчання в групах з різновіковим складом;
- поетапний розвиток мовленнєвої компетенції дітей та бажанням старших допомагати молодшим;
- правильна організація розвивального предметного середовища.

Для забезпечення досягнення мети ми використали такі засоби:

- розвивальне середовище;
- форми організації роботи (заняття, ігри);
- організація розвивального соціального середовища.

Схема проведення занять для здійснення роботи з розвитку мовлення.

Модель 1 (поетапний початок пізнавально-розвивальної діяльності).

I етап – старші.

II етап – середні та молодші.

III етап – усі діти.

Модель 2 (поетапне закінчення діяльності).

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

I етап – усі діти

II етап – молодші

III етап – середні

IV етап – старші

Модель 3 (поетапний початок і кінець діяльності)

I етап – старші

II етап – молодші

III етап – усі діти

IV етап – старші та середні

Модель 4 (одночасна робота підгруп за одним розділом програми з різним програмовим змістом).

I етап - старші-молодші

II етап - молодші-старші

Модель 5 (одночасна групова організація).

Молодші + старші

Наприклад, заняття для розвитку мовлення:

Педагогічне завдання:

3-4 роки: розповіді-описи за питаннями;

4-6 років: складання розповіді-опису за зразком і планом;

6-7 років: створення плану розповіді як засобу для її складання

Використання цих схем-моделей допоможе вихователю досягти поставленої мети.

Для роботи вихователів у різновіковій групі ми розробили наступні рекомендації:

- організація педагогічного процесу в різновіковій групі потребує від педагога знання програми всіх вікових груп, вміння зіставляти програмові вимоги з віковими та індивідуальними особливостями дітей, здатність правильно розподіляти увагу, розуміти й бачити кожну дитину і всю групу в

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

цілому, спрямовувати розвиток дітей згідно із завданнями виховання і можливостями;

- розв'язання навчально-виховних завдань відповідно до вимог програми та методичних рекомендацій до неї і з урахуванням індивідуальних особливостей дітей різного віку реалізується здебільшого у формі занять трьох типів:

1. Заняття з усіма дітьми з одного розділу програми, але з різним програмовим змістом для кожної підгрупи.

2. Заняття з усіма дітьми, але з різних розділів програми для кожної підгрупи.

3. Заняття з однією підгрупою, інша займається іншою діяльністю за допомогою помічника вихователя.

Важливою умовою проведення даних трьох типів занять є визначення програмового змісту. У запланованій темі потрібно конкретизувати навчальну мету для кожної вікової групи, а активність дітей одночасно в обох підгрупах вже залежить від фантазії вихователя.

Спираючись на вивчений досвід, потрібно зауважити, що результат мовленнєвого заняття залежить від так званого методу занурення. Такий метод потребує особливої уваги до планування роботи протягом дня.

Вихідні умови забезпечення мовленнєвого розвитку й активності дитини, яку виховують у дитячому садку – це розвивальне предметне середовище, здатне забезпечити соціально-культурне становлення дошкільника, і така організація педагогічного процесу, завдяки якій кожний малюк має умови для різних видів діяльності, зокрема для виявлення своїх здібностей, набування життєвого досвіду, повноцінного особистісного буття, зародження дитячої спільноти, культури спілкування.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вивчення поведінки дітей у ситуаціях міжвікового спілкування (від 2 до 7 років) у дошкільних закладах дозволило виділити такі типи взаємодії (Е.Вовчик-Блакитна).

I тип взаємодії. Усі старші діти залюбки взаємодіють із малятами, займаючи при цьому соціально цінну моральну позицію доброго та вправного помічника, організатора спільних дій, відповідального, чуйного друга. Приєднуючись до гри малят, вони розвивають і збагачують сюжет, беручи до уваги побажання й можливості молодших. Рішення про зміни в ході гри завжди узгоджуються. У цілому поведінка учасників взаємодії дає підставу припускати, що поряд із готовністю ставитися до іншого, як до себе і до себе, як до іншого, у ситуації наявна «емоційна ідентифікація (котра забезпечує справді гуманну взаємодію).

II тип взаємодії. Старші діти також охоче спілкуються з молодшими, однак мотиваційна основа спілкування тут є егоїстичною. Контакт підтримується настільки, наскільки забезпечується командна роль «із позиції сили». При цьому, помітивши, що молодший партнер намагається вийти з покори, старший часом іде на невеликі поступки, хитрує. Допомога надається демонстративно – так, щоб вихователь міг оцінити цей вчинок. Нерідко допомога полягає у виконанні дій за молодшого, утисканні його самостійності. Якщо немає свідків, виявляються нетерпіння, роздратування. Доволі частими є спроби покласти провину на молодшого.

III тип взаємодії. Старші діти спілкуються з малятами на прохання вихователя недовго, не відчуваючи внутрішньої потреби, а потім поспішають зайнятися своїми справами. Вони ніби не помічають присутності менших, спілкуються тільки з однолітками. Так можуть поводитися діти, які вміють добре забавляти малят допомагають удома батькам доглядати молодших, але ці контакти не дають їм ніякої втіхи.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Тому вихователі повинні приділяти першочергову увагу формуванню дружніх почуттів, братніх стосунків між дітьми. Тільки тоді між малюками виникають такі форми зустрічної активності, що виходять за межі педагогічних ситуацій, створюючи незрівнянну атмосферу, властиву щасливій родині та дружній дитячій спільноті.

Таким чином, робота у різновіковій групі вимагає ґрунтовне знання вихователем методик дошкільної освіти, врахування загальних та індивідуальних особливостей дітей, вміння варіювати, комбінувати різні види діяльності відповідно до поставленої мети.

2.6. Розвиток мовлення дітей дошкільного віку з особливими потребами

Модель корекційно-розвивальної діяльності з дітьми, які мають проблеми недорозвинутого мовлення передбачає роботу з підвищення мовленнєвого розвитку. До важливих завдань логопедичної роботи з дошкільниками належить формування в них зв'язного мовлення (описового, розповідного, усного, писемного). Формування зв'язного усного мовлення необхідно для найбільш ефективної підготовки дітей до школи.

Актуальність обраної теми визначається різноманітністю функцій мовлення дошкільника: воно використовується для встановлення контакту з оточуючими, привертання уваги до себе, до власних переживань і проблем, впливає на поведінку, емоційну сферу. Мовлення є важливим джерелом знань про навколишній світ і засобом пізнавальної діяльності.

Сьогодні досить часто виникають труднощі в оволодінні навичкою зв'язного мовлення дітьми дошкільного віку. Для їхніх висловлювань характерні: порушення логічної послідовності, довгі паузи на межі фрази, лексичні труднощі, граматичні помилки в оформленні словосполучень і

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

речень. Досвід практичної роботи доводить, що сучасні діти мають досить низький рівень зв'язного мовлення, мало займаються словесною творчістю. Спостерігаємо психологічні бар'єри комунікації (дитина не хоче спілкуватися, боїться аудиторії, не може вибрати слово, боїться, що скаже неправильно тощо), які не дозволяють дошкільникам не лише висловлюватися, а й активно мислити.

Таким чином, у педагогічній роботі ДНЗ виникають суперечності:

- між педагогічним супроводом мовленнєвого розвитку дитини й освітніми результатами (низьким рівнем застосування мови в пізнавальній діяльності);

- між бажанням педагога виховати творчих дітей і вмінням застосовувати специфічні засоби розвитку креативності дошкільників;

- між залученням дітей до загальноосвітніх програм, спільної роботи, групових занять і необхідністю врахування індивідуальних особливостей дитини (зокрема з обмеженими можливостями по здоров'ю).

Цікавими сьогодні видаються технології орієнтовані на створення творчого продукту в мовленнєвій діяльності. Метою таких інноваційних технологій є формування навичок грамотного зв'язного мовлення та мовленнєвої творчості в дітей із затримкою мовленнєвого розвитку. Робота з дошкільниками, які мають певні труднощі в оформленні зв'язного мовлення (з різних причин) спрямована на такі аспекти:

1. Розвивати навички зв'язного мовлення (діалогічного і монологічного) на основі розширення активного словника, удосконалення граматичного ладу мовлення, практичне оволодіння складними формами словозміни і способами словотворення.

2. Розвивати мовленнєву творчість засобами ТРВЗ-прийомів: мозковий штурм, метод фокальних об'єктів, метод каталогу, емпатія тощо.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

3. Навчати складати невеличкі оповідання та казки на основі піктограм і казкових функцій.

4. Формувати креативні компетенції, зокрема здатність до моделювання та схематизації (наприклад, придумування загадок).

5. Сприяти соціально-особистісному розвитку дитини, формувати комунікативну компетентність на основі проектної діяльності.

Розроблена в ХХ столітті Г.Альтшуллером теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) дала поштовх до розробки технологій, пов'язаних з розвитком інтелектуальних і креативних компетенцій дітей. Особливість цієї педагогічної технології полягає в тому, що вона спрямована на розвиток розумових здібностей і створення творчого продукту в мовленнєвій діяльності. Її варто активно впроваджувати в практику сучасних дошкільних навчальних закладів, однак вихователі неохоче залучаються до такої роботи, оскільки вона потребує ґрунтовної підготовки самого педагога, заохочення батьків та дітей, добір відповідного дидактичного матеріалу.

Пріоритетними технологіями сьогодні є такі, що спрямовані на формування в дітей творчого мислення, а в цілому виховання творчої особистості, яка готова до стабільного розв'язання нестандартних задач в різноманітних галузях діяльності. Це дозволяє розвивати уяву, фантазію, подавати знання в захоплюючій формі цікаво для різних вікових груп, забезпечує міцне засвоєння й систематизацію отриманої інформації, стимулює розвиток мислення дошкільників, вияв творчого підходу (як педагога, так і дітей).

Привертає увагу технологія методу проектів, що дозволяє успішно реалізувати мету і завдання формування осмисленого зв'язного мовлення та словесної творчості. Реалізація проектів здійснюється в ігровій формі, передбачає залучення дітей до різних видів творчої та практично значущої

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

діяльності. У процесі проектної діяльності створюються умови для мовленнєвої практики дітей. Наприклад, нами розроблена проектна технологія «Міні-музей». Групу дошкільників важко повести у великий музей, тому ми пропонуємо організувати музей у групі дитсадка та постійно змінювати його експозиції. Виставки на тему «Вивчаємо Україну» передбачали ознайомлення дітей з умовами життя українців (XIX –XX ст.), вивчався інтер'єр сільської хати, предметів побуту, національний одяг, декоративно-прикладне мистецтво тощо. Крім підготовки виставки, що передбачає глибоке вивчення її змісту, діти залучаються до словесної творчості, поповнюють активний словник, вправляються у складанні невеличких оповідань, оскільки самі виступають у ролі екскурсоводів. Брати участь у такому проекті можуть усі діти, навіть ті, які мають особливі потреби.

Таким чином, сьогодні активно триває пошук інноваційних технологій, спрямованих на залучення до активного мовленнєвого розвитку дошкільників, що потребують інклюзивного навчання.

2.7. Вплив образотворчої діяльності на розвиток мовленнєвої компетентності дошкільників

На всіх етапах розвитку суспільства у вихованні дошкільників значна увага приділялась розвитку зв'язного мовлення дітей. Сьогодні в Україні значущість цієї проблеми підкреслюється такими державними документами: Закони України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про мову», «Базовий компонент дошкільної освіти».

Зв'язне мовлення охоплює всі види діяльності дітей дошкільного віку. Образотворча діяльність є складною синтетичною діяльністю, в якій виявляє себе особистість дитини, що розвивається, і яка сама впливає на формування особистості. Особистісно-орієнтовна модель педагогічної

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

технології надає образотворчій діяльності статусу чинника та середовища розвитку особистості дитини.

Вплив зображувальної діяльності на розвиток мовлення дітей розглядається в дослідженнях К. Бюлера, Г. Лукенса, В. Мухіної, Н. Рибнікова, Е. Фльоріної та ін.

Найяскравіший вплив образотворчої діяльності на мовленнєву та їх взаємозв'язок проявляється в тому, що дитяча художня діяльність започатковується тільки тоді, коли словесне її вираження вже досягло значних успіхів, коли дитина оволоділа рідною мовою. Мовлення бере участь в усіх етапах творчого процесу: створенні задуму, пошуку способів його реалізації, спрямуванні, уточненні, стимулюванні творення, в процесі оцінки отриманих результатів із задумом. Емоційне, естетично забарвлене мовлення збагачує, спрямовує, стимулює невербальні творчі прояви дитини; водночас у процесі художньої діяльності відбувається й зворотний позитивний вплив на розвиток зв'язного монологічного мовлення, лексики, передусім за рахунок збагачення художнього, емоційно-чуттєвого досвіду.

Саме тому в дошкільній лінгводидактиці вчені А. Богуш та Н. Гавриш виокремили інтегрований варіант вищезначених діяльностей – *художньо-мовленнєву діяльність* дітей дошкільного віку – як специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням змісту художніх творів у різних видах ігор; продуктивно-естетична діяльність (образотворча, конструктивна), що супроводжується образним мовленням та в процесі якої використовуються різні жанри художнього слова. На думку А. Богуш і Н. Гавриш, образотворчо-мовленнєва діяльність – це вид художньо-мовленнєвої діяльності, в якій мовленнєві дії підпорядковуються меті й змісту образотворчої діяльності дитини для її збагачення, спрямування, стимулювання й коментаря. Те, чого немає в дитячому малюнку, легко й природно заміщується, доповнюється,

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

«домальовується» за допомогою мовлення. І навпаки: невміння дібрати необхідні слова в естетичних переживаннях, що переповнюють дитину, спричинює їх заміну найдоступнішим їй шляхом: жестами, звуконаслідуванням, фарбами, глиною, олівцями, рухами тощо. А складена дитиною казка оживає, набуває додаткових можливостей вираження в ілюструванні її змісту.

Слід пам'ятати, що на кожному занятті з образотворчої діяльності вихователь повинен обов'язково визначити, крім образотворчих, мовленнєві завдання, а саме: збагачення словника, розвиток образного, зв'язного мовлення, використання прислів'їв, приказок, загадок, віршів.

У результаті занурення дітей в активну мовленнєву діяльність на заняттях з образотворчого мистецтва у дітей формується образотворчо-мовленнєва компетенція як кінцевий результат навчання.

Образотворчо-мовленнєва компетенція - це результат художньо-творчої діяльності дитини, в якій мовлення планує, спрямовує, супроводжує, регулює й оцінює процес і продукт образотворення, яке, у свою чергу, збагачує й увиразнює, надає образності мовленню дитини.

Якісний рівень образотворчо-мовленнєвої компетенції дитини, зумовлений, з одного боку, рівнем її знань і уявлень щодо способів образотворення та рівнем сформованих образотворчих умінь і навичок, а з іншого, особистісними якостями, що знаходять самовиявлення в її зображувальній творчості.

Учені (А. Богуш, Н. Гавриш) підкреслювали, що важливу роль мовлення відіграє в процесі створення задуму:

– спочатку мовлення має констатувальний описовий характер, служить засобом осмислення малюнка, поява якого відбувається стихійно. Діє схема: намалював – пояснив;

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

– на другому етапі мовлення включається в покрокове створення задуму. Малюнок виникає в результаті послідовного планування дитиною його окремих деталей. Мовлення допомагає намітити наступний крок, проговорити можливі варіанти продовження малюнка;

– на останньому етапі задум якомога повніше планується наперед як програма послідовних дій.

На розвивальний аспект образотворчої діяльності вказує й той факт, що образотворчість є одним із засобів збагачення й розвитку розуміння значення слів, а також показником усвідомлення дитиною значення слова. Саме образотворча діяльність є своєрідною мовою, за допомогою якої діти передають своє сприйняття, свої думки й розуміння смислу довколишнього предметного світу. Твори зображувального мистецтва поглиблюють і поширюють розуміння дітьми значень і різноманітних смислових відтінків слів. Тож образотворча діяльність дошкільників задає розвивальний контекст становленню лексики.

За словами С.Макаренко, обмеженість у володінні технічними навичками зображувальної діяльності призводить до необхідності коментарів, пояснення певних нюансів задуму, конкретизації створеного графічного образу мовленням, роблячи його більш змістовним і завершеним. Чим більше дитина зацікавлена образом, тим яскравіше він виявляється в її мовленні – як у підборі знайомих найбільш точних і влучних слів, так і у власній словотворчості, створенні мовних інновацій для передавання свого особистого, відмінного від інших, розуміння значення й смислу слів. Це приводить до більш швидкого переходу слів з пасиву в активне мовлення.

Твори образотворчого мистецтва поглиблюють та поширюють розуміння дітьми значень та різноманітних смислових відтінків слів. Дослідженням З.М. Істоміної, Е.П. Короткової, Н.П. Орланової доведено,

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

що ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку є твори живопису. Вони викликають у дітей бажання поговорити про зображену ситуацію, природу, персонаж, це наштовхує їх на розповідь, активізує досвід, у дітей з'являється потреба висловитись, розповісти про свої спостереження, враження.

В роботах К.Д.Ушинського та З.Л.Ворошніна підкреслюється важлива роль творів живопису в навчанні дітей розповідання. Є.І. Тихеева вважала, що картина стимулює дітей до складання розповіді, мовчазне розглядання творів живопису, на її думку, неможливе. Розглядаючи репродукцію картини, дитина весь час говорить. Свої враження дитина охоче передає в мові. Є.І. Тихеева радить частіше розмовляти з дітьми за змістом картин, це навчить їх самостійного розповідання. Є.О. Фльорина рекомендує використовувати картини для складання творчих розповідей і розповідей із власного досвіду.

А. Богуш та Н. Гавриш виокремлюють способи поєднання зображувальної діяльності та мовлення, художнього слова, які можуть виступати в таких формах, як *словесне малювання*, якщо педагог через сприймання поетичного тексту, пейзажної лірики показує дітям приклад художнього опису явищ природи, предметів та об'єктів довкілля. Іншим способом інтеграції образотворчої діяльності й мовлення є *коментар зображеного*, коли вихователь спонукає дітей до вербалізації власних художніх переживань, висловлення думок, які знайшли відображення в малюнках, картинках, репродукціях, що були вибрані дітьми. Нерідко в процесі малювання діти супроводжують зображувальні дії активним мовленням, неначе *акомпанують* собі, доповнюючи те, що не може в силу технічних причин бути зображене на аркуші, стимулюють свої дії, розгортають ідеї. Мовленнєві дії дошкільника можна визначити як *штрих-мовлення*, що будується за законами, які відрізняються від зв'язного

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

висловлювання. Посиленню інтересу до художнього слова сприяє також *ілюстрування дітьми власних зв'язних висловлювань*, які від того стають більш виразними, повними.

Теоретичний аналіз філософських, психолого-педагогічних, художніх праць дозволяє зробити висновок, що образотворча діяльність виступає як один із засобів розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку. Мовлення засвоюється в контексті образотворчої діяльності й спілкування, що її супроводжує. Образотворча діяльність є своєрідною мовою, за допомогою якої діти передають свої думки, своє сприйняття й розуміння смислу довколишнього предметного світу.

Отже, образотворчо-мовленнєва діяльність є багатоаспектною за своєю природою: з одного боку, мовлення впливає на дитячу образотворчість, а з другого – образотворчість, у свою чергу, здійснює вплив на розвиток дитячого мовлення, збагачення словника. Образотворча діяльність задає розвивальний контекст збагаченню мовлення дошкільників.

2.8. Використання психотерапевтичної метафори в корекційно-розвивальній роботі з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку

Психотерапевтичну метафору в літературі визначають як спосіб розв'язання психологічної проблеми через терміни, що належать до іншої області. Таким чином, психотерапевтична метафора являє собою новелістичний спосіб презентації психологічних утруднень та проблем і способів їх розв'язання.

При дослідженні «збірників метафор», таких як міфологія, релігія, література, наукова фантастика, газетні публікації, поп-культура тощо, створювалася концепція метафори як багаторівневого джерела розгляду

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

«старих проблем під новою точкою зору». Аналогічні погляди з цього питання багато разів висловлювали і інші філософи і психологи: Е.Фромм в книзі «Забута мова», Дж.Кемпбелл - в «Герої з тисячею облич», В.Беттелхайм - в «Законах магічного», Р.Бендлер, Дж.Гріндер - в «Структурі магії».

Особливе місце в роботі по наданню психологічної допомоги дітям належить саме терапевтичним казкам та казковим історіям. Терапевтичні казкові історії, зазвичай, пишуться спеціально для дітей і орієнтовані на конкретні проблеми. Тобто, кожна з них має власну спрямованість і розповідають про певні ситуації, на кшталт тих, в яких часто опиняються діти. В казках розглядаються важливі для дитячого світогляду проблеми, протиставляється добро і зло, сміливість і боягузтво, милосердя і жорстокість. Вони говорять дитині, що наш світ дуже складний, в ньому багато несправедливості. Але найголовніше, вони говорять дитині, що якщо людина не здається під натиском проблем, то наприкінці, вона обов'язково переможе. Прослуховуючи казку дитина ототожнює себе з її героями, знаходять віддзеркалення свого власного життя і прагнуть скористатися прикладом позитивного героя в боротьбі зі своїми страхами і проблемами.

Казка – це дивний за силою психологічного впливу засіб роботи з внутрішнім світом дитини, могутній інструмент розвитку особистості. Конкретна мова казок відкриває слухачам шлях наочно-образного і наочно-дійового розуміння світу людських відносин. Розуміння і проживання через казку змісту, властивого внутрішньому світу будь-якої особистості, дозволяють людині розпізнати і позначити власні переживання і власні психічні процеси, зрозуміти їхній зміст і важливість кожного з них.

Казкотерапія як психологічний метод виконує три основні функції:

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Діагностичну – передбачає виявлення вже наявних життєвих сценаріїв і стратегій поведінки дитини; сприяє виявленню стосунків або стану дитини про які вона не хоче говорити вголос.

Прогностичну - в тому випадку, коли діагностується потенційний розвиток подій, можна говорити про прогностичну функцію діагностичної казки. У цих казках, ніби в матрешці, розкривається суть та особливості майбутнього життєвого сценарію дитини.

Терапевтичну (корекційну) - казка, завдяки якій відбуваються позитивні зміни у стані і поведінці дитини.

Перші наукові теорії, присвячені проблемі казкотерапії належать до XVIII століття. У психологічній практиці до використання казок зверталися відомі психологи: Р.О. Азовцева, Е. Берн, І. Вачков, А. Гнезділов, І. Герден, В. Давидов, Т.Зінкевич-Євстигнєєва, М. Особина, Н.Пезешкін, Є. Петрова, Ж. Піаже, Д. Соколов, М.Л. фон Франц, Е. Фромм, Д. Ельконін, К. Юнг та інші.

Принципова відмінність казкотерапії та інших проєктивних методик полягає в тому, що результат не можливо передбачити, він завжди індивідуальний. Казки, які використовуються в реальній психотерапевтичній роботі, на папір, як правило, не лягають, і чужому вуху не зрозумілі. Сьогодні казко терапія синтезує багато досягнень психології, педагогіки, філософії - все це подається у казковій формі, у формі метафор.

Казкотерапія – це інструмент передачі досвіду «із вуст в уста» - це спосіб виховання в дитини особливого ставлення до світу; спосіб передачі необхідних моральних норм і правил. Ця інформація закладена у фольклорних казках, переказах, притчах. Саме казкові історії, в яких вкладено життєвий досвід старших поколінь, допомагають дитині зрозуміти закони, за якими існує дійсність.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Казкотерапія - це інструмент розвитку - це слухання, придумування й обговорення казки, внаслідок чого в дитини розвиваються необхідні для ефективного існування фантазії, творчість. Дитина засвоює основні механізми пошуку та прийняття рішень.

Існує певна специфіка роботи з казкою. Робота над казкою не потребує попередньої підготовки, вона проходить поетапно:

Етап - аналітичний. Ознайомлення із змістом казки, бесіда про те, що знаходиться на поверхні.

Етап - оперативний. Діти мають навчитися по - своєму не тільки сприймати зміст казок, але й творчо змінювати зміст подій.

Етап – введення морального правила. Обирання гуманного розв'язання, яким діти мають користуватися у подальшому житті.

Традиційно робота з казкою може здійснюватися через: читання, розповідь, бесіду, драматизацію, інсценування.

Як же працює казкотерапія ?

Коли дитина "проживає " казку, утворюються зв'язки між казковими подіями і поведінкою у реальному житті. Якщо батьки обговорюють з дитиною прочитані казки - життєві уроки швидше засвоюються, сприяють подальшому гармонійному розвитку дитини та її успішній самореалізації. Якщо казки не обговорюються, життєві уроки та цінності засвоюються пасивно.

Отже, казкотерапія – це універсальний терапевтичний метод, що використовує казкову форму для здійснення корекційно-розвивальної роботи з дітьми і дорослими.

Казкотерапія використовує казкову форму для інтеграції особистості, розвитку творчих здібностей, розширення свідомості, вдосконалення взаємодії з оточуючим світом.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Казки викликають інтенсивну емоційну реакцію. Казкові образи звертаються одночасно до свідомості та до підсвідомості. Казка дозволяє вийти за рамки звичайного життя, в доступній формі вивчати світ почуттів і переживань, ідентифікувати себе з певним персонажем і таким чином подивитись на свої проблеми зі сторони.

Привабливість казки як засобу педагогічного впливу для дитини обумовлена її властивостями:

- відсутність прямих повчань, напучувань;
- події казкової історії логічні, природно витікають одна з одної, що дозволяє дитині засвоювати причинно-наслідкові зв'язки і спиратись на них;
- через образи казки дитина знайомиться з досвідом багатьох поколінь. В казкових сюжетах зустрічаються ситуації і проблеми, які переживає кожна людина (відділення від батьків, життєвий вибір, взаємодопомога, кохання, боротьба добра і зла). Перемога добра забезпечує дитині відчуття психологічної захищеності. Дитина засвоює, що випробування сприяють внутрішньому росту людини;
- відсутність фіксації імені головного героя та місця подій; головний герой – це збірний образ, з яким дитина може ідентифікувати себе;
- цікавий сюжет, наповнений загадками, чарами, неочікуваними перетвореннями героїв забезпечує активне сприйняття і засвоєння інформації.

2.9. Розвиток емпатійності дітей дошкільного віку

Сучасна психолого-педагогічна теорія і практика приділяють велику увагу вихованню міжособистісних відносин, розвитку здатності дитини керувати своїми почуттями, переживаннями. Одне з найбільш важких і складних завдань виховання – навчити дитину «бачити і відчувати людей».

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Уміння співпереживати близьким і чужим позначається терміном «емпатія», під яким розуміється здатність індивіда емоційно відгукуватися на переживання інших людей, розуміти їхні думки, почуття, проникати в їх внутрішній світ, роблячи їх частиною своєї особистості.

Розвиток здатності до емпатії – так звана емпатійність – являє собою невід'ємну частину формування особистості, виховання в індивіда культури міжособистісних відносин і здатності керувати своїми почуттями, переживаннями.

У науковій літературі існують різні підходи до визначення емпатії як властивості особистості (Ю.Б. Гіппенрейтер, І.М. Юсупов, К. Роджерс) та емпатії, як процесу (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл), рівнів її розвитку (Ю.Б. Гіппенрейтер, А.Е. Штейнмец, І.М. Юсупов), механізмів формування (І.Г.Осухова та ін.). Однак, в даний час немає універсальних критеріїв визначення емпатії особистості. Залишається невирішеною і проблема динамічної моделі процесу розвитку емпатії у дитини, в якій були б достатньо розроблені і представлені конкретні технології.

Набагато менше досліджень було присвячено вивченню цієї проблеми в дошкільному віці. Водночас, саме в старшому дошкільному віці, коли закладаються основи емоційно–моральної культури особистості, важливо визначити ефективні шляхи розвитку у дітей емпатії, чуйності, гуманності.

Аналіз існуючої практики емоційно–морального виховання дітей в освітніх установах свідчить про відсутність цілісної системи розвитку емпатійності у дітей старшого дошкільного віку. Таким чином, виникає певне протиріччя між вимогами, що складаються в парадигмі гуманістичної освіти, і відсутністю ефективної технології організації процесу розвитку емпатії у дітей старшого дошкільного віку.

Емпатія вважається важливим чинником морального розвитку особистості. Вона розглядається як ефективний засіб розкриття і засвоєння

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

внутрішнього ества моральних відносин, естетичних норм, що культивуються. Емпатія сприяє розвитку гуманних відносин, альтруїстичного стилю поведінки. Емпатійне співчуття, співпереживання виступає мотивом-посередником у діяльності допомоги. Емпатійність розглядається як один із засобів обмеження людиною своєї агресивності. І, нарешті, емпатія – необхідна умова розвитку особистості, її емоційної зрілості, міжособистісного взаєморозуміння.

Емпатія – позитивна якість особистості, яка починає формуватись від народження і продовжується в процесі соціалізації. Отож, першими вихователями стають батьки, саме вони закладають фундамент моральності, емпатійності і т.п. Після вступу дитини до ДНЗ, до цього процесу приєднуються вихователі, а в подальшому – класоводи і вчителі. Але для того, щоб створити правильні, сприятливі умови формування емпатійності вихованців, слід знати той рівень, який вже існує, і на основі отриманих знань шукати нові форми та методи позитивного впливу на кожного вихованця з метою виховання в нього людяності, здатності до співчуття, допомоги і т.п.

Доведено, що емпатія є тим вищою, чим краще людина здатна уявити собі, як одна й та ж сама подія сприйматиметься різними людьми, і чим більше вона допускає право на існування різних поглядів. Отож, емпатію слід розвивати від народження. Спочатку це завдання повинні виконувати батьки, а потім – вихователі й учителі.

Для розвитку емпатії важливими є соціальні фактори. Л.Мерфі досліджено вплив соціальних груп, у яких виховується дитина, на розвиток її емпатійності. І.М.Юсупов вивчив деякі демографічні фактори і показав, що, на його думку, лише за умови соціалізації дітей у місті можливий розвиток емпатії, а соціалізація їх у сільській місцевості гальмувала розвиток емпатійності. Серед факторів, що зумовлюють особливості

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННСВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

репрезентації емпатії суб'єктом, називають і відповідні характеристики об'єкта емпатії: особливості його особистості, психологічну і соціальну дистанції з суб'єктом, частоту спілкування з ним, міру схожості з ним.

Проведене нами дослідження показало, що лише 10% вихованців обстежуваного віку здатні до емпатійних переживань. Таких дітей частіше за інших запрошують до гри, звертаються до них з проханням, пропонують розділити радісну звістку чи сумну, діляться секретами тощо. Більшість дітей (60%) знаходяться на початковому рівні емпатії.

Узагальнюючи результати нашого дослідження, ми виявили три основних рівня розвитку емпатії у дітей старшого дошкільного віку:

1. Низький рівень забезпечує розвиток емпатії, що виявляється на основі слабо вираженого співпереживання або його відсутності. Проявляється в переживанні станів, які відчуває інший, на основі ототожнення з ним.

2. Середній рівень дозволяє дитині відчувати емоції, притаманні співпереживанню та співчуттю, таких як: переживання суб'єкта з приводу почуттів іншої людини, зверненість до внутрішнього світу іншого. Включає в себе ідентифікацію суб'єкта з об'єктом емпатії.

3. Високий рівень розвитку емпатії характеризується здатністю до критичного осмислення свого вчинку, адекватній оцінці своєї діяльності, прагненню до надання дієвої допомоги. Успішність її залежить від ступеня спрямованості особистості до свого внутрішнього світу, схильне рефлексії.

Вивчення емпатії вимагає особливої методології, відмінної від тої, на які спиралися у своїх дослідженнях учені донедавна. Дослідження природи емпатії і побудова її теорії можлива за умови інтеграції еволюційного, соціокультурного, власне психологічного (особистісного) підходів на основі принципів системного дослідження, доповненого відповідними положеннями гуманітарної психології.

II. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Як бачимо, проблема розвитку емпатійності – одна з найскладніших у психологічній науці, через невловимість цього феномена для дослідників, про що свідчить розмаїття у визначення її суті, механізмів, функцій, та її важливої ролі у моральному розвитку особистості. Накопичений нами матеріал потребує певної систематизації, узагальнень та доповнень. Практичне значення дослідження полягає у виявленні детермінуючих факторів та механізмів розвитку емпатійності як властивості особистості в дошкільному віці. Їх урахування в психокорекційній, психопрофілактичній і виховній роботі забезпечує актуалізацію та адекватний розвиток усіх сфер підростаючої особистості.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

3.1. Оздоровча педагогіка у системі дошкільної освіти

Дошкільний вік – це початок фактичного становлення особистості. У дошкільному дитинстві закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси особистості людини. Міцне здоров'я є запорукою розвитку дитини в інших особистісних аспектах. «У здоровому тілі – здоровий дух» – стверджували в античні часи; «Нема щастя без здоров'я» – гласить українське прислів'я.

Доведено, що у перші шість-сім років фізичне виховання є основою всебічного розвитку дитини, воно історично є однією з важливих педагогічних проблем. Необхідність фізичних вправ для зміцнення здоров'я і загартування організму дитини відзначали видатні давньогрецькі філософи, розвитку теорії фізичного виховання присвятили свої праці представники класичної педагогіки та сучасні науковці та практики.

У часи розбудови національної системи освіти України, коли через економічні обмеження та матеріальну скруту, екологічні кризи більшість дітей живе у несприятливих соціально-побутових та психологічних умовах, що згубно позначається на їхньому здоров'ї, основою системи фізичного виховання у ДНЗ залишається руховий режим як сукупність різних засобів та організаційних форм роботи з дітьми в достатньому обсязі, раціонально поєднаних і послідовно використовуваних залежно від віку дітей, місця в режимі дня, сезону тощо. Тому у процесі підготовки фахівців для ДНЗ аналізу досягнень минулого і втіленню кращих ідей в сучасну практику дошкільної освіти приділяється велика увага.

У навчально-виховному процесі зі студентами велику увагу приділяємо *оздоровчій педагогіці*, метою якої є: сприяти забезпеченню

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

фізичного, психічного, духовного здоров'я дошкільнят; об'єднувати зусилля дошкільного закладу і сім'ї щодо формування в дітей уявлень про здоровий спосіб життя.

У процесі викладання педагогічних дисциплін та проведення педагогічної практики ми намагаємось формувати у майбутніх вихователів систему валеологічних знань, раціонально організовувати різні форми роботи з фізичного виховання, створювати лікувально-реабілітаційне оздоровче середовище.

Робота починається з аналізу стану здоров'я дітей, заповнення паспортів здоров'я дитини, родини та на основі теоретичних положень видатних педагогів складається модель оздоровчої роботи з дітьми.

Аналіз паспортів показує, що і у дітей і у їх батьків недостатньо валеологічних знань, культури у системі валеологічного виховання. Тому з цією метою доцільно провести заняття («Подорож живим лабіринтом»); бесіди («Що таке нирки?», «Що таке серце?»); дидактичні ігри («Валеологічне доміно», «Годинник твого організму»); обговорення оповідання (К.Д.Ушинський «Органи людського тіла» тощо), під час проведення яких дітей знайомлять з призначення різних систем організму: опорно-рухової, травної, серцево-судинної, видільної.

Вчимо студентів, що з метою поглиблення знань дітей про здоровий спосіб життя, раціональне харчування доцільно проводити бесіди про шкідливі звички, читати та обговорювати зміст віршів (А.Мілн «Запалення хитроців», С.Михалкова «Щеплення», Н. Забіла «Про дівчинку, яка нічого не їла»); переглядати документальні фільми («Твій зовнішній вигляд», «Хліб усьому голова»); організовувати сюжетно-рольові ігри («Овочево-фруктовий магазин»); дидактичні ігри («Дари осені», «Кого чим пригощати», «Я вважаю, що корисне...» тощо); лялькові вистави («Лікар Айболить та вітамінні овочі і фрукти»).

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Діти повинні знати про те, яке значення в житті людини відіграє сонце, повітря, вода, вітаміни, в яких продуктах вони знаходяться, і приходити до висновку, що дуже важливо загартовувати організм та корисно вживати овочі, фрукти, а також треба берегти все, що росте на землі.

З дітьми слід проводити роботу з метою активізації їх рухової активності: ранкову гімнастику, фізкультхвилинки; прогулянки, фізкультурні заняття, рухливі ігри, які супроводжуються різноманітними рухами і при вмілому керівництві ними позитивно впливають на серцево-судинну, дихальну та інші системи організму, збуджують апетит і сприяють міцному сну («Квач», «Гуси-лебеді», «Цілься краще».); розваги («Здоровим будь!»).

Студентам доводимо, що потрібно проводити також роботу з батьками з метою формування культури здоров'я дітей дошкільного віку у сім'ї, адже тільки спільними зусиллями можна досягти успіху у виховному процесі. Батьки повинні усвідомити, що здоров'я кожної дитини – у їхніх руках. З батьками можна проводити різні форми роботи, зокрема: дні відкритих дверей, батьківські збори, анкетування, дискусії, круглі столи, семінари, бесіди, консультації, папки-пересувки, родинні свята та розваги.

Засвоюючи основи оздоровчої педагогіки, студенти усвідомлюють, що формування культури здоров'я дітей дошкільного віку включає: **духовне здоров'я** (моральність, культура буття, доброта, милосердя, тощо); **психологічне здоров'я** (психічні процеси, самопізнання, воля, емоції, темперамент тощо); **оздоровчі методи та системи** (фізичні вправи, масаж, загартування, вітамінотерапія, тощо); **основи безпеки життєдіяльності** (безпечна поведінка вдома, на вулиці, у транспорті, на відпочинку, самодопомога при захворюванні тощо); **природні умови здоров'я** (лікувальні властивості живої і неживої природи); **фізичне**

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

здоров'я (рухова активність, культурно-гігієнічні навички, профілактичні заходи), що дорослим дуже важливо піклуватись про здоров'я дітей, самим вести здоровий спосіб життя і пам'ятати, що дитина здорова, якщо може запевнити: «У мене нічого не болить, я бадьора і весела, мені добре в садочку з друзями!».

Отже, *оздоровча педагогіка* переконує нас, що одним із важливих завдань дошкільної освіти на сучасному етапі є виховання життєвої компетентності дитини як майбутнього громадянина України, однією із складових якої є здоров'язберігальна, тобто прагнення дитини до того, щоб бути здоровою.

Проводячи роботу з проблем фізичного виховання, ми переконуємось, що час – найоб'єктивніший суддя. Лише вивчення, аналіз спадщини педагогів минулого та сучасності збагатить знаннями, на основі яких можна робити власний вибір щодо використання кращих ідей із проблем виховання здорового покоління у сучасних дошкільних закладах.

3.2. Впровадження здоров'язберігальних технологій у навчально-виховний процес ДНЗ міста Мукачева

Дошкільний вік – важливий період, коли формується людська особистість та закладаються надійні основи фізичного здоров'я.

Ефективність фізкультурно-оздоровчої роботи у дитячому садку залежить від рівня професійної компетентності педагогів та створених умов для виховання й розвитку кожного вихованця.

Педагоги дошкільних закладів міста Мукачева почали активний пошук шляхів створення та організації оздоровчо-виховної роботи. Головною умовою є раціональний розпорядок дня. Оптимальний режим дня передбачає раціональну рухову активність (фізичні вправи, рухливі ігри, різноманітні рухи), що сприяє нормальному функціонуванню

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

нервової, серцево-судинної та інших систем дитячого організму.

Одне з головних завдань дошкільних закладів нашого міста – така організація освітнього процесу, за якої не лише зберігатиметься високий рівень розумової працездатності вихованців, а й зміцнюватиметься їхнє здоров'я.

Реалізація напрямку здійснюється через вирішення наступних завдань:

- охорона та зміцнення здоров'я дітей;
- формування життєво необхідних рухових умінь і навичок дитини у відповідності з її індивідуальними особливостями;
- розвиток фізичних якостей;
- створення умов для реалізації потреби дітей у руховій активності;
- виховання потреби у здоровому способі життя;
- забезпечення фізичного і психічного благополуччя.

Успішне вирішення поставлених завдань можливе лише за умови комплексного використання всіх засобів фізичного виховання: раціональний режим, харчування, загартовування (в повсякденному житті; спеціальні заходи загартовування) і рух (ранкова гімнастика, розвиваючі вправи, спортивні ігри, фізкультурні заняття).

Щоб забезпечити виховання здорової дитини, робота будується наступними шляхами:

- створення умов для фізичного розвитку та зниження захворюваності дітей;
- підвищення педагогічної майстерності та ділової кваліфікації вихователів;
- комплексне вирішення фізкультурно-оздоровчих завдань у контакті з медичними працівниками;

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

➤ виховання здорової дитини спільними зусиллями дошкільного навчального закладу і сім'ї.

Базова програма приділяє особливу увагу впровадженню в освітній процес здоров'язберезувальних технологій, що дають змогу проводити оздоровлення в цікавих різноманітних формах, забезпечують фізичне, соціально-емоційне, духовне та інтелектуальне благополуччя малюків. Особливо ефективні оздоровчі технології терапевтичного спрямування : арт-терапія, піскова терапія, ігрова та казкотерапія, сміхотерапія, музична терапія, кольоротерапія. Терапія означає «лікування». Але в умовах дитсадка впровадження таких технологій передбачає профілактику різних захворювань, поліпшення психоемоційного стану дошкільнят.

У повсякденному житті малят варто використовувати якнайбільше оздоровчих технологій, адже вони переважно прості у використанні, дають вихованцям велике задоволення, а головне – мають ефективний комплексний вплив на формування їхнього здоров'я. Здоров'язберезувальні технології можна використовувати у різних організаційних видах роботи, у повсякденні, інтегруючи їх у різні види діяльності дітей. Розглянемо деякі оздоровчі технології, які впроваджуються у практику роботи дошкільних закладів міста Мукачева.

Сміхотерапія

У народі кажуть: «Сміх – це здоров'я». Справді, він допомагає зняти стрес, підняти настрій, сприяє виділенню потрібних гормонів, задіює м'язи обличчя та тіла людини.

Наука про сміх – гітологія – стверджує, що сміх позитивно впливає на фізичний розвиток дітей. Сьогодні сміхотерапія практикується в усьому світі.

Сміх буває різним: веселим і отруйним, радісним і сумним, розумним і недоречним, іронічним і щирим, цинічним і сором'язливим. І не кожен

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

сміх позитивно впливає на наше здоров'я. Окрім того, сміх як важливий засіб дихання дає легеням можливість повністю звільнитися від повітря. Він також знижує частоту ритму серця, нормалізує артеріальний тиск, сприяє виробленню життєво необхідних гормонів радості. Реакція імунної системи на сміх прямо протилежна реакції на стрес. Навіть саме промовляння «хі-хі», «хо-хо», «ха-ха» дає клітинам імунної системи команду атакувати чужорідні тіла – віруси, злоякісні клітини тощо. Тому сміх рівнозначний прогулянці по лісу чи кисневому коктейлю.

Щоб діти росли здоровими, веселими, слід впроваджувати в освітньо-виховний процес «хвилинки-смішинки», розваги, гуморини, що викликають позитивні емоції.

Пісочна терапія

Пісок і вода – найулюбленіші матеріали для ігор і занять дітей. Пісок «поглинає» негативну енергію, «очищає» енергетику людини, стабілізує її емоційний стан.

Перші знайомства малюків відбуваються у пісочниці. Заняття та ігри з піском підносять настрій, викликають емоції радості, спонукають до діяльності. У процесі ігор з піском діти стають більш упевненими та здатними долати труднощі: у них розвиваються тактильно-кінестетична чутливість і дрібна моторика рук.

Матеріал для гри з піском:

- ящик відповідного розміру;
- чистий просіяний пісок;
- лійка з водою;
- набір мініатюрних іграшок, деталі конструкторів.

Роботу з піском доцільно починати з ігор на розвиток тактильно-кінестетичної чутливості і дрібної моторики рук: «Пальчики, долоньки, кулачки – друзі ви мої і помічники». Тактильно-кінестетичні відчуття – це

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

відчуття, які ми отримуємо через рецептори на шкірі. Вони тісно пов'язані з розумовими операціями, з їх допомогою ми пізнаємо світ.

Можна запропонувати дошкільникам:

- «походити» дольками по піску, залишаючи свої сліди;
- виконати долоньками і ребром долонь зигзагоподібні та колові рухи;
- складеними пальцями зобразити на піску сліди загадкових, казкових птахів, тварин (фантазуємо);
- створити відбитками долонь, кулачків різноманітні малюнки (квіти, дерева, сонечко, дощ).

Зміцнення фізичного та психічного здоров'я дошкільника шляхом впровадження в практику роботи здоров'язберезувальних технологій – один з пріоритетних напрямків роботи дошкільних навчальних закладів міста Мукачева, що передбачає активне залучення батьків до цієї роботи.

Для забезпечення ефективності у роботі з сім'єю з питань зміцнення здоров'я дошкільників пропонуємо роботу з батьками проводити наступним чином:

- на загальних батьківських зборах ДНЗ м. Мукачева було розглянуто питання «Проблема збереження здоров'я у дітей дошкільного віку», де з доповіддю виступили медичні працівники дошкільних закладів та дитячої лікарні;
- на групових батьківських зборах розглянуто питання «Організація та методи роботи зі збереження здоров'я дітей», де вихователі інформували батьків про систему роботи з фізичного виховання, за якою працюють дошкільні заклади міста;
- проведена консультація для батьків на тему: «Дихальна гімнастика як засіб збереження здоров'я», яку підготували фізінструктори дошкільних закладів;

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

– подано інформаційний матеріал для батьків, підготовлений вихователями-методистами на тему: «Ранкова гімнастика пробудження».

Для повноцінного фізичного розвитку дітей, реалізації потреби в русі в дошкільних закладах міста Мукачева створені відповідні умови.

У групах є куточки фізичної культури, де розташовуються різні посібники, в тому числі і виготовлені руками вихователів. Обладнано фізкультурні та музично-фізкультурні зали для занять з різноманітним фізкультурним обладнанням. Все це підвищує інтерес малюків до фізкультури, збільшує ефективність занять, дозволяє дітям вправлятися у всіх видах основних рухів в приміщенні.

Система профілактичної роботи з оздоровлення дошкільнят м. Мукачева приділяє особливу увагу впровадженню в освітньо-виховний процес здоров'язбережувальних технологій, які забезпечують можливість проводити оздоровлення в цікавих різноманітних формах, забезпечують фізичне та психічне здоров'я малюків.

В умовах ДНЗ м. Мукачева педагоги використовують в роботі наступні оздоровчі технології:

1. Точковий масаж.
2. Комплекси вправ з профілактики порушень зору під час занять.
3. Дихальна гімнастика.
4. Пісочна терапія.
5. Казкотерапія.
6. Аерофітотерапія.
7. Мудри.

Основна роль в організації життєдіяльності дошкільнят, зокрема застосування у роботі інноваційних технологій, покладається на вихователя і вимагає від нього професійної компетентності та особистісної зрілості.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Дорослий несе відповідальність за створення безпечних умов для фізичного, психічного та соціального благополуччя дитини, а, отже, й забезпечення здоров'язберігального середовища шляхом використання як традиційних, так і інноваційних технологій.

У дошкільних закладах міста систематично проводиться методична робота з кадрами. Визначена структура методичної роботи дає змогу систематизувати та вдосконалювати навчання педагогів, здійснювати диференційований підхід з урахуванням досвіду та кваліфікаційного рівня.

З питання впровадження в практику інноваційних оздоровчих технологій педагоги, перш за все, були забезпечені літературою та методичним матеріалом. Найбільш досвідчені вихователі мали змогу поділитись досвідом щодо ефективних та цікавих для дітей методик.

У системі фізичного виховання обов'язковим є проведення загартувальних процедур, спрямованих на підвищення опірності організму дитини до негативних чинників зовнішнього середовища. У дошкільних закладах Мукачева застосовують два види загартувальних заходів: повсякденні (відповідний температурний режим, провітрювання, використання прохолодної води для миття рук, обличчя, полоскання рота, горла) та спеціальні (повітряні й сонячні ванни, різноманітні водні процедури, сон при відкритих фрамугах тощо), які включаються до системи оздоровлення за призначенням лікаря та за згодою батьків з урахуванням індивідуальних показників стану здоров'я і самопочуття дітей.

Під час перевірки проведення здоров'язбережувальних заходів був зроблений аналіз захворюваності дітей за три місяці (серпень, вересень, жовтень). За даний період рівень захворювань змінювався: серпень – 18; вересень – 32; жовтень – 29. Такий показник захворюваності пояснюється тим, що відбувалася адаптація дітей групи раннього віку та II молодшої

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

групи до умов дошкільних навчальних закладів. Як результат проведеної роботи відмічено зниження захворювань у жовтні, порівняно з вереснем. Так, у середньому, у червні дітьми одного дошкільного навчального закладу пропущено 145 днів, у вересні – 362 дні, а у жовтні – 327 днів, що на 35 днів менше.

Усі форми роботи з фізичного виховання взаємопов'язані між собою: фізичні вправи, вивчені на фізкультурних заняттях, використовують у комплексах ранкової гімнастики, фізкультхвилинках; рухливі ігри, розучені на прогулянці, долучають до фізкультурних занять.

Важливо, щоб вихователі передбачали комплексне вирішення оздоровчих, освітніх та виховних завдань: добирали фізичні вправи відповідно до підготовленості дітей, продумували методику проведення, дозування вправ, прийоми навчання, музичний супровід тощо.

Але є низка заходів, які використовуються в дошкільних закладах міста Мукачеве в недостатній мірі: сміхотерапія – має значний вплив на здоров'я, але вихователі рідко використовують цей метод в своїй роботі. Педагоги навчально-виховних закладів недостатньо використовують у роботі з дітьми кольоротерапію, комплекси вправ з профілактики порушень зору під час занять. Вихователі надають перевагу фізкультхвилинкам, фізкультпаузам. Також потрібно збільшити кількість екскурсій.

Таким чином, впровадження здоров'язберігаючих і здоров'язміцнюючих технологій у практику роботи дошкільних навчальних закладів сприяє збереженню та зміцненню здоров'я дошкільнят, їхньому фізичному розвитку, руховій активності та саморегуляції, формуванню здоров'язбережувальної й особистісно-оцінної компетенцій, виробленню навичок здорового способу життя.

3.3. Підготовка майбутніх вихователів до впровадження сучасних технологій фізичного розвитку та оздоровлення і забезпечення емоційного здоров'я дитини дошкільного віку

Перебудова і оновлення вищої освіти в Україні принципово змінює систему професійної педагогічної підготовки фахівців. Щоб відповідати вимогам часу, сучасний педагог вищої кваліфікації для системи дошкільної освіти повинен мати не тільки базові знання, уміння та навички, але й володіти інноваційними технологіями, мати здібності до інноваційної діяльності, в першу чергу, в галузі фізичного виховання дошкільників. Адже робота сучасного дошкільного навчального закладу повинна спрямовуватися на зміцнення психофізичного здоров'я дитини, що неможливе без проведення інноваційної діяльності. Тому випускник спеціальності «Дошкільна освіта» повинен розуміти пріоритетність фізкультурно-оздоровчої роботи в ДНЗ, намагатись постійно розв'язувати проблеми збереження здоров'я дітей, покращення рівня їх фізичного розвитку й фізичної підготовленості за рахунок впровадження в навчально-виховний процес здоров'яформуючих та здоров'язберігаючих технологій.

Огляд наукових публікацій останніх років показав наявність протиріч між потребами практики та неготовністю дошкільних працівників до професійної діяльності, пов'язаної з впровадженням сучасних технологій фізичного розвитку та оздоровлення дітей.

Це пояснюється тим, що освітній простір України заповнили нові та новітні технології, в особливостях впровадження яких важко розібратись молодому фахівцю. Крім того, більшість з технологій не мають наукового обґрунтування, недостатнім є й аналітичний інструментарій прогнозування результатів їх застосування у роботі з дітьми-дошкільниками.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

У дослідженнях О.Богінич, Е.Вільчковського, Н.Денисенко, С.Петренко, С.Філіпової та ін., присвячених вивченню організаційно-методичних засад підготовки студентів до професійної діяльності в галузі фізичного виховання, підкреслюється значущість даної проблеми. Разом з тим, автори не надають конкретних рекомендацій відносно цілеспрямованого впливу на формування готовності майбутніх вихователів до здійснення здоров'яформуючого фізичного виховання, не визначений й обґрунтований зміст такої підготовки.

Виходячи з актуальності означеної проблеми, ми маємо на меті розкрити шляхи подальшого вдосконалення процесу підготовки майбутніх вихователів до організації та здійснення диференційованого фізичного виховання дітей дошкільного віку з використанням сучасних оздоровчих технологій.

Особливу актуальність проблема підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти до впровадження в практику ДНЗ здоров'яформуючих технологій набуває в зв'язку з характерними для фізичного розвитку підростаючого покоління України тенденціями:

- морфо-психологічні зміни процесів розвитку людини як біологічної одиниці, які особливо гостро стали виявлятися на межі ХХ–ХХІ століть: ретардація, тобто завершення акселерації росту й розвитку та ін.

- негативний вплив екологічних (забруднення повітря, води, підвищення радіоактивного фону та ін.), економічних (зменшення кількості дошкільних закладів, погіршення матеріального добробуту сімей та ін.) й соціальних (негативні виховні впливи родини та мікросоціального середовища, психічна депривація та ін.) умов життя сучасної дитини;

- збільшення кількості ослаблених, дітей з низьким ростом та дефіцитом маси тіла, відставанням у біологічному розвитку. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я України, близько 80%

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

новонароджених знаходяться в маргінальному стані між здоров'ям та хворобою. Дослідники підкреслюють, що для ослабленої дитини характерне зниження щоденною руховою активності, а це, в свою чергу, провокує численні відхилення в стані здоров'я: зниження функціональної підготовленості нервово-м'язового апарату, ослаблення серцево-судинної та дихальної систем, погіршення загального самопочуття, швидку стомлюваність (Є.Бабенкова, В.Заціорський, Т.Паранічева, Т.Тарасова, Р.Чудна та ін.);

- підвищення вимог до змісту дошкільної освіти, запровадження додаткових занять (іноземна мова, комп'ютерна грамота, та ін.), що збільшує статичне навантаження на дітей та призводить до втрати здоров'я.

Отже, в наш час, дошкільникам, які часто й тривало хворіють, мають відхилення в розвитку та ведуть малоактивний спосіб життя, особливо необхідна рухова активність, що адаптована до функціонального стану організму. Саме більшість сучасних здоров'яформуючих технологій включають весь спектр оздоровчих, загальнозміцнювальних, лікувальних вправ, направлених на максимальне відновлення втрачених функцій, формування компенсацій і розвиток рухових якостей.

На нашу думку, студентів слід ознайомити не тільки зі змістом найбільш поширених технологій, але й навчити їх правильно добирати. Адже оздоровчі технології можуть мати успіх лише в разі їх індивідуалізації, адекватності особистісним та функціональним особливостям дошкільника.

По-перше, слід добирати такі оздоровчі технології, які мають наукову обґрунтованість. Науково обґрунтована технологія відповідає двом принципам ознакам: гарантованість кінцевого результату та проектування навчально-виховної та оздоровчої діяльності.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Оздоровча технологія повинна забезпечити:

- переведення задуму в технологічну послідовність впливів, що відбуваються у суворій відповідності з цільовими установками і переводяться у форму конкретного очікуваного результату;
- функціонування оздоровчої технології як взаємодії педагогів, дітей та їх батьків;
- поетапне проектування та подальшу реалізацію елементів оздоровчої технології, яку може відтворити будь який дошкільний заклад;
- включення в оздоровчу технологію діагностичних процедур які містять параметри, критерії, інструментарій вимірювання результатів.

По-друге, бажано добирати оздоровчі технології з урахуванням національних і родинних традицій.

У переважній більшості країн Європейського Союзу в національних системах охорони здоров'я широко застосовуються методи народної і нетрадиційної медицини. В Україні це питання теж вирішується на державному рівні. Так, Міністерство охорони здоров'я України ставить перед науковцями завдання накопичення досвіду народних і нетрадиційних методів оздоровлення та втілення їх у практику охорони здоров'я.

Отже, сучасний спеціаліст повинен знати зміст найбільш відомих етнопедагогічних оздоровчих технологій, знати відмінності західних й східних оздоровчих систем. Західні системи оздоровлення спрямовані на розвиток фізичних якостей, які забезпечують пристосування організму до різноманітних навантажень, а східні – на покращення загального стану організму, приведення його у відповідність з оточуючим середовищем. Особливу увагу слід приділити вивченню вітчизняних традицій оздоровлення (фітотерапія, загартування, вправи на свіжому повітрі, забавлянки з руховим змістом та ін.), оскільки вони найбільш повно

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

відповідають особливостям національного менталітету.

По-третє, добір оздоровчих технологій повинен відбуватись з урахуванням комплексної оцінки стану здоров'я дошкільників, а саме, груп здоров'я дитини. Тому студентів слід познайомити з критеріями визначення груп здоров'я (наявність або відсутність хронічних захворювань тощо) та їх характеристиками:

- I група – здорові діти, які рідко хворіють, з відповідним фізичним і психологічним розвитком;

- II група – здорові діти з морфофункціональними відхиленнями, а також діти з відхиленнями у фізичному розвитку, не пов'язаними з ендокринною патологією, порушенням постави, сплюсненням стопи та слабкою короткозорістю;

- III група – діти з хронічними захворюваннями у стадії компенсації, але які рідко хворіють на гострі захворювання та мають високу працездатність;

- IV група – діти, що мають хронічні захворювання в стадії субкомпенсації, часто хворіють, з пониженою працездатністю;

- V група – діти, що мають хронічні захворювання в стадії декомпенсації й вимушені знаходитися в спеціальних лікувальних або навчально-виховних установах.

Необхідно підкреслити той факт, що належність до певної медичної групи – ситуація тимчасова: коли дитина при звичається до навантажень, методика занять з нею ускладнюється, що змушує організм адаптуватись до нових вимог, тобто забезпечує перехід до наступної групи.

Ще одна вимога – здійснення добору оздоровчих технологій з урахуванням вікової фізіологічної спрямованості нетрадиційних оздоровчих методик.

До сьогодні не розроблений аналітичний інструментарій

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

прогнозування результатів застосування різних нетрадиційних оздоровчих методик у роботі з дітьми.

Доцільно навчити студентів аналізувати інноваційні методики на відповідність їх засобів фізіологічним механізмам (особливості вікової фізіології, біомеханіка рухів), що забезпечує прогноз розвитку адаптивних ефектів чи дезадаптації. Фізичні вправи, які не відповідають цим вимогам, не можуть бути рекомендовані як оздоровчі.

Наприклад, у практиці поширені різні види дихальних гімнастик, однак тільки "система Бутейка", "гімнастика Стрельнікової", "оздоровча система Ніші" були розроблені з суто оздоровчою метою. Від них відрізняються "ребефінг", "холотропне дихання", "вайвейшн", "глибинні методики", розроблені з метою зміни стану свідомості. У свою чергу, різні види йоги, які базуються на пранаямі (контролі над диханням), є езотеричними практиками і мають певну ідеологічну мету. Отже, тільки елементи першої групи дихальних методик можуть бути використані в роботі з дошкільниками.

Останнім часом з'явилися авторські технології, розвивальні програми, які поєднують ці складові цілісного процесу розвитку: технологія фізичного виховання М.Єфименка, технологія активізації сенсомоторного розвитку дошкільників (група авторів: І.Шилкова, А.Большев, Ю.Сілкін та ін.), технологія формування духовних основ особистості дитини в руховій діяльності Л.Глазиріної та інші різноманітні технології психофізичного розвитку. При створенні цих технологій використовувались фундаментальні розробки теорії фізичного виховання, лікувальної фізичної культури, лікарського контролю, прикладної кінезиології, педагогіки та психології, що гарантує їх оздоровчий та виховний вплив.

Таким чином, сучасна підготовка фахівця дошкільної освіти неможлива без формування в нього уявлень про адаптивні

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

здоров'язберігаючі технології як ефективного механізму покращення психофізичного стану дитини. Озброєння випускника ВНЗ знаннями про особливості впровадження здоров'язберігаючих технологій (урахування їх наукової обґрунтованості, груп здоров'я дітей, показників фізичного, психічного й морфофункціонального розвитку та ін.) підвищить результативність виховно-освітнього процесу дошкільного закладу, сформує в дітей та батьків ціннісні орієнтації спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я, сприятиме формуванню культури здоров'я.

Головна суперечність сучасної системи освіти – це суперечність між швидким темпом накопичення знань в сучасному світі та обмеженими можливостями їх засвоєння індивідом. Це протиріччя змушує педагогічну теорію відмовитися від абсолютного освітнього ідеалу (стандарту всебічно розвиненої особистості) і перейти до нового ідеалу – максимальному розвитку здібностей людини до саморегуляції та самоосвіти.

Пізнати сутність, саму суть у безлічі дисциплін та великій кількості інформації у кожній дисципліні – мета сучасного педагога у його прагненні до підвищення свого професійного рівня. Це сприяє формуванню сутнісних системних знань з установленням міжпредметних зв'язків і цілісних уявлень.

Акмеологічний підхід – тісно пов'язаний із сутнісним підходом в організації освітнього процесу.

«Акмеологія (від грецького «акме» - пік, вершина, вищий ступінь чогось) – нова область наукових знань, комплекс наукових дисциплін, об'єктом вивчення яких є людина в динаміці її саморозвитку, самоудосконалення в різних життєвих сферах самореалізації».

Предмет акмеології – творчий потенціал людини, закономірності та умови досягнення суб'єктом діяльності різних рівнів розкриття творчого потенціалу, вершин самореалізації.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Завдання акмеології – озброєння суб'єкта діяльності (педагога) знаннями і технологіями, які забезпечують можливість його успішної самореалізації в різних сферах діяльності, в тому числі в обраній професії.

«Акме» – вершина професіоналізму – це стабільність та надійність високих результатів роботи. Працювати професійно означає не допускати зриву, грубих помилок, промахів. Крім того, творчість - необхідний компонент професіоналізму, як і натхнення та індивідуальний стиль діяльності. Саморозвиток – шлях досягнення вершин професіоналізму.

Сучасне завдання системи підготовки педагогів дошкільної освіти сприяти формуванню мотивів і потреб у їх прагненні до саморозвитку, самовдосконаленню, самоосвіті та самоконтролю.

З метою формування у вихователів нового педагогічного мислення, для реалізації завдань пріоритетного напрямку розвитку освіти в Україні – особистісно-орієнтованого підходу – необхідно зробити акцент і на сучасному розумінні освіти в цілому. Основною детермінантою освіти особистості є образ «Я – ідеал». Більш-менш успішне просування суб'єкта від наявного «Образу «Я» до бажаного «Я – ідеалу» і складає саму сутність процесу освіти особистості.

Саме тому в Мукачівському державному університеті введено нову дисципліну «Розвиток акмеологічної культури педагога-дошкільника в освітньому просторі», метою якої є озброєння студентів знаннями з теорії та практики особистісно-зорієнтованої освіти, що дає можливість «включити» акмеологічні фактори для успішного самовдосконалення майбутніх педагогів у ході навчання.

Проблема емоційного здоров'я дітей дошкільного віку – одна з найважливіших тем щодо здійснення особистісно-зорієнтованої освіти в практиці роботи дошкільних навчальних закладів.

Пізнавальний (когнітивний) розвиток дитини знаходиться у тісному

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

зв'язку з емоційним. Поняття «когнітивний розвиток» відноситься до здатності дитини сприймати, думати та запам'ятовувати. Почуття дитини впливають на її сприймання, мислення, пам'ять, і навпаки. Особливості причинно-наслідкових відносин між пізнавальним та емоційним розвитком залежать від багатьох біологічних та соціальних факторів. В дошкільні роки соціально-емоційний розвиток пов'язаний з ускладненням мислення, пошуком причин того, що відбувається, а також із збільшенням контактів дитини. Таким чином, основна причина виникнення і проявлення соціально-емоційних проблем носить пізнавальний та міжособистісний характер, наприклад, «дивна» нестача впевненості в собі, терпіння, або цікавість, або «дивна» конфліктність, або відчуженість від інших дітей тощо.

«Якщо малюк чимось наляканий, йому важко перевіряти різні варіанти розв'язування проблеми, логічно міркувати, відтворювати якісь події. У розгніваного дошкільника виникають лише «розгнівані» думки. У стані тривожного збудження дитина настільки охоплена «стартовими» думками й турботами, заповзята розв'язанням конкретної проблеми, що нездатна до навчання, сприймання і засвоєння будь-якої іншої інформації. Комплекси емоцій, які переживає дитина, впливають на все, що вона робить, – гру, працю, навчання, спілкування. Якщо дошкільник зацікавлений діяльністю, він прагне виконувати її протягом тривалого часу. Якщо він відчуває огиду до чогось (когось), то прагне уникнути неприємної ситуації або людини» [Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) : Навч. посібн. для вищ. навч. закладів. - К. : Освіта, 1998. – 255 с.]

З метою зняття психологічної інертності студентів, активізації сприймання та особистого багажу знань, на початку лекції-полілога обговорюються проблемні запитання:

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

– Особистістю народжуються чи становляться?

– Почуття та емоції дитини менш глибокі та різноманітні, ніж у дорослого?

– Агресивність – це емоційний стан чи риса характеру дитини внаслідок неправильного виховання?

– Успішна адаптація – це повне пристосування дитини до умов довкілля чи часткова його перебудова під особливості дитини?

Обговорення цих питань показує, наскільки ще недостатньо студенти замислюються про особливості внутрішнього світу дитини, відносяться до нього спрощено і необережно, бо не знають наслідків свого впливу на емоційний стан дитини.

Формуванню певної мотивації щодо сприймання матеріалу лекції, позитивного відношення і розуміння ступеня важливості його у сьогоденні допомагає критичний розгляд інформації про умови в сучасній сім'ї та дошкільному навчальному закладі для комфортного та повноцінного емоційного життя дитини. Статистичні дані про наявність негативних емоційних станів у дітей дошкільного віку (за наслідками досліджень у світовій та вітчизняній психолого-педагогічній науці, дані МОН України та ВОЗ) показують, що існує тенденція збільшення особливих дітей, яких не обов'язково виховувати в спеціальних закладах, але у педагогів складається до них байдуже, формальне ставлення, бо якщо патології забагато – її сприймають як норму.

Створенню усвідомленого ставлення до змісту лекції, побудові істотного зв'язку між новим матеріалом та вже існуючим знанням педагога допомагає визначення арсеналу необхідних понять із проблеми емоційного здоров'я дитини. Полілог із дефініцій даної проблеми допомагає усвідомити майбутнім педагогам, що вони під цим розуміють. Дефініції проблеми розглядаємо у такій послідовності і тлумаченні.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Емоції – психічні стани і процеси в людині, у яких реалізується їх ситуативне переживання.

Почуття – психічний стан і процес суб'єктивного переживання подій і емоційне ставлення до довкілля.

Емоційне здоров'я – здатність дитини адаптуватися в мінливій ситуації і достатньо швидко відновлювати сили після кризи. Емоційно стійкі діти звичайно більш здорові у фізичному та психологічному плані.

Емоційний комфорт – психічний стан максимальної емоційної зручності людини у природному і соціальному середовищі.

Емоційний дефіцит – психічний стан дитини, коли їй бракує емоційного спілкування.

Емоційне спілкування – різновид соціального спілкування, яке спирається на емоції і почуття людей.

Емпатія – емоційна та соціальна здатність дитини відповідати співчуттям на біль та потреби іншої людини.

Афективна вада – розлад емоційної сфери, поведінки, який виражається у різкій манері виявлення емоцій.

Негативізм – небажання дитини діяти саме так, як від неї очікують.

На основі розглянутих дефініцій йде формування розуміння внутрішнього світу дитини та чинників негативної поведінки. Це кульмінація лекції, тому важливо використовувати наочність, демонструвати чітку логіку у розгляданні понять, викладати матеріал виразно та емоційно. Закономірності виникнення негативної поведінки можна унаочнити за допомогою схеми (Рис. 1).

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

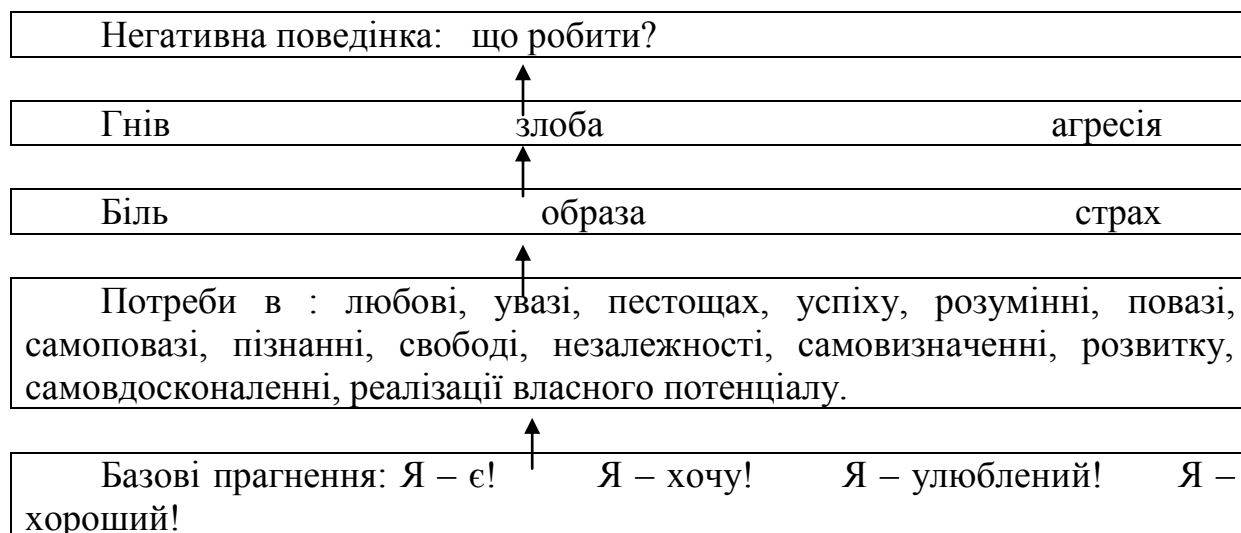

Рис. 1 - Закономірності виникнення негативної поведінки

Коментар до цієї схеми допомагає наочно побачити, що незадоволення базових прагнень та потреб особистості дошкільника у діяльності та взаємодії з однолітками і дорослими, відсутність безумовної любові, невміння педагогів слухати та відчувати потреби дитини призводять до виникнення негативних почуттів та емоційних станів, які в свою чергу спричиняють негативну поведінку дитини. Вихователі намагаються впливати на таку дитину за допомогою дисциплінарних методів, педагогічних прийомів, але нерозуміння дійсних причин негативного стану дитини робить цей вплив неефективним, віддаляє дитину від дорослих, робить її байдужою.

Подальша робота з даної проблеми має на меті реалізацію принципу персоналізації знань, рефлексію майбутніх педагогів з приводу одержаних знань та навичок.

Акмеологічний підхід до викладання лекційного матеріалу дозволяє «включити» процеси самопізнання та саморозвитку студентів, створює мотивацію для реалізації подальшої самоосвіти майбутніх педагогів. Для цього створено інформаційний банк з матеріалами для самоосвітньої роботи з таких проблем емоційного здоров'я дошкільника: сон; харчові

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

звички; сором'язливість та агресивність; страх; депресія і стрес; страх розлуки; дисципліна; брати і сестри; гра; перехідні предмети; казки; адаптація.

Отже, дошкільний заклад – найважливіший соціальний інститут соціалізації особистості на етапі дошкільного дитинства. Ефективність педагогічної взаємодії з дитиною, успішність її інтелектуального і соціального розвитку неможлива без урахування емоційного здоров'я. Головною детермінантою освіти особистості є образ «Я-ідеал». Більш-менш успішний рух суб'єкта від наявного образу «Я» до бажаного «Я-ідеалу» і складає саму сутність процесу освіти особистості. Здійснення психозберігаючого підходу в регуляції поведінки і діяльності дошкільника педагогом повинно спиратися на знання особливостей і психологічних закономірностей розвитку емоційної сфери дитини.

3.4. Використання оздоровчих технологій терапевтичного спрямування в роботі з дітьми дошкільного віку

Сучасні психолого-педагогічні дослідження з питань зміцнення здоров'я дошкільників показали ефективність оздоровчих технологій терапевтичного спрямування, впровадження яких передбачає профілактику різних захворювань, поліпшення психоемоційного стану дошкільнят.

Розглянемо таку оздоровчу технологію, як кольоротерапія.

Людину все життя оточують кольори. Вони супроводжують нас повсюди і завжди. Колір багатогранний, як саме життя. Кольорова гама завжди впливає на нашу свідомість і фізичне самопочуття, на емоції, настрої, хочемо ми того, чи ні.

Колір – це інструмент, за допомогою якого ми можемо повніше

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

відчутти красу навколишнього світу, гармонію фарб, духовний комфорт.

Кольоротерапія – це не медикаментозний метод лікування, який базується на тому, що кожна із біологічно активних зон організму реагує на один із кольорів: вплив кольорів відбувається на орган зору, а через нього і через зоровий аналізатор – на нервову систему.

Діти дуже чутливі до кольорів. Ще в утробі матері немовля позитивно сприймає червоно-рожеве оточення, в якому перебуває. А споглядання кольорів веселки сприяє вбиранню енергії Сонця, гармонізації почуттів та думок.

Великого значення питанню взаємин органів людського тіла і колірних променів надавав вчений невропатолог В.М. Бехтерєв. Він досліджував вплив колірних відчуттів на швидкість психічних процесів. З дослідів з'ясувалося, що промені, які знаходяться ближче до теплової частки спектру, проводять оживляючу дію, жовтий колір не робить помітного впливу на психіку, зелений колір уповільнює, а фіолетовий пригноблює психічні процеси і настрої випробовуваних. На підставі численних спостережень В.М. Бехтерєв прийшов до висновку про гальмівну дію блакитного кольору при стані психічного збудження і про активізуючу дію рожевого кольору при пригніченості і психічному пригнобленні.

Дані шведських учених Х. Плейшера і А. Гольмі свідчать, що значна частина птахів і комах боїться блакитного і синього кольорів. Від цих кольорів тікають найпростіші зі всіх істот – амеби і чахнуть рослини в теплицях, якщо звичайне скло в них замінюють на підсинене. Але найцікавіша знахідка шведських учених виявилася такою – люди, що володіють небувалою для ссавців розкішшю – колірним зором, набувають його не відразу. Вони виявили, що колірний світ відкривається малятам в певній послідовності. Спочатку вони сприймають червоний, оранжевий,

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

жовтий і зелений кольори і тільки потім фіолетовий, синій і блакитний.

Дивні дані отримав в ході свого експерименту німецький психоневролог Гольдштейн. Виявилось, що, якщо людину із зав'язаними очима освітити червоним світлом, вона прагне розвести руки в сторони, при освітленні синім світлом – звести їх. У чому тут розгадка, важко сказати. Але ясно – її головний аспект полягає в тому, що вона пов'язана з різним ступенем активації червоним і синім світлом особливих рухових структур мозку, що відносяться до церебрального комплексу. У будь-якому випадку, це не фокус, оскільки збуджуючий ефект довгохвильового червоного кольору набагато вищий, ніж короткохвильового.

Цікаві дослідження були проведені французьким фізіологом Фере. Він опромінював руку людини кольоровими променями і вимірював силу стискування кисті. Під дією оранжевого кольору рука стискувалася в 1,5 разів, а під дією червоного – в 2 рази сильніше, ніж в звичайних умовах.

Оригінальний досвід був одного дня проведений психологами. Вони освітили із смаком накритий стіл світлом, що пройшло спеціальні фільтри. При цьому забарвлення блюд різко змінилося: м'ясо виглядало сірим, салат – фіолетовим, зелений горошок – чорним, молоко – фіолетово-червоним, яєчний жовток – коричневим і так далі. Гості, які тільки що зібралися поїсти, відразу втратили апетит і не схильні були навіть спробувати дивно забарвлену їжу. Тим же, хто через цікавість спробував що-небудь з'їсти, стало погано.

Розглянемо коротко психологічні дані про основні кольори спектру.

Червоний колір (*протилежний – зелений*) найбільш емоційний і активний. Пожвавлює, хвилює, створює відчуття теплоти. Рожевіючи, додає жіночність, темніючи – мужність, жовтіючи – веселість, синіючи – загадковість. Покращує життєвий тонус, стимулює роботу внутрішніх органів, підвищує артеріальний тиск, викликає прискорене серцебиття. У

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

великих кількостях швидко стомлює і дратує зір. Червоний колір не рекомендується використовувати особам з високим кров'яним тиском, при неспокійному стані. У реєстрі сонячного спектру червоний спектр грає особливу роль. За міжнародною угодою він служить сигналом небезпеки.

Оранжевий колір палкий і блискучий, колір вогню і сонця. Він зігріває, стимулює і також породжує збудження, але не зовнішнє, нав'язливе, як червоний, а внутрішнє, м'яке і приємне. Оранжевий створює відчуття веселості, радості, благополуччя, підсилює життєрадісність і відчуття повноти життєвих відчуттів, укріплює волю людини, робить її терпимою по відношенню до інших.

Жовтий колір (*протилежний – ясно-пурпурний*) діє збуджуюче, створює відчуття розкутості, мінливості за відсутності послідовності і планованості. Асоціюється зі світлом, радістю, надією. Золотисті відтінки нагадують про багатство і достаток, створюють і підтримують гарний настрій. Люди, що віддають перевагу йому, як правило, товариські і ввічливі.

Зелений колір (*протилежний – червоний*) асоціюється із зеленню рослинності, що забезпечує їжу, дах, прохолоду в спеку і чисте повітря. Як правило, привабливий, викликає у більшості пацієнтів відчуття спокою, релаксації, заспокоєння і комфорту. Унікальність цього кольору в його проміжному положенні між теплими і холодними кольорами. Відкидають зелений колір люди, які прагнуть звільнитися від напруги, викликані невизнанням. У християнстві зелений – колір очікування і відродження.

Блакитний колір заспокоює, знижує рівень тривоги і розслабляє, але робить це холодним, розсудливим чином, за рахунок серйозності, мудрості. При надлишковому застосуванні може викликати перевтому, головний біль, відчуття холоду і туги.

Синій колір (*протилежний – оранжевий*) викликає асоціації з

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

кольором вечірнього неба, перед часом сну, що приводить до переважання процесів гальмування і традиційним часом нічного сну, викликає виражену сонливість, аж до засипання. Також синій колір асоціюється з водою, спокоєм, чистотою, нескінченністю.

Сірий колір - нейтральний: не приваблює до себе уваги, не викликає ніяких реакцій – не порушує і не заспокоює, а створює відчуття стабільності тим, що відгороджує людину від навколишнього світу і спонукає її до скромності, стриманості, скритності. Він захищає людину від перевтоми, знижуючи її енерговитрати.

Фіолетовий колір пригнічує раціональне мислення, будить замість нього інтуїцію. Збільшує працездатність, покращує сон, стимулює потребу в духовному розвитку.

Білий колір холодний і чистий. Залишає відчуття байдужості. Цей колір служить хорошим фоном для всіх хроматичних кольорів, які поряд з ним сильно підвищують свою інтенсивність і більше привертають увагу.

Чорний колір проводить сильну пригноблюючу і гальмівну дію. Як і білий, служить хорошим фоном для прояву всіх хроматичних кольорів, які різко підсилюють всі свої основні властивості.

Існує безліч прикладів дії кольору на психіку дітей.

У Японії спочатку виявляють кольори, які відсутні в дитячих малюнках, а потім сприйняття дитяти доводиться до оволодіння ним всіма відомими кольорами як основою гармонійного бачення. «Гармонія в кольорі – гармонія в душі – гармонія в житті» – ось надзадача японського педагога.

Подібний екскурс в кольоротерапію дозволяє нам розібратися, чим же пояснюється психотерапевтичний ефект роботи дітей з фарбами. Очевидно, робота з фарбами збагачує, гармонізує дитяче сприйняття. Спостереження за колірними взаємодіями у витворах мистецтва і власних

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

роботах з фарбою гармонізує і внутрішні процеси, пов'язані з кольоросенсорикою, так звані кольоро-енергетичні стосунки парасимпатичного і симпатичного відділів вегетативної нервової системи. Дуже великий терапевтичний вплив роблять вправи з визначенням холодних і теплих тонів, пошуків різних колірних розтяжок.

Нервова система здорової дитини потребує позитивного енергетичного впливу, яскравих кольорів і світлих їх відтінків навколо себе.

Ввести колір в тіло можна через: їжу, воду, дихання, шкіру та психогімнастику.

Наприклад:

1. Найкращі цілющі властивості кольору може донести до організму вода. Вода сприймає і зберігає інформацію, а потім передає її організму. Як можна заряджати воду потрібним кольором?

А. В ємкість з кольорового скла наливають рідину (це може бути вода, але можна заряджати соки і навіть молоко). Виставляють її на сонячне світло. Отримуємо подвійний ефект від споживання рідини. Так, наприклад червона вода, дає заряд енергії та зігріває, жовто-гаряча - освіжає; зелена - гармонізує та стабілізує; блакитна, синя чи фіолетова рідина - заспокоює.

Б. Можна взяти прозору склянку, налити в неї рідину. Склянку ставимо на кольорову серветку (може бути із тканини або паперу чи картону), ще можна використовувати тканеві скатертини. Вода вбирає інформацію про колір(5-10 хв.).

За цей час діти розповідають вірші про «кольорову водичку», тим самим додатково заряджають воду позитивною інформацією. Наприклад:

Я люблю водичку жовту, що, як сонце, зігріває.

Коли дощ надворі, мряка, ця вода нас звеселяє.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Краще пити таку воду (заряджену кольором) за пів години до прийому їжі.

2. У літку використовуйте кольорові ванни для ніг. Для створення такої ванни можна використовувати кольорову сіль або харчовий барвник. Вода має бути теплою але не гарячою.

3. Використовуйте кольорову їжу. Людина сприймає колір їжі не лише очами.

Кольорова їжа містить дуже багато вітамінів. Колір містить в собі мінерали та мікроелементи. Тому, так само як вода, будь яка їжа може підлягати соляризації. Завдяки кольору їжа викликає в нас апетит і стимулює слиновиділення. Ми обираємо ту їжу, властивості якої асоціюються з її кольором. Тобто, можливо саме цей колір, потрібен нашому організму для оздоровлення.

4. Застосовуйте посуд та предмети сервірування столу визначеного кольору для покращення функцій травлення та нормалізації апетиту (блакитний колір знижує апетит , жовтогарячий – посилює) .

5. Кольоропсихологія рекомендує в приміщеннях для дітей гаму кольорів від жовтувато-зеленого крізь жовтий до жовтогарячого. Синій та зелений кольори також підходять для дитячих кімнат, особливо тих, які виходять на південь, оскільки ці кольори створюють відчуття прохолоди .

6. На заняттях з фізкультури за допомогою кольору та світла (різнокольорові лампочки) можна вирішити завдання стабілізації фізіологічних функцій дітей. Наприклад, якщо треба стабілізувати яку-небудь функцію (наприклад, дихання), то домінуючим буде блакитний колір та його відтінки. Якщо метою є підвищити моторну діяльність, то освітлення в залі повинно бути жовтогарячим. Зала повинна бути пофарбована в пастельні відтінки: голубий, рожевий, світло-зелений.

7. Для того, щоб створити оптимальний кольоровий режим для

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

кожного заняття потрібно, щоб ігровий матеріал був різного кольору.

8. При виборі меблів та обладнання для дітей краще обирайте світлі кольори натурального дерева або світло-зелені кольори. Це покращує зорову працьовитість. Бажано, щоб і демонстраційна дошка була зеленого кольору.

9. Також рекомендують психологи використовувати кольорові полотна - відрізки розміром 1,5 х 1,5 метрів. Маніпуляції з цими полотнами, обгортання в них, розглядання крізь них навколишнього простору розвивають відчуття, які можна віднести до кольорових асоціацій. Таким чином, колір розвиває фантазію та уяву.

10. Використовуйте такі системи лікування кольором:

а) кожен день – це різний колір.

Наприклад:

- понеділок – синій – лікує очі, вуха, легені, ніс;

- вівторок – жовтогарячий – застудні захворювання;

- середа – жовтий – шлунок, головний біль;

- четвер – червоний – колір збудження;

- п'ятниця – зелений – заспокійливий, позитивно діє на нервову систему.

б) «Кольоровий день».

Діти самі обирають визначений колір і йому присвячується день: з кольором знайомляться, розглядають, граються, малюють, створюють фантастичні ігри, споруди.

Можна змінювати м'який інвентар (серветки, скатертини, штори), на заняттях використовується м'який фон з ширми потрібного кольору.

11. Крім безпосереднього використання кольору існують психологічні, дуже дієві, техніки кольоротерапії – метод психологічного лікування з метою розслаблення, зняття стресів, підняття настрою та

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

тону за допомогою кольорів. Це використання психогімнастик. Діти сідають біля тканини потрібного кольору і уявляють, що вони, наприклад: на березі моря, чи річки, або, тримаючи в руці червону квітку, уявляють себе нею.

12. Також потрібно використовувати кольоринки-оглядинки. Це коли діти дивляться п'ять-десять хвилин на кольорову картку або серветку, кожна дитина може обрати самостійно колір.

13. Вправи на релаксацію «Зелений ліс», «Зоряне дихання» тощо.

14. Графічні вправи «Хвилинка-кольоринка» з метою заспокоєння дітей. Протягом 4-5 хвилин діти роблять кольоровими фломастерами, олівцями довільні малюнки.

15. Міні-заняття з кольоротерапії.

Слід відмітити, що діти незалежно від національності і місця проживання надають перевагу яскравим кольорам – червоному, жовтому, помаранчевому. Такі кольори не дратують, а навпаки, заспокоюють їх, дають можливість почуватися комфортно. Нервова система здорової дитини потребує позитивного енергетичного впливу, яскравих кольорів і світлих їх відтінків навколо себе.

Таким чином, у практичній роботі з дошкільнятами можна виділити три рівні використання кольоротерапії:

- 1) організаційні можливості кольору (система освітлення та колірне оформлення інтер'єрів приміщень дитсадка);
- 2) педагогічні можливості кольору (навчання, розвиток, виховання);
- 3) реабілітаційні можливості кольору (оздоровлення, лікування, психологічний колорит).

Використання кольоротерапії – перспективна технологія, що сприятиме повноцінному фізичному та психічному розвитку дітей дошкільного віку.

3.5. Технології зміцнення здоров'я та забезпечення рухової активності дитини дошкільного віку

Сучасні здоров'язберігаючі технології, що використовуються в системі дошкільної освіти відображають дві лінії оздоровчо-розвивальної роботи:

- залучення дітей до фізичної культури,
- використання розвиваючих форм оздоровчої роботи.

З погляду сучасних підходів педагогіки, спільна творча діяльність дітей і педагога є внутрішньою підставою єдності тілесного і духовного життя дитини.

Форми організації здоров'язберігаючої роботи:

- фізкультурні заняття;
- самостійна діяльність дітей;
- рухливі ігри;
- ранкова гімнастика (традиційна, дихальна, звукова);
- оздоровчо-рухові фізкультхвилинки;
- фізичні вправи після денного сну;
- фізичні вправи в поєднанні з загартовуючими процедурами;
- фізкультурні прогулянки (в парк, на стадіон);
- фізкультурні розваги;
- спортивні свята;
- оздоровчі процедури у водному середовищі.

Існуючі здоров'язберігаючі освітні технології можна поділити три підгрупи:

1) організаційно-педагогічні технології, що визначають структуру освітнього процесу, сприяють запобіганню стану перевтоми, гіподинамії та інших дезадаптаційних станів;

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

2) психолого-педагогічні технології, пов'язані з безпосередньою роботою педагога з дітьми;

3) навчально-виховні технології, які включають програми з навчання турботи про своє здоров'я і формування культури здоров'я.

Здоров'язберігаючі технології, технології збереження і стимулювання здоров'я

Стретчинг - не раніше, ніж через 30 хв після прийому їжі. Проводиться 2 рази на тиждень по 30 хв, починаючи з середнього віку, в фізкультурному, музичному залах або в груповій кімнаті, в добре провітреному приміщенні. Спеціальні вправи під музику. Рекомендується дітям з млявою поставою і плоскостопістю.

Динамічні паузи - під час занять, 2-5 хв, по мірі розвитку дітей. Рекомендується для всіх дітей в якості профілактики втоми. Можуть включати в себе елементи гімнастики для очей, дихальної гімнастики та інших, залежно від виду заняття.

Рухливі та спортивні ігри - як частина фізкультурного заняття, на прогулянці, в груповій кімнаті - малої, середньої та високої ступені рухливості. Щодня для всіх вікових груп. Ігри підбираються відповідно до віку дитини, місця і часу проведення. У дитячому садку використовують елементи спортивних ігор.

Релаксація - в будь-якому зручному приміщенні, в залежності від стану дітей і цілей. Педагог визначає інтенсивність технології. Для всіх вікових груп. Можна використовувати спокійну класичну музику (Чайковський, Рахманінов), звуки природи.

Пальчикова гімнастика - з молодшого віку індивідуально або з підгрупою щодня. Рекомендується всім дітям, особливо з мовними проблемами. Проводиться в будь-який зручний час.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Гімнастика для очей - щодня по 3-5 хв в будь-який вільний час, в залежності від інтенсивності зорового навантаження, з молодшого віку. Рекомендується використовувати наочний матеріал, показ педагога.

Дихальна гімнастика - в різних формах фізкультурно-оздоровчої роботи. Забезпечити провітрювання приміщення. Педагогу дати дітям інструкції про обов'язкову гігієну порожнини носа перед проведенням процедури.

Динамічна гімнастика - щодня після денного сну, 5-10 хв.

Гімнастика коригуюча - в різних формах фізкультурно-оздоровчої роботи. Форма проведення залежить від поставленої задачі і контингенту дітей.

Гімнастика ортопедична - в різних формах фізкультурно-оздоровчої роботи. Рекомендується дітям з плоскостопістю і в якості профілактики хвороб опорного скелетного апарату.

Технології навчання здорового способу життя

Фізкультурні заняття - 2-3 рази в тиждень в спортивному або музичному залах. Ранній вік - в груповій кімнаті - 10 хв. Молодший вік - 15-20 хв, середній вік - 20-25 хв, старший вік - 25-30 хв. Перед заняттям необхідно добре провітрити приміщення.

Проблемно-ігрові (ігротренінги та ігротерапія) - у вільний час можна в другій половині дня. Час строго не фіксований, залежно від завдань, поставлених педагогом. Заняття може бути організовано непомітно для дитини, за допомогою включення педагога в процес ігрової діяльності.

Комунікативні ігри - 1-2 рази в тиждень по 30 хв із старшого віку. Заняття будуються за певною схемою і складаються з декількох частин. У них входять бесіди, етюди та ігри різного ступеня рухливості, заняття малюванням, ліпленням та ін.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Заняття з серії "Здоров'я" - 1 раз на тиждень по 30 хв із старшого віку. Можуть бути включені в сітку занять з пізнавального розвитку.

Проведення точкового самомасажу у ранкові години. Проводиться напередодні епідемій, в осінній і весняний періоди, в будь-який час дня. Проводиться строго за спеціальною методикою. Рекомендується дітям з частими простудними захворюваннями і хворобами органів дихання. Використовується наочний матеріал (спеціальні модулі).

Корекційні технології

Технології музичного впливу в різних формах фізкультурно-оздоровчої роботи або окремі заняття 2-4 рази в місяць, залежно від поставлених цілей. Використовуються в якості допоміжного засобу як частина інших технологій, для зняття напруги, підвищення емоційного настрою тощо.

Казкотерапія - 2-4 заняття в місяць впродовж 30 хв із старшого віку. Заняття використовують для психологічної терапевтичної і розвиваючої роботи. Казку може розповідати дорослий, або це може бути групова розповідь, де оповідачем є не одна людина, а група дітей. Інші діти повторюють за оповідачами необхідні рухи.

Технології впливу кольором - як спеціальне заняття 2-4 рази в місяць, залежно від поставлених завдань. Правильно підібрані кольори інтер'єру в групі знімають напругу і підвищують емоційний настрій дитини.

Здоров'язберігаючі технології, що використовуються в комплексі, в результаті формують у дитини стійку мотивацію на здоровий спосіб життя.

Загартовування - важлива ланка в системі фізичного виховання дітей. Воно забезпечує тренування захисних сил організму, підвищення стійкості до впливу постійно мінливих умов зовнішнього середовища. Загартовування дає оздоровчий ефект тільки за умови його грамотного здійснення, обов'язкового дотримання наступних принципів:

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

- гартувальні заходи гармонійно вписуються в усі режимні моменти;
- проводяться систематично на тлі оптимального теплового стану дітей та позитивного емоційного настрою;
- проводяться з урахуванням індивідуальних, вікових особливостей дітей, стану здоров'я, рівня загартованості;
- сила впливу і тривалість оздоровчих процедур поступово збільшується.

Будь-яка загартовуючи процедура дає позитивний результат тільки в комплексі оздоровчих заходів, що проводяться в повсякденному житті ДНЗ.

Необхідно скласти програму загартовування в кожній групі з урахуванням віку, групи здоров'я дітей, розробити схему індивідуальних програм загартовування на рік, де відображається перелік оздоровчих заходів, проведених протягом дня. Програма узгоджується з лікарем дошкільної установи та затверджується завідувачем ДНЗ.

З усього багатого вибору існуючих форм загартовування можна виділити найбільш доступні:

- перебування дітей в груповий кімнаті в полегшеному одязі протягом дня;
- проведення ранкової гімнастики на свіжому повітрі протягом року;
- прогулянки на свіжому повітрі. При правильній організації прогулянка є одним з важливих моментів загартовування. Влітку, коли температура повітря досягає в тіні 18-20 градусів, все життя дітей переноситься на подвір'я. У холодну пору року тривалість перебування дітей на повітрі 3,5-4 години в будь-яку погоду в одязі, що не обмежує активну діяльність дитини;
- сольове загартовування з молодшого віку (після динамічної гімнастики на доріжки викладаються мокрі ковдри і діти проходять

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

підстрибуючи по доріжці. В яслах проходять по 3 кола, у молодшій групі - 3-4 кола, в середній 4-5 кіл. Перші 5-6 загартовувань вихователь проходить разом з дітьми по доріжці, показуючи яким кроком йти);

- у середньому віці додатково включається застосування повітряного душування - це ефективний спосіб вироблення стійкості до протягів (розробив лікар В.Л.Лебедь). У процесі душування відбувається підвищення працездатності всіх систем, що забезпечують терморегуляцію. Завдяки повітряним процедурам дитина стає більш врівноваженою, спокійною, непомітно зникає підвищена збудливість, поліпшується сон;

- у старшому віці використання гарячого обтирання, що проводиться при температурі повітря в приміщенні не нижче 23 градусів, м'якою рукавичкою, змоченою водою певної температури;

- при карантинному режимі застосовується полоскання горла: водою кімнатної температури 3 рази в день. Температура води поступово знижується з 36 до 27 градусів;

- у старшій групі введення "ризького методу" - топтання на гальці в соляному розчині;

- у повсякденній роботі використання, починаючи з молодшої групи, схем індивідуальних програм загартовування, в яких чітко розписується, яку загартовуючи процедуру повинні проводити в певний відрізок часу (вранці, вдень, увечері).

Використання здоров'язберігаючих технологій призводить не тільки до збереження, але і до розвитку здоров'я вихованців.

Тільки здорова дитина із задоволенням включається у всі види діяльності, вона життєрадісна, оптимістична, відкрита у спілкуванні з однолітками і педагогами. Це запорука успішного розвитку всіх сфер особистості, всіх її властивостей і якостей.

3.6. Забезпечення рухової активності дитини дошкільного віку впродовж дня

Важливою педагогічною умовою, яка обумовлює активність дітей і оптимізує руховий режим в дошкільному закладі, є розвиток їх інтересу до систематичних занять фізичними вправами. Добір цікавих і доступних фізичних вправ, використання імітаційних та ігрових завдань сприяє розвитку інтересу у дитини до рухів, які вона вивчає.

Педагоги ДНЗ №12 вважають, що рухова активність – запорука повноцінного зростання дитини. В першу чергу ми повинні спонукати дітей до рухливої діяльності, повсякчас регулювати їхню активність, та завжди схвалювати прояви самостійності, вольових зусиль. Важливо при цьому враховувати руховий досвід кожного малюка окремо, рівень рухливості, притаманний їй темп, здібності та природні можливості.

Обсяг рухової активності у межах активного режиму становить до трьох годин для дітей раннього віку, три-чотири години для дітей молодшого дошкільного віку та чотири-п'ять годин для дітей старшого віку. Прогулянки є важливим складником життєдіяльності всіх дітей. Неодмінна умова для їх проведення - це збалансування вихователями програмних вимог з бажаннями дітей. Зміст роботи на прогулянках залежить від кількох складових: освітніх завдань, погоди, настрою дітей, загальної атмосфери в групі тощо.

Тривалість фізичних вправ на прогулянках становить: для дітей раннього віку - двадцять-тридцять п'ять хвилин, молодшого віку – тридцять п'ять-сорок п'ять хвилин, дітей старшого віку – сорок п'ять-шістдесят хвилин.

Знижувати рухову активність потрібно наприкінці прогулянки (за десять – п'ятнадцять хвилин до її закінчення), для забезпечення спокійного

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

переходу до іншого режиму.

Враховуючи величезну роль ігрової діяльності в зростанні особистості дитини, під час організації рухового режиму значне місце відводимо рухливим іграм. Добираючи їх, враховуємо такі чинники: вік дітей, місце ігор протягом дня, погодні та природні умови, пора року, наявність необхідного інвентарю та обладнання.

Як завжди, до різних форм роботи (свят, занять, походів, розваг тощо) включаються рухливі ігри після попереднього їх розучування. Проводять їх щодня в усіх вікових групах – одну-дві ігри під час ранкового прийому дітей, дві-три – на прогулянках та одну дві – увечері. Всього впродовж дня проводять п'ять-сім рухливих ігор, а влітку – сім-вісім.

Протягом дня слід змінювати види рухливих ігор: ігри змагального типу, сюжетні та безсюжетні, спортивні ігри (футбол, баскетбол, городки, настільний теніс, бадмінтон, хокей) та різноманітні спортивні вправи.

Навчання елементів усіх цих спортивних ігор та вправ здійснюється на планових заняттях з фізичної культури, а закріплюється – на прогулянках.

Проведення фізичних вправ на прогулянках – це один із основних засобів для фізичного розвитку дітей. Завдяки їм формуються і закріплюються навички життєво-важливих рухів: бігу, стрибків, ходьби, лазіння, метання тощо, тренуються фізичні якості: швидкість, спритність, витривалість, сила, гнучкість, координація рухів.

Фізичні вправи також широко використовуються в різноманітних організаційних формах (ранкова гімнастика, рухливі ігри, заняття з фізкультури).

Однією з цікавих форм організації роботи з фізичного виховання, які використовуються у нашому дошкільному закладі, є походи з дітьми за межі дитячого садка. Вихователі ретельно готуються до їх проведення:

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

продумують маршрут руху, спосіб пересування, вивчають місця зупинок та відпочинку, враховуючи при цьому природні умови (наявність гірок, струмочків, повалених дерев тощо). До місця призначення діти зазвичай ідуть вільно, групуючись за своїм бажанням; шиккування парами потрібно тільки при переходах доріг, вулиць.

Тривалість походу в один бік як правило встановлюється таким чином: для дітей четвертого року життя – п'ятнадцять-двадцять хвилин, п'ятого – двадцять-двадцять п'ять хвилин, шостого року життя – двадцять п'ять-тридцять хвилин.

Під час походів для дітей пропонують вправи з основних рухів, рухливі ігри, в яких використовують дрібні фізкультурні знаряддя та природні умови, а також проводяться спостереження в природі та навколишньому оточенні, короткі розповіді (екологічне виховання та розповіді з історії рідного краю), бесіди, дидактичні ігри тощо. Також проводяться прогулянки та екскурсії, які посідають окреме місце в освітньому процесі як форми знайомства дітей з соціальним, природним та предметним довкіллям, тому підміняти ними походи за межі дошкільного закладу не рекомендується.

Фізкультурні свята, як правило, проводяться в ДНЗ№12 2-3 рази на рік, починаючи з молодшого віку. Тривалість таких заходів становить сорок-п'ятдесят хвилин для дітей молодшого віку, п'ятдесят-шістдесят хвилин для дітей старшого віку. Такі свята організовуємо при будь-яких погодних умовах в музичній залі, на дитячому майданчику тощо.

Найважливіша мета таких заходів – це забезпечення активної рухової діяльності усіх дітей, участі кожного з них та створення піднесеного настрою. Дуже важливо не перетворювати його на видовище для дорослих і не відлучати від участі дітей, які з певних причин пропустили підготовку до нього, а також невпевнених та малоактивних.

III. ВПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС ДНЗ

Вже стала традицією організація днів здоров'я в дошкільному закладі. Приблизно один раз на місяць, починаючи з третього року життя проводяться заходи, які насичені різноманітними формами: лікувально-профілактичні та загартовуючі процедури, фізкультурні свята та розваги, рухливі ігри, заняття з фізкультури та самостійна рухова діяльність. Проводяться вони, як правило, на свіжому повітрі. У дні здоров'я освітня робота пов'язується з темами зорового способу життя та власне здоров'я (читання художньої літератури, бесіди, трудова, ігрова, пізнавальна та самостійна художня діяльність).

Програма дня здоров'я передбачає заходи, націлені як для всього дошкільного закладу так і для кожної вікової групи окремо. Також організовуються тижні фізкультури, програма яких розрахована на декілька днів.

Самостійна рухова діяльність проводиться з дітьми кожного дня під час ранкового прийому дітей, денної і вечірньої прогулянок. Вона може проводитися як на майданчику, так і у приміщенні.

При організації самостійної рухової діяльності, враховують фізичний розвиток, індивідуальні особливості та функціональні можливості кожної дитини. Неодмінні умови для проведення – це попередня систематична робота з дітьми, мета якої – формування необхідного рухового досвіду, врахування рівня обізнаності про техніку виконання рухів, ігор, формування у них необхідного рухового досвіду, рівня фізичної підготовки та взаємодії між учасниками заходу.

Таким чином, забезпечення рухової діяльності дітей протягом дня, визначення обсягу рухового режиму свідчать про те, що вся виконана робота щодо розвитку інтересу дітей до систематичних занять фізичними вправами зрештою забезпечує достатню рухову активність дошкільників, що є запорукою нормального зростання та розвитку дитини.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

АТРОЩЕНКО Тетяна Олександрівна, к.пед.н., доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.1.).

БАРНА Христина Василівна, к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.2.).

ВОВК Яна Іванівна, магістрант, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.5.).

ДОБОШ Олена Михайлівна, заступник декана педагогічного факультету, к.пед.н., доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.1.1.).

ДУМА Вікторія Василівна, магістрант, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.4.).

ЗУБАНИЧ Маріанна Ласлівна, старший вихователь ДНЗ №34 м. Мукачева (п.2.2.).

ІВАНОВА Вікторія Вікторівна, к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.3.).

ІВАНЧО Мар'яна Андріївна, магістрант, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.5.).

КАС'ЯНЕНКО Оксана Миколаївна, ст. викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.6.).

КОБАЛЬ Василь Іванович, к.пед.н., доцент, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (передмова).

ЛОЙКО Тетяна Михайлівна, вихователь-методист ДНЗ № 34 м. Мукачева (п.2.2.).

МАРЦЕНЮК Марина Олексіївна, к. психол.н., ст. викладач кафедри психології, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.8.).

МИКУЛІНА Антоніна Костянтинівна, ст. викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.7.).

МИХАЙЛОВА Катерина Василівна, ст. викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.3.1.).

ПАВЛІШ Олесья Юріївна, студентка ОКР «спеціаліст», Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.3.4.).

ПИНЗЕНИК Олена Мафтеївна, к.пед.н., доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.3.3.).

ПОНГО Людмила Євгенівна, головний спеціаліст управління освіти Мукачівського міськвиконкому з питань дошкільного виховання, м. Мукачево (п.1.3.).

ПОПОВИЧ Мар'яна Михайлівна, інструктор з фізкультури ДНЗ №12 м. Мукачева (п.3.5.).

РУСИН Надія Михайлівна, ст. викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.3.5.).

СТАРОСТА Володимир Іванович, д.пед.н., професор кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород (п.1.2.).

ТЕЛІНГЕР Мирослава Степанівна, вихователь-методист ДНЗ № 20 м. Мукачева (п.3.2.).

ФІЗЕШ Октавія Йосипівна, декан педагогічного факультету, к.пед.н., доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.1.2.).

ЧЕКАН Оксана Іванівна, к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.3.).

ЧЕРЕПАНЯ Наталія Іванівна, к.пед.н., доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.3.3.).

ШТИХ Ірина Ігорівна, ст. викладач кафедри психології, Мукачівський державний університет, м. Мукачево (п.2.9.).

Науково-методичне видання

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ТА
ВИХОВАТЕЛІВ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В
УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ»**

ВИПУСК 1

24 листопада 2015 року

Збірник матеріалів науково-методичного семінару

Редактор випуску: *Кобаль Василь Іванович*
Відповідальні за випуск: *Атрощенко Тетяна Олександрівна*
Пинзеник Олена Мафтеївна
Верстка: *Мороз Іван Федорович*

Підписано до друку 30.11.2015 р. Формат 60x84 1/16
Папір офсет. Умовн. друк. аркушів – 5,24.
Тираж 100. Зам. № 8.

Видруковано у видавництві
Мукачівського державного університету

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Адреса видавництва:
Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600.
тел./факс (03131) 2-11-09, 3-13-43

ДЛЯ ЗАМІТОК

